

Η νίκη του Σπύρου Λούη

Αγγελική Βαρελά

A. Η δημιουργός

Η Αγγελική Βαρελά γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη και σπούδασε Αρχαιολογία στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας. Δεν ακολούθησε, όμως, τον κλάδο του εκπαιδευτικού ή του αρχαιολόγου, αλλά σταδιοδρόμησε ως τραπεζικός υπάλληλος στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος. Παράλληλα ασχολήθηκε και με τη λογοτεχνία, ιδίως την παιδική, με μεγάλη επιτυχία. Πρωτοεμφανίστηκε στα γράμματα το 1966 με το ταξιδιωτικό βιβλίο της *Η Ελλάδα κι εμείς*, που απέσπασε ευμενέστατες κριτικές και πήρε τον έπαινο του Διεθνούς Βραβείου Χανς Κρίστιαν Άντερσεν, που απονέμεται κάθε διετία. Συνεργάζεται με το περιοδικό *Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός Νεότητας*, καθώς και με το Εθνικό Ίδρυμα Ραδιοφωνίας και Τηλεόρασης. Εξέδωσε τα βιβλία *Η Ελλάδα κι εμείς*, *Με το χαμόγελο στα χείλη*, *Η μητέρα μας η φύση*, *Ο Κόσμος μας*, και άλλα, κατάλληλα για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Έγραψε επίσης το «Αναγνωστικό» της Γ' τάξης του Δημοτικού Σχολείου, που τιμήθηκε με το πρώτο κρατικό βραβείο του Υπουργείου Παιδείας.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Αγγελικής Βαρελά *Καλημέρα, Ελπίδα*. Η υπόθεση του μυθιστορήματος, η οποία εκτυλίσσεται στο χρονικό διάστημα 1892-1896, δεν αναφέρεται ειδικά και αποκλειστικά στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας του 1896, αλλά στη φιλία δύο κοριτσιών που γνωρίζονται στο Αρσάκειο Διδασκαλείο. Το απόσπασμα που εξετάζουμε (ο μαραθώνιος του Λούη) συνδέεται περισσότερο με τις επιλογές ζωής που κάνει η ηρωίδα (Ελπίδα), τις οποίες η συγγραφέας ονομάζει «μαραθώνιο ζωής». Στο βιβλίο επίσης ζωντανεύει η εποχή της Μπελ Επόκ για την Ελλάδα, με τις βεγγέρες, τα πολιτικά και κοινωνικά γεγονότα της εποχής εκείνης. Το συγκεκριμένο απόσπασμα είναι αυτοτελές νοηματικά, εφόσον περιγράφει το μαραθώνιο δρόμο του Σπύρου

Λούη, από την εκκίνηση στο Μαραθώνα μέχρι την είσοδό του στο Παναθηναϊκό Στάδιο και την αποθέωσή του από το κοινό.

Ο μαραθώνιος δρόμος είναι αγώνας δρόμου αντοχής, που καθιερώθηκε για πρώτη φορά στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 1896, σε ανάμνηση του Αθηναίου οπλίτη Φειδιππίδη, που έφερε τρέχοντας στην Αθήνα το άγγελμα της νίκης μετά τη νίκη των Ελλήνων έναντι των Περσών στη μάχη του Μαραθώνα. Ο μαραθώνιος δρόμος έχει απόσταση 42.195 μέτρα. Πρώτος μαραθωνοδρόμος Ολυμπιονίκης αναδείχθηκε ο Έλληνας Σπύρος Λούης με χρόνο 2 ώρες, 58 λεπτά και 50 δευτερόλεπτα.

Γ. Δομή του έργου

Το απόσπασμα χωρίζεται σε τρεις θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: «Στο Χάνι του Μιλτιάδη... όταν αγωνοθέτησε το μαραθώνιο;»: Σκέψεις και συναισθήματα του Λούη πριν από το μεγάλο αγώνα.

2η ενότητα: «Στις δύο ακριβώς... πρέπει να τον κερδίσει»: Σκέψεις και συναισθήματα του Λούη κατά τη διάρκεια του αγώνα. Οι αντιδράσεις του κόσμου.

3η ενότητα: «Πέντε και είκοσι... και 50 δευτερόλεπτα»: Η είσοδος του Λούη στο στάδιο.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου του έργου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Περιεχόμενο και θεματικό κέντρο του αποσπάσματος είναι οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας, το 1896, και συγκεκριμένα ο μαραθώνιος δρόμος του Σπύρου Λούη και η τελική του νίκη. Επεκτείνοντας θα μπορούσαμε να εξετάσουμε το θέμα των Ολυμπιακών Αγώνων στην αρχαία εποχή και το πνεύμα του Ολυμπισμού.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Η αφήγηση βρίσκει όλους τους πρωταγωνιστές μαζεμένους στο πανδοχείο του Μιλτιάδη στο Μαραθώνα, απ' όπου θα ξεκινούσε ο μαραθώνιος δρόμος. Κατόπιν παρατίθενται οι σκέψεις του Σπύρου Λούη σχετικά με τη διοργάνωση, τους ξένους αντιπάλους του και τον Μπρεάλ (εισηγητή του αγωνίσματος του μαραθωνίου στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1896). Άξια σχολιασμού η φράση του Σπύρου Λούη: «Τους θαύμαζε αυτούς τους αντιπάλους του που είχαν έρθει από μακριά να διεκδικήσουν τη νίκη»: Εδώ ο Σπύρος Λούης δηλώνει το θαυμασμό του προς τους αντιπάλους του, όχι μόνο γιατί ήταν άξιοι αθλητές, διάσημα ονόματα του παγκόσμιου αθλητισμού, αλλά κυρίως για το λόγο ότι είχαν διανύσει τόση

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

απόσταση, ταξιδεύοντας από τις χώρες τους προς την Ελλάδα, για να έρθουν να διαγωνιστούν στο μαραθώνιο δρόμο. Η σκέψη του Λούη είναι απλοϊκή, όπως άλλωστε αρμόζει σε ένα φτωχό νερουλά, προερχόμενο από ένα εξοχικό προάστιο της Αθήνας. Δε συνειδητοποιεί ακόμη τις δυνατότητές του και με απόλυτη μετριοπάθεια δηλώνει έμμεσα ότι ο ίδιος, αν ήταν στη θέση των αντιπάλων του, δε θα έμπαινε στη διαδικασία να υποστεί τόση ταλαιπωρία για να συμμετάσχει στους Αγώνες.

2η ενότητα: Στη συνέχεια παρακολουθούμε την εξέλιξη του αγώνα, τις σκέψεις και τα συναισθήματα του Λούη καθ' όλη τη διάρκειά του, τους αντιπάλους που ξεπερνούσε στη διαδρομή, τον έναν μετά τον άλλον, ώσπου τελικά πέρασε πρώτος (μετά το 32ο χιλιόμετρο) και η νίκη ήταν πλέον σίγουρη. Χαρακτηριστική είναι η περιγραφή της αντίδρασης του κόσμου που προσπαθούσε να τον εμψυχώσει, αλλά κυρίως η περιγραφή του ίδιου του Λούη στην τελική διαδρομή προς το Στάδιο, η οποία αποτυπώνεται με γλαφυρότατο τρόπο μέσα από το σχήμα λόγου της επανάληψης, της υπερβολής και της μεταφοράς: «Ο Λούης πετάει προς το Στάδιο». Η φράση αυτή αποτυπώνει την υπέρμετρη χαρά για την απρόσμενη νίκη του Λούη, που φτάνει στο σημείο της υπερβολής. Επίσης, η εντύπωση ότι πετούσε ίσως είχε δοθεί από το γεγονός ότι, πράγματι, η αποθεωτική υποδοχή του κόσμου και η σιγουριά για τη νίκη τον είχαν εμψυχώσει τόσο, ώστε να παραβλέψει τη σωματική καταπόνηση και να τρέξει όσο πιο δυνατά μπορούσε προς τον τερματισμό.

3η ενότητα: Ακολουθεί η περιγραφή της εισόδου του Λούη στο Στάδιο και η νίκη του. Η συγγραφέας αποδίδει πολύ παραστατικά τα συναισθήματα του κόσμου για την απρόσμενη και σπουδαία αυτή νίκη που πέτυχε ο Λούης. Με την επανάληψη του εθνικού ονόματος: «Ελλην!», θέλει να τονίσει το ξάφνιασμα αλλά κυρίως τη σημασία που είχε το να κερδίσει ένας Έλληνας στο αγώνισμα αυτό, που συστήθηκε προς τιμήν ενός αρχαίου Έλληνα, του Φειδιππίδη και κυρίως η πρωτιά αυτή να σημειωθεί στο χώρο όπου γεννήθηκαν και αναβίωσαν για πρώτη φορά οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Σπύρος Λούης: Ο Λούης είναι ψύχραιμος και δε συνειδητοποιεί τη σπουδαιότητα της περίστασης. Πώς άλλωστε θα μπορούσε, εφόσον ήταν ένας απλό παιδί του λαού, νερουλάς στο επάγγελμα, καταγόμενος από ένα εξοχικό προάστιο της Αθήνας. Ήταν φυσικό και επόμενο να μη γνωρίζει τη σπουδαιότητα του αγώνα, εφόσον ήταν η πρώτη φορά που το αγώνισμα του μαραθώνιου δρόμου διεξαγόρταν στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Τον βλέπουμε να εντυπωσιάζεται και να απορεί που άλλοι σπουδαίοι, ξένοι αθλητές ταξίδεψαν από

τόσο μακριά για να συμμετάσχουν στον αγώνα. Όλα αυτά δείχνουν έναν άνθρωπο απόλυτα μετριοπαθή, που δεν έχει συνειδητοποιήσει ακόμη τις αθλητικές του δυνατότητες. Νιώθει χαμένος, σαν ψάρι έξω απ' τα νερά του. Ωστόσο, είναι άνετος και δε δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του αγώνα. Μάλιστα τον παρακολουθούμε να απολαμβάνει με αφέλεια την ομορφιά του φυσικού τοπίου. Κάποια στιγμή συνειδητοποιεί ξαφνικά τη σπουδαιότητα του αγώνα («Αυτός ο δρόμος, αυτή η τρεχάλα, αν προσπαθούσε, θα του χάριζε την αθανασία»). Με τη σκέψη ότι η απόδοσή του δεν αφορά μόνον αυτόν αλλά και όλους τους Έλληνες, αναστατώνεται. Ο πατριωτισμός του, λοιπόν, και η αγάπη του για τους Έλληνες και την Ελλάδα είναι αυτά που ενεργοποιούν το αίσθημα ευθύνης του («...κι άλλο να βαστάς στους ώμους σου τις ελπίδες ενός έθνους... να βασίζονται στις πατούσες σου»). Είναι καλοπροαιρετος, φιλότιμος και καλόψυχος και, όπως αναφέρει η συγγραφέας, «ο πόθος να χαροποιήσει αυτό τον κόσμο θρονιάστηκε στην καρδιά του».

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Απλή δημοτική.

ii) Ύφος

Το ύφος είναι απλό και αποκτά γλαφυρότητα και εκφραστικότητα χάρη στην πληθώρα εκφραστικών μέσων. Γίνεται λεπτομερής περιγραφή των αισθημάτων του δρομέα αλλά και των εκδηλώσεων του κόσμου. Ο ευθύς λόγος παρεμβάλλεται στα σημεία όπου αποδίδονται οι αντιδράσεις του κόσμου, δίνοντας στην αφήγηση το στοιχείο της ζωντάνιας.

iii) Αφήγηση

Χρησιμοποιείται διήγηση - έμμεση αφήγηση, δηλαδή τριτοπρόσωπη αφήγηση από έναν «παντογνώστη» αφηγητή, που δε συμμετέχει μεν στο έργο αλλά γνωρίζει τέλεια τα γεγονότα και τις σκέψεις των ηρώων.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «το αίσθημα του χρέους ήταν βαρύ κι ασήκωτο», «ακούγοντας γλώσσες διάφορες», «είναι μεγάλο όνομα», «επίπονα και σκληρά χιλιόμετρα», «Μπροστά του ο δρόμος... ενδιαφέρον», «το γύριζε προς τη βροχή», «Μεγαλείο και φόβος γέμισαν την ψυχή του», «θα του χάριζε την αθανασία», «ένιωθε δίπλα του την ανάσα του κόσμου», «στερέωμα της ψυχής του», «βαστάς στους ώμους σου τις ελπίδες», «έβαλε τα δυνατά του», η λεπίδα της νίκης φούντω-

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

σε μέσα του», «ο Λούης πετάει προς το Στάδιο», «πασχαλιάτικης αύρας», «ενωμένος μ' έναν πόθο», «με μια καρδιά ν' ανασαίνει στον ίδιο ρυθμό», «ιαχή κυλά πάνω στις κερκίδες».

Παρομοιώσεις: σαν σαίτα, σαν να ήταν το νέκταρ των εθών, σαν να είχε πυρετό, λαμπερά μάτια, πώς ανατριχιάζει η θάλασσα, πώς γίνεται όταν συγκινείσαι, πώς γίνεται όλος εκείνος ο κόσμος.

Υπερβολές: «όλη η Ελλάδα έτρεχε μαζί του», «κόντευε να τον κάψει», «τους αγαπούσε όλους», «να τις θυμάται μια ολόκληρη ζωή», «πετάει προς το Στάδιο», «με τις ποδάρες του», «κόσμος ενωμένος μ' έναν πόθο», «ν' ανασαίνει στον ίδιο ρυθμό».

Ασύνδετο σχήμα: «οι ήχοι έφταναν στ' αυτιά του... αυτή τη διαδρομή», «τα τοπία εναλλάσσονταν... έτρεχε μαζί του», «σαν να είχε πυρετό... μια ολόκληρη ζωή», «βασιλείς.... λοφία τους», «Έχει δοθεί η εντολή...κι αν είναι», «την ανυπομονησία τη διαδέχεται... και δίνει φιλιά».

Προσωποποιήσεις: «ο αέρας ήρθε να τον τυλίξει ευωδιαστός», «τα σγουρά μαλλιά της άνοιξης», «η ρετσίνα πυροδότησε τις δυνάμεις», «κυπαρίσσια έτρεχαν κι αυτά μαζί του», «όλη η Ελλάδα έτρεχε μαζί του», «τα πουλιά να σε συνοδεύουν τραγουδιστά», «σ' αυτήν την Ελλάδα που τον συνόδευε», «κι ας τον συνόδευε η ψυχή του κόσμου», «το στάδιο ντυμένο στα άσπρα του μάρμαρα», «ανατριχιάζει η θάλασσα», «με τον ήλιο που πάει.... του Αρδηττού».

Εικόνες: Η εικόνα στο Χάνι, η ηχητική εικόνα του Βασιλάκου που ψιθυρίζει, η εικόνα του ελληνικού φυσικού τοπίου, οι ηχητικές εικόνες που φτάνουν στ' αυτιά του Λούη κατά τη διάρκεια της διαδρομής, η εικόνα των Μαρουσιωτισσών, η εικόνα της υποδοχής του κόσμου στους Αμπελοκήπους, η εικόνα του Λούη που πετάει, η ηχητική εικόνα του κρότου του τηλεβόλου, η ηχητική εικόνα της ιαχής που κυλά πάνω στις κερκίδες, η εικόνα του Παναθηναϊκού Σταδίου.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ποια συναισθήματα νιώθει και ποιες σκέψεις κάνει ο Σπύρος Λούης την ώρα της εκκίνησης του μαραθωνίου και ποια κατά τη διάρκειά του;

Καθ' όλη τη διάρκεια του αγώνα παρακολουθούμε τις σκέψεις και τα συναισθήματα του δρομέα Σπύρου Λούη, που περιγράφονται με γλαφυρό τρόπο και με όλες τους τις λεπτομέρειες από τον αφηγητή. Όταν δίνεται η εκκίνηση, ο Λούης αναρωτιέται γιατί οι αντίπαλοί του έχουν πάρει τόση φόρα, εφόσον έχουν τόση απόσταση ακόμα να διανύσουν.

Κατά τη διάρκεια του αγώνα υπάρχει πληθώρα συναισθημάτων και σκέψεων του Λούη. Αρχικά τον βλέπουμε να αισθάνεται δέος και φόβο όταν συνειδητοποιεί τη σπουδαιότητα του αγώνα και παρα-

δέχεται ότι είχε ζήσει 24 χρόνια, για να τρέξει σ' αυτή τη διαδρομή. Σκέφτεται ότι αν έβαζε τα δυνατά του, ο αγώνας αυτός θα του χάριζε την αθανασία, δηλαδή όλοι θα θυμούνταν τη μεγάλη του νίκη, ακόμα και μετά το θάνατό του.

Εν συνεχεία τον βλέπουμε να παίρνει δυνάμεις από ένα ποτήρι ρετσίνα που του έδωσαν στο Χαρβάτι. Αισθάνεται τη συμπαράσταση του κόσμου, που είναι συγκεντρωμένος σε όλο το μήκος της διαδρομής. Η σκέψη ότι όλοι οι Έλληνες επιθυμούσαν έντονα τη νίκη του και εύχονταν γι' αυτήν, τον αναστάτωσαν και του δημιούργησαν ταραχή. Από τη μια θυμάται τα επαινετικά λόγια του Παπαδιαμαντόπουλου, από την άλλη όμως αισθάνεται βαριά την ευθύνη ενός ολόκληρου έθνους που στηρίζει τις ελπίδες του στα πόδια του.

Κατόπιν τον βλέπουμε να παραδέχεται τη μοναξιά του, που έρχεται σε αντίθεση με το πλήθος του κόσμου που παρευρίσκεται και τον ζητωκραυγάζει. Ο πόθος όμως να προσφέρει χαρά σε όλο αυτό τον κόσμο αναπτερώνει τις ελπίδες του για νίκη και τον κάνει να ξεπεράσει όλους τους αντιπάλους του.

Όταν πλέον βεβαιώνεται για τη νίκη του, λάμπει το πρόσωπό του από χαρά, νιώθει υπερένταση και αισθάνεται ότι αγαπά όλο τον κόσμο. Όταν φτάνει στο ύψος των Αμπελοκήπων δε νιώθει κουρασμένος, αλλά μόνος, μολονότι τον συνόδευε η «ψυχή» όλων των Ελλήνων.

2. Με ποιον τρόπο ενισχύει το συγκεντρωμένο πλήθος την προσάθεια του Μαρουσιώτη δρομέα;

Η παρουσία και μόνο τόσου πλήθους εντυπωσιάζει και ενθαρρύνει το δρομέα Σπύρο Λούνη. Ο κόσμος ήταν συγκεντρωμένος στην άκρη του δρόμου σε όλο το μήκος της διαδρομής και τον επευφημούσε. Άλλοι πάλι φώναζαν το όνομά του και προσπαθούσαν έτσι να τον παροτρύνουν και να του δώσουν κουράγιο να συνεχίσει. Όταν πλέον η νίκη του Λούνη ήταν σίγουρη, ο κόσμος εξέφραζε τη λατρεία του με πολλούς τρόπους: με λουλούδια, με στεφάνια, με λυγμούς, με συγκίνηση. Άλλοι πάλι παραληρούσαν, αψηφώντας τις εντολές που απαγόρευαν τις φωνές και τα χειροκροτήματα για να μην αποσπούν την προσοχή του μαραθωνοδρόμου.

3. Στο απόσπασμα επαναλαμβάνεται συχνά η φράση «ο Λούης πετάει προς το Στάδιο». Ποιος είναι ο σκοπός αυτός της επανάληψης και ποιο αποτέλεσμα έχει στον αναγνώστη;

Η φράση αυτή περικλείει όλη την περιγραφική δύναμη της συγγραφέως και τη γλαφυρότητα της γραφής της. Στη λέξη «πετάει» υπάρχουν ταυτόχρονα δύο είδη σχημάτων λόγου: αυτό της μεταφοράς και αυτό της υπερβολής. Η διπλή αυτή εκφραστική

λειτουργία του ρήματος, δεν είναι τυχαία, καθώς αποσκοπεί στο να αποδώσει με έμφαση και να τονίσει την εικόνα του Λούη την ώρα που πλησιάζει προς το σημείο τερματισμού του και η νίκη του είναι πλέον σίγουρη.

Η φράση αυτή αποτυπώνει την υπέρμετρη χαρά για την απρόσμενη νίκη του Λούη, που φτάνει στο σημείο της υπερβολής. Επίσης η εντύπωση ότι πετούσε, ίσως είχε δοθεί από το γεγονός ότι, πράγματι, η αποθεωτική υποδοχή του κόσμου και η σιγουριά για τη νίκη τον είχαν εμψυχώσει τόσο, ώστε να παραβλέψει τη σωματική καταπόνηση και να τρέξει όσο πιο δυνατά μπορούσε προς τον τερματισμό.

Με τον τρόπο αυτό, η εικόνα του Λούη την ώρα που εισέρχεται στο στάδιο, γίνεται περισσότερο παραστατική. Ο αναγνώστης, λοιπόν, με μεγαλύτερη ευκολία μπορεί να μεταφερθεί νοερά στο Καλλιμάρμαρο και να οραματιστεί την εικόνα του Λούη την ώρα της εισόδου του σ' αυτό.

4. Πώς αντιδρά το πλήθος την ώρα του τερματισμού και πώς κρίνετε εσείς αυτές τις αντιδράσεις;

«Την ανυπομονησία τη διαδέχεται η ξέφρενη χαρά, ανοίγει ο δρόμος να περάσει ο νικητής, ο κόσμος χειροκροτεί, αλαλάζει, κουνάει μαντίλια, πετάει καπέλα, υψώνει σημαιάκια, κλαίει και δίνει φιλιά». Πρόκειται για μια εικόνα έντονου πανηγυρισμού, που αγγίζει τα όρια του παραληρήματος. Ωστόσο είναι απόλυτα φυσιολογική και δικαιολογημένη, αν αναλογιστεί κανείς τη σημασία που είχε για τους Έλληνες εκείνης της εποχής αυτή η νίκη του Λούη. Πρώτα απ' όλα η χαρά είναι διπλή όταν δεν την περιμένει κανείς και έρχεται ξαφνικά. Κανείς δεν υπολόγιζε πως ένας νερουλάς από το Μαρούσι θα αναμετριόταν με παγκοσμίου φήμης αθλητές και θα νικούσε.

Επιπλέον η χαρά μεγιστοποιείται ακόμη περισσότερο αν αναλογιστεί κανείς τι συμβόλιζε αυτή για τους Έλληνες εκείνης της εποχής. Στην πρώτη αυτή προσπάθεια αναβίωσης των Ολυμπιακών Αγώνων, στη χώρα που τους γέννησε, νικητής είναι Έλληνας. Η νίκη του Λούη επιβεβαίωνε την ικανότητα των Ελλήνων να διοργανώνουν αυτούς τους Αγώνες και να αγωνίζονται με ίσους όρους με τους άλλους λαούς του κόσμου, τους πιο αναπτυγμένους, εκείνη την εποχή. Με τη νίκη του Λούη αναβίωνε και το εθνικό αίσθημα περηφάνιας για τους Έλληνες ύστερα από μία μακραίωνη περίοδο όπου ο Ελληνισμός ήταν υπόδουλος και βρισκόταν στη σκιά της Ευρώπης.

5. Σύμφωνα με το κείμενο, ο μαραθωνοδρόμος Λούης, παρά τη συμπαράσταση του κόσμου, νιώθει «απερίγραπτη μοναξιά». Πώς ερμηνεύετε αυτό το συναίσθημα;

Δύο είναι τα χωρία του κειμένου που περιγράφουν τη μοναξιά που αισθάνεται ο Λούης την ώρα του αγώνα: α) «Παρόλο που ένιωθε απερίγραπτη μοναξιά... που τον συνόδευε» και β) «Δεν αισθανόταν κουρασμένος, αλλά μόνος... που το είχαν τόση ανάγκη».

Αναρωτιέται κανείς πώς μπορεί να αισθάνεται μοναξιά ένας άνθρωπος που περιστοιχίζεται από χιλιάδες ανθρώπους που τον αποθεώνουν. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι εύκολη, αν αναλογιστεί κανείς πώς βλέπει το Λούη αυτό το πλήθος. Τον βλέπει ως το δρομέα που πρόκειται να ανέβει στο ψηλότερο σκαλί του βάθρου και μαζί του θα ανεβάσει και το εθνικό αίσθημα όλου αυτού του πλήθους. Όλοι τον βλέπουν ως νικητή και όχι όπως πραγματικά είναι, δηλαδή ένας άνθρωπος σαν όλους τους άλλους, με τους προβληματισμούς του και τις αδυναμίες του, χαρακτηριστικά που όμως κανείς δεν υπολογίζει εκείνη τη στιγμή. Όλος αυτός ο κόσμος, μολονότι καλοπροσαίρετος και ανοιχτόκαρδος, επιβαρύνει με τις απαιτήσεις του την ψυχή του Λούη και κάθε Λούη. Ο Λούης είναι αγαπητός και αποθεώνεται επειδή νικάει και όχι επειδή είναι αυτός που είναι. Επομένως είναι εύλογο κάποιος να αισθάνεται τόση μοναξιά, όταν έρχεται αντιμέτωπος με μια τέτοια συνειδητοποίηση. Με λίγα λόγια, αυτό που αισθάνεται ο Λούης είναι αυτό που αποκαλούμε «οναξιά του πρωταθλητή».

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Λαμβάνοντας υπόψη σας τη σημασία που είχε η νίκη για τους Ολυμπιακούς Αγώνες της αρχαιότητας, αναλύστε τη φράση: «Αυτός ο δρόμος, αυτή η τρεχάλα, αν προσπαθούσε, θα του χάριζε την αθανασία».
2. Αναλύστε τη φράση: «Ο μαραθώνιος είναι υπόθεση ελληνική».
3. Προσπαθήστε να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα του Σπύρου Λούη, όπως αυτός εμφανίζεται μέσα στο απόσπασμα.

*Η αγάπη για τους
συνανθρώπους μας
Οι φιλικοί δεσμοί
Η αγάπη*

Τα κόκκινα λουστρίνια

Ειρήνη Μάρρα

A. Η δημιουργός

Η Ειρήνη Μάρρα γεννήθηκε στην Αθήνα το 1943, όπου και πέθανε το 1998. Έγραψε παραμύθια, διηγήματα, μυθιστορήματα και κείμενα για το θέατρο. Επίσης έχει μεταφράσει και έχει διασκευάσει πολλά έργα. Η ευαισθησία μαζί με το ρεαλισμό, η τρυφερότητα με το χιούμορ, χαρακτηρίζουν τη γραφή της. Θέματα των βιβλίων της είναι το διαζύγιο, η υιοθεσία, τα παιδιά με αναπηρίες, η ιστορία, οι θρύλοι και οι παραδόσεις του λαού μας. Έργα: *Πολικός και Μελένια, Μια ιστορία για δύο, Το μυστικό τραγούδι της Μάτας, Ο μικρός Ντουπ, Παραμύθια που χορεύουν (σειρά), Η Γιαλούσα, Το άδειο μπουκάλι.*

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το κείμενο που παρατίθεται εδώ είναι απόσπασμα από τη συλλογή διηγημάτων Η τριλογία του δίφραγκου της Ειρήνης Μάρρα, η οποία περιέχει δεκατρία διηγήματα. Η υπόθεση των περισσότερων διηγημάτων έχει σχέση με τη βιοπάλη απλών, καθημερινών ανθρώπων. Χαρακτηριστικά στοιχεία του αποσπάσματος αλλά και όλης της συλλογής είναι η λιτή έκφραση και τα ανθρωπιστικά μηνύματα. Πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι το δίγυμα είναι ένα σύντομο αφήγημα, όπου πρωταγωνιστεί ένα κυρίως πρόσωπο σε κάποια σημαντική στιγμή της ζωής του. Η ανέλιξη της πλοκής περιλαμβάνει στοιχεία που φωτίζουν την προσωπικότητα του ήρωα. Η πλοκή κορυφώνεται σε ένα γεγονός, που είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη ζωή του.

C. Δομή του έργου

Το απόσπασμα χωρίζεται σε τρεις θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: «Το είχε βάλει από καιρό... και παραμόνευε την ώρα»: Η γνωριμία με τον ήρωα του έργου και η έναρξη υλοποίησης του σχεδίου του.

2η ενότητα: «Η κόρη του δασκάλου... που σήκωνε το τραπέζι»: Το πρόσωπο για το οποίο προορίζονταν τα παπούτσια.

3η ενότητα: «Την κοίταξε πιο προσεχτικά... φαλτούστα με το τραγούδι»: Η αδερφή του ήρωα και ο τελικός αποδέκτης του δώρου.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Το απόσπασμα αναφέρεται στην προσπάθεια ενός νεαρού τσαγκάρη να τραβήξει την προσοχή της αγαπημένης του με το να της δωρίσει ένα ζευγάρι κόκκινα λουστρίνια, που ο ίδιος κατασκεύασε. Βλέπουμε την προσπάθειά του να εξοικονομήσει τα χρήματα, να αγοράσει την πρώτη ύλη, να αφιερώνει όλη του την τέχνη στην κατασκευή τους και τελικά να τα δωρίζει στην αδερφή του, που τα είχε περισσότερο ανάγκη απ' ό,τι η κόρη του δασκάλου.

Θεματικά κέντρα του αποσπάσματος είναι η παιδική βιοπάλη και οι οικογενειακές και κοινωνικές συνθήκες που δημιουργούν την ανάγκη να εργάζονται τα παιδιά από μικρή ηλικία. Επίσης το απόσπασμα κάνει λόγο για την αγνή και άδολη έκφραση ενός ερωτικού συναισθήματος και πώς αυτή μπορεί να συμβάλλει στην ωρίμαση ενός εφήβου. Τέλος, το απόσπασμα πραγματεύεται το θέμα της αδερφικής αγάπης.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Ο ήρωας συγκεντρώνει χρήματα προκειμένου να αγοράσει δέρμα για να κατασκευάζει ένα ζευγάρι κόκκινα λουστρίνια παπούτσια, που είχε δει και του είχαν κάνει εντύπωση. Ο σκοπός της προσπάθειάς του δεν μας αποκαλύπτεται στην ενότητα αυτή. Τα λεφτά τα είχε κρυμμένα και δεν αποκάλυπτε σε κανέναν τα σχέδιά του -ούτε στο αφεντικό του- από φόβο μήπως τον χλευάσουν. Τον παρακολουθούμε να ταλαιπωρείται ένα ολόκληρο απόγευμα για να διαλέξει το πιο αρχοντικό σχέδιο, γιατί έτσι επέβαλλε η περίσταση, όπως αναφέρει ο αφηγητής. Η μυστικότητα του σχεδίου του τον ανάγκαζε να δουλεύει περισσότερες ώρες, αφενός για να μην τον καταλάβει το αφεντικό του και αφετέρου για να μην μείνει πίσω η δουλειά του μαγαζιού. Η ασχολία με τα κόκκινα γοβάκια άρχιζε όταν τελείωναν οι άλλες δουλειές του μαγαζιού. Στο τέλος της ενότητας διακρίνουμε το ιδιαίτερο μεράκι του νεαρού τσαγκάρη στην κατασκευή του συγκεκριμένου ζευγαριού παπουτσιών, στοιχείο που μας επιτρέπει να συμπεράνουμε με ότι αυτά τα παπούτσια προορίζονταν για κάποια ξεχωριστή περίσταση.

2η ενότητα: Ο προορισμός των παπουτσιών αποκαλύπτεται στον αναγνώστη στη συνέχεια. Ο νεαρός είχε σκοπό να δωρίσει αυτό το ζευγάρι παπούτσια, που με τόση αγάπη φιλοτέχνησε, στην αγαπημένη του, που δεν τον γνώριζε μεν ακόμη, αλλά ο ίδιος ευελπιστούσε ότι με αυτόν τον τρόπο θα την έκανε να τον προσέξει. Η αγαπημένη

του ήταν κόρη του δασκάλου, στο σπίτι του οποίου η μητέρα του νεαρού ήρωα δούλευε ως καθαρίστρια. Εδώ ο αναγνώστης συνειδητοποιεί την τραγικότητα του προσώπου του μικρού τσαγκάρη, που διακατέχεται από αγνά συναισθήματα, όμως η κοινωνική διαφορά ανάμεσα σ' αυτόν και την αγαπημένη του αναπόφευκτα θα αποτελέσει εμπόδιο στην πραγματοποίηση των προθέσεών του. Βλέπουμε το νεαρό να οραματίζεται το σχέδιο παράδοσής του και τις αντιδράσεις της νεαρής. Αρχικά είναι βέβαιος ότι εκείνη, μην μπορώντας να αντισταθεί στην ομορφιά των παπουτσιών «θα πηδούσε από τη χαρά της», θα τον συμπαθούσε αμέσως και στη συνέχεια όλα ήταν πιθανά

3η ενότητα: Στη συνέχεια η διήγηση μετατοπίζεται στο πρόσωπο της αδερφής του μικρού τσαγκάρη, όπως αυτή φαντάζει στα μάτια του ήρωα μας. Παρουσιάζεται ατημέλητη και πολύ κατώτερη εμφανισιακά σε σύγκριση με την κόρη του δασκάλου. Τα εξώφτερνα -λόγω φτώχειας- παπούτσια της αδερφής του, δίνουν στον ήρωα μας την αφορμή να σκεφτεί μια άλλη παράμετρο που δεν είχε υπολογίσει. Σκέφτηκε ότι η κόρη του δασκάλου είναι πλούσια και άρα θα είχε πολλά ζευγάρια παπούτσια «κι ένα ζευγάρι παραπάνω που θα της πήγαινε αυτός θα τη γιόμιζαν χαρά μόνο για λίγο». Εκείνος όμως ήθελε να της δωρίσει κάτι που θα κέρδιζε αμέσως τον ενθουσιασμό της και θα την έκαναν αυτόματα να τον συμπαθήσει. Εκείνη τη στιγμή, λοιπόν, συνειδητοποιεί το μάταιο του σχεδίου του και η κόρη του δασκάλου «σβήστηκε μονοκοντυλιά» από το νου του. Τα λουστρινένια γοβάκια τελικά δωρίστηκαν στην αδερφή του, που εκτός του ότι σίγουρα τα είχε περισσότερο ανάγκη, επιπλέον της έδωσαν τόση χαρά, όση πίστευε ότι θα αισθανόταν η κόρη του δασκάλου αν ήταν στη θέση της.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Πρωταγωνιστής: Ο ήρωας είναι ένας νεαρός βιοπαλαιιστής, που ασκεί το επάγγελμα του τσαγκάρη. Ο νεαρός είναι ένας αγνός αισθηματίας που ερωτεύεται, εξ όψεως μόνο, μια κοπέλα που είναι κοινωνικά ανώτερή του. Δικαιολογημένα, λόγω ηλικίας, αισθάνεται δειλία και δεν μπορεί να εκφράσει τα αισθήματά του. Ωστόσο εμφανίζεται αισιόδοξος εφόσον η ταξική αυτή διαφορά δεν τον πποεί, αντίθετα τον κινητοποιεί να ψάξει να βρει το πιο αρχοντικό σχέδιο παπουτσιών για να την εντυπωσιάσει. Τον βλέπουμε να είναι οργανωτικός και να θέτει στόχους, τους οποίους παλεύει να φέρει εις πέρας: μαζεύει χρήματα που είναι δύσκολο να συγκεντρώσει ένας φτωχός βιοπαλαιιστής.

Είναι καλός στη δουλειά του και να εμπνέει εμπιστοσύνη στο αφεντικό του («Του είχε εμπιστοσύνη, βλέπεις, κι όλον αυτόν έστελνε

να ψωνίσει, γιατί χώρια που γνώριζε καλά δέρματα και προβιές, ήτανε και παζαριτζής και πάντα πετύχαινε σκόντο». Είναι εργατικός, φιλότιμος και επαγγελματικά ευσυνείδητος, και πάντοτε ανταποκρίνεται στις επαγγελματικές του υποχρεώσεις. Δεν αφήνει πίσω τις εργασίες του μαγαζιού για να ασχοληθεί με την κατασκευή των λουστρίνιών. Αντίθετα, περιμένει το τέλος της ημέρας για να αφοσιωθεί σ' αυτά. Αγαπάει τη δουλειά του και αυτό φαίνεται από το μεράκι και την καλή του διάθεση την ώρα που δούλευε τα λουστρίνια («Καρφάκι και μαντινάδα, φόντι και τραγούδι, ψίδι και αναστεναγμός»).

Η ανωριμότητα που εμφανίζει ο χαρακτήρας του μέχρι αυτό το σημείο, ανατρέπεται απρόσμενα και αντικαθίσταται από την ωρίμαση που συντελείται ξαφνικά. Ενώ αρχικά με αφέλεια πιστεύει και ελπίζει ότι η πράγματι συγκινητική του κίνηση θα έκανε τη μικρή αρχόντισσα να τον προσέξει, στη συνέχεια, με αφορμή τα παπούτσια της αδερφής του, τον βλέπουμε να σκέφτεται πιο λογικά. Συνειδητοποιεί ότι η οικογένειά του τον έχει περισσότερο ανάγκη από την κόρη του δασκάλου που θα πρόσθετε τα κόκκινα λουστρίνια ως ένα ακόμη ζευγάρι στην ντουλάπα της. Το να παραγνωρίζει το προσωπικό του συναίσθημα και να προτάσσει το καθήκον του αδερφού και προστάτη, αποτελεί δείγματα ωριμότητας.

Αδερφή του ήρωα: Από την περιγραφή του ίδιου του ήρωα, καταλαβαίνουμε ότι είναι και αυτή ενταγμένη στο σκληρό σκηνικό της βιοπάλης, που θέλει όλα τα μέλη της οικογένειας να εργάζονται για να τα βγάλουν πέρα. Την παρακολουθούμε να μαζεύει το τραπέζι μετά το γεύμα. Είναι ταλαιπωρημένη, ατημέλητη και χωρίς αυτοπεποίθηση. Η φροντίδα της εμφανίσης για μια κοπέλα που ζει κάτω από τις συγκεκριμένες κοινωνικές συνθήκες, όπως η αδερφή του ήρωα μας, θεωρείται πολυτελεία. Η έλλειψη αυτοπεποίθησης οφείλεται στις αντιλήψεις της εποχής για τη συμπεριφορά της γυναίκας, που έπρεπε να είναι σεμνή, ταπεινή και χαμηλοβλεπούσα.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα που χρησιμοποιείται είναι η απλή δημοτική, εμπλουτισμένη με λέξεις και φράσεις ιδιωματικές (σύναζε, τον παίρναν στο μεζέ, παζαριτζής, μην αποφανεί, απέ) αλλά και λέξεις που αντλούνται από το λεξιλόγιο των τσαγκάρηδων (φόντι, ψίδι, φαλτσέτα).

ii) Ύφος

Η απλή έκφραση και η απουσία του περιττού καθιστούν το ύφος του αποσπάσματος λιτό και απέριττο. Τα σχήματα λόγου ή τα

καλολογικά στοιχεία σπανίζουν, ενώ ο λόγος αποτυπώνεται σε μικρές περιόδους, γεγονός που συμβάλλει στη γρήγορη εξέλιξη της πλοκής.

iii) Αφήγηση

Ο αφηγηματικός τρόπος που χρησιμοποιείται στο απόσπασμα είναι η διήγηση, δηλαδή η τριτοπρόσωπη αφήγηση ενός «παντογνώστη» αφηγητή, που δε μετέχει στα γεγονότα μολονότι τα γνωρίζει, όπως και τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «το είχε βάλει από καιρό στο μάτι», «θα τον πάρναν στο μεζέ», «ένα κομμάτι απ’ τη λαχτάρα της καρδιάς του», «δεν έβαλε υποψία», «έπαιρνε να γίνεται γοβάκι», «πόσο ξέθωρη ήταν μπροστά στην άλλη», «θα τη γιόμιζαν χαρά μόνο», «χιλιάδες ήλιοι... στην πλεξούδα της». Παρομοιώσεις: «σκιά τα κρεβάτια... σήκωνε το τραπέζι», «σβήστηκε μονοκοντυλιά», «το σπίτι άστραψε».

Υπερβολή: «γύρισε όλους τους δρόμους», «όμοια τους δε φορεθήκαν ποτέ», «Όλα του φαίνονταν σκιές».

Προσωποποίησεις: «η καρδιά τη μεθυσμένη χόρευε», «πουλιά τρελά».

Εικόνες: Η εικόνα του δέρματος που χρησιμοποιήθηκε για τα λουστρίνια, η εικόνα του ήρωα να παζαρεύει, η εικόνα της κατασκευής των παπουτσιών, η ηχητική εικόνα του τραγουδιού και του αναστεναγμού του μικρού τσαγκάρη όταν δούλευε τα λουστρίνια του, η εικόνα της περιγραφής της κόρης του δασκάλου, η εικόνα του σχεδίου παράδοσης του δώρου, η εικόνα της περιγραφής της αδερφής του, η εικόνα της περιγραφής της χαράς της αδερφής του όταν της δώρισε τα παπούτσια.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Σε ποια σημεία του διηγήματος γίνονται φανερά τα αισθήματα του μικρού βιοπαλαιστή για την κόρη του δασκάλου;

Στην πρώτη κιόλας ενότητα βλέπουμε τον ήρωα να έχει καταστρώσει ένα σχέδιο, το οποίο δεν μας αποκαλύπτει. Όλη του η προσπάθεια να υλοποιήσει το σχέδιο αυτό φανερώνει ότι πράγματι είναι κάτι που έχει την απόλυτη προσοχή του και τον ενδιαφέρει πολύ. Αργότερα, μαθαίνοντας τον προορισμό των παπουτσιών, καταλαβαίνουμε ότι ο ήρωας είναι ερωτευμένος με την κόρη του δασκάλου. Τα έντονα συναισθήματά του γι' αυτήν γίνονται φανερά όταν εργάζεται για την κατασκευή των λουστρινιών. Η σκέψη της αγαπημένης του τον κάνει να μη λογαριάζει τον επιπλέον φόρτο εργασίας και να δουλεύει με μεράκι και πολύ καλή διάθεση. Την αγαπάει και γι' αυτό θέλει να της φτιάξει κάτι που να ξεπερνά σε

ομορφιά οτιδήποτε άλλο και να τη χαροποιήσει. Στην ένατη παράγραφο του κειμένου βλέπουμε τον ήρωα να ταλαιπωρείται από την αποκλειστική και συνεχή σκέψη της νεαρής κοπέλας: «Δεν έβλεπε μπροστά του. Όλα του φαίνονταν σκιές». Ήταν τόσο ερωτευμένος που έφτασε στο σημείο να αδικήσει την ίδια του την αδερφή υποβάλλοντας την σε άδικη σύγκριση με την αγαπημένη του.

2. Γιατί το νεαρό τσαγκαρόπουλο χάρισε τελικά τα κόκκινα γοβάκια στην αδερφή του;

Ο νεαρός τσαγκάρης χάρισε τελικά τα κόκκινα γοβάκια στην αδερφή του. Και αυτό γιατί συνειδητοποιεί το ρόλο που έχει ως αδερφός και προστάτης, που καθήκον του είναι να φροντίζει πρώτα την οικογένειά του. Σκέφτηκε ότι για την κόρη του δασκάλου, αυτά τα κόκκινα γοβάκια θα ήταν ακόμη ένα ζευγάρι παπούτσια στην ντουλάπα της. Θα της άρεσαν βέβαια, αλλά δε θα ήταν γι' αυτήν κάτι το ξεχωριστό, όπως ήθελε το τσαγκαρόπουλο. Πραγματικό ενθουσιασμό θα αισθανόταν η αδερφή του, που φορούσε εξώφτερνα παπούτσια και ούτε στα όνειρά της δε φανταζόταν ότι μπορούσε ποτέ να φορέσει τόσο όμορφα και ακριβά παπούτσια, δεδομένης της οικονομικής δυσχέρειας της οικογένειας. Στο σημείο αυτό βλέπουμε τον ήρωα να ωριμάζει απότομα και να προτάσσει το καθήκον του προς την οικογένεια, αφήνοντας κατά μέρος τα προσωπικά του συναισθήματα.

3. Σχολιάστε την τελευταία παράγραφο του κειμένου. Γιατί ο ήρωας είναι στο τέλος «πιο μεστωμένος»;

Στην τελευταία παράγραφο του κειμένου βλέπουμε τον ήρωα να αισθάνεται αλλά και να πράττει όπως ένας ώριμος πλέον άντρας. Τον παρακολουθούμε να παραγγέλνει καφέ. Είδαμε στην πρώτη ενότητα του αποσπάσματος, την ωριμότητα ενός αγοριού να κρίνεται από το ρόφημα που τον κερνούν οι άλλοι. Μέχρι τώρα το αφεντικό κέρναγε το τσαγκαρόπουλο γκαζόζα, γιατί τον θεωρούσε ακόμη μικρό. Από τότε όμως που τον συνέλαβε να καπνίζει, συνειδητοποίησε ότι ο βιοθήσος του είχε πλέον μεγαλώσει και άρχισε να τον κερνά καφέ, γλυκύ βραστό. Βλέπουμε, λοιπόν, ότι ο νεαρός ήρωας από μόνος του αισθάνεται να έχει ωριμάσει απότομα εκείνη την ημέρα και παραγγέλνει καφέ γλυκύ βραστό.

Σύμφωνα με μία από τις μεταφορικές έννοιες της λέξης, ώριμος είναι και αυτός που είναι υπεύθυνος. Ο ώριμος άνθρωπος έχει ολοκληρώσει τη συναισθηματική και πνευματική του ανάπτυξη, ώστε να μπορεί να επιλέγει υπεύθυνα και ανεξάρτητα από τα δικά του κριτήρια, με μια λέξη είναι αυτός που ο λαός ονομάζει «ψημένο». Η υπεύθυνη στάση που επιδεικνύει το τσαγκαρόπουλο στο απόσπασμα, αφήνοντας κατά μέρος τα προσωπικά του συναισθήματα και

θέτοντας ως προτεραιότητα να βοηθήσει την οικογένειά του που το έχει περισσότερο ανάγκη, είναι στοιχεία ωρίμασης. Έτσι λοιπόν, δε δωρίζει τα λουστρινένια γοβάκια στην αγαπημένη του, μολονότι αυτός ήταν ο πρωταρχικός σκοπός για τον οποίο τα κατασκεύασε, αλλά τα δωρίζει τελικά στην αδερφή του που και μεγαλύτερη χαρά θα της έδιναν και περισσότερη ανάγκη τα είχε.

4. Δώστε γραπτά μια άλλη εξέλιξη στο διήγημα, υποθέτοντας για παράδειγμα, ότι ο νεαρός χάριζε τελικά τα γοβάκια στην κόρη του δασκάλου.

Μια άλλη εξέλιξη στο διήγημα θα μπορούσε να δοθεί αν πράγματι τελικά ο νεαρός τσαγκάρης κατάφερνε να πραγματοποιήσει το σχέδιό του και δώριζε τα γοβάκια στην κόρη του δασκάλου. Ίσως το σχέδιό του όμως τότε να πετύχαινε κατά το ήμισυ. Θα κατάφερνε βέβαια να δωρίσει τα παπούτσια στην αγαπημένη του, αλλά η αντίδρασή της μπορεί να μην ήταν η αναμενόμενη.

Το τσαγκαρόπουλο περίμενε να τα δει η κοπέλα και να ενθουσιαστεί, βλέποντας ότι ομορφότερα παπούτσια δεν είχαν υπάρξει. Κάτι τέτοιο όμως ίσχυε στο άδολο και αγνό μυαλό του αφελή τσαγκάρη που δεν μπορεί εκ των προτέρων να φανταστεί ότι η ταξική τους διαφορά θα μπορούσε ποτέ να εμποδίσει δύο ανθρώπους να σμίξουν. Φανταζόμαστε λοιπόν την κόρη να μην ενθουσιάζεται αλλά αντίθετα να παραξενεύεται από το δώρο του νεαρού. Εκείνος όμως που σήγουρα θα δυσαρεστούνταν από την κίνησή του, θα ήταν ο πατέρας της κόρης, που ως αυστηρός δάσκαλος εκείνης της εποχής, δε θα ήθελε η κόρη του να συναναστρέφεται το γιο της καθαρίστριάς του.

Ωστόσο το διήγημα και με αυτή την διαφορετική εξέλιξη θα μπορούσε να καταλήγει και πάλι στην ωρίμαση του νέου. Ο ήρωας μας θα απογοητεύονταν από τη στάση του δασκάλου και της κόρης του και αυτό θα τον έκανε να αναθεωρήσει τη στάση του και να δει τα πράγματα όπως είναι στην πραγματικότητα.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Αντλώντας στοιχεία από το κείμενο προσπαθήστε να σκιαγραφήσετε το χαρακτήρα του ήρωα.
2. Εξετάστε αν το κείμενο ανταποκρίνεται στα βασικά χαρακτηριστικά ενός διηγήματος.
3. Αναλύστε νοηματικά τις παρομοιώσεις του κειμένου.

Κόρη που λάμπει

Δημοτικό τραγούδι

A. Ο δημιουργός

Όπως στην αρχαιότητα, έτσι και στη διάρκεια της βυζαντινής περιόδου, συνεχίζεται η λαϊκή παραγωγή, δηλαδή το δημοτικό τραγούδι, συνδεδεμένο πάντα με το τραγούδι και συχνά με το χορό. Τα δείγματα δημοτικών τραγουδιών που σώθηκαν είναι πολύ λίγα, συνήθως αποσπασματικά, και έφτασαν στα χέρια μας ως παραθέματα σε κείμενα συγγραφέων. Πολλά από τα δημοτικά τραγούδια που δημιουργήθηκαν στη βυζαντινή περίοδο έφτασαν έως τις μέρες μας με την προφορική παράδοση και φυσικά με αναπροσαρμογές, ανάλογα με την εποχή αλλά και τον τόπο. Άλλα πάλι πλάστηκαν σε νεότερα χρόνια πάνω στον τύπο των παλαιότερων.

Δημοτικό τραγούδι είναι το τραγούδι, κυρίότερα της υπαίθρου, που συνέθεσε ο λαός (λαϊκή μούσα) και αναφέρεται σε όλα τα θέματα της ανθρώπινης ζωής (γέννηση, γάμο, θάνατο, πόλεμο, ξενιτιά κ.λπ.). Διαδιδόταν προφορικά και σε διάφορες παραλλαγές. Τα δημοτικά τραγούδια, ανάλογα με το θέμα τους, χωρίζονται σε νανουρίσματα, παιδικά, της αγάπης, του γάμου, εορταστικά, της ξενιτιά, μοιρολόγια κ.λπ. Συγκρίνοντας τα παλιότερα δείγματα δημοτικών τραγουδιών με τα νεότερα, διαπιστώνουμε ότι όλα ακολουθούν μερικούς βασικούς κανόνες ως προς την τεχνοτροπία και παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά μεταξύ τους. Οι κυριότεροι από αυτούς τους κανόνες είναι οι εξής:

1. Ο λιτός και πυκνός λόγος: αποφεύγονται δηλαδή οι μακρηγορίες, τα επίθετα είναι ελάχιστα και ο λόγος συγκροτείται κυρίως με ρήματα και ουσιαστικά.
2. Η αρχή της ισομετρίας: κάθε μετρική ενότητα (ημιστίχιο, στίχος ή δίστιχο) περιέχει ένα ολοκληρωμένο νόημα. Στους στίχους δηλαδή των δημοτικών τραγουδιών αποκλείονται οι διασκελισμοί. Δε θα συναντήσουμε ποτέ λ.χ. Στίχους, το νόημα των οποίων συνεχίζεται στην επόμενη μετρική ενότητα.
3. Η επανάληψη ολοκλήρωση του νοήματος του πρώτου ημιστιχίου στο δεύτερο. Π.χ: «Το Μάη επαντρεύτηκε, το Μάη γυναίκα πήρε»,

- «Να κατακάτσει ο κουρνιαχτός, να σηκωθεί η αντάρα». 4. Το φαινόμενο των άσκοπων ερωτημάτων. 5. Το σχήμα λόγου της υπερβολής. 6. Οι προσωποποιήσεις: το φυσικό ή ζωικό περιβάλλον (βουνά, δέντρα, πουλιά, άλογα κ.λπ) μπορεί να αποκτά ανθρώπινες ιδιότητες, να μιλά ή να παίρνει μέρος στη δράση.

Β. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Τα δημοτικά τραγούδια της αγάπης είναι παλιά, όσο παλιό είναι και το συναίσθημα που τα εμπνέει. Το ερωτικό στοιχείο είναι το βασικό σε όλα τα τραγούδια αυτής της κατηγορίας. Περίφημα είναι τα ερωτικά δίστιχα ή λιανοτράγουδα, που επιζούν μέχρι τις μέρες μας με τη μορφή των κρητικών μαντινάδων.

Ανάμεσα στις διάφορες μορφές των ερωτικών τραγουδιών συγκεταλέγονται τα παινέματα, οι καημοί, τα πεισματικά, τα πειρακτικά κ.ά. Το τραγούδι που ακολουθεί είναι «παίνεμα» της αγαπητικιάς, υμνεί δηλαδή την ομορφιά της κόρης συγκρίνοντάς την με τον ήλιο και το φεγγάρι.

Γ. Δομή του έργου

Το δημοτικό τραγούδι μπορεί να χωριστεί σε δύο θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: στίχοι 1-6: Η αγαπημένη ταυτίζεται με το φεγγάρι και μιλάει με τον ήλιο.

2η ενότητα: στίχοι: 7-10: Τα συναισθήματα που προκαλεί η εικόνα της κοπέλας.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρο

Η Κόρη που λάμπει είναι ένα από τα πολλά τραγούδια που συνέθεσε η λαϊκή μούσα για να εκφράσει το θαυμασμό προς τη γυναικεία ομορφιά. Χρησιμοποιώντας υπερβολές, καθώς και ενέργειες υποκινούμενες από το ερωτικό συναίσθημα, ο νέος συγκρίνει την αγαπημένη του με τον ήλιο και τη σελήνη, υπονοώντας ότι έχει θαμπωθεί από την ομορφιά της. Η ομορφιά της έχει «κάψει καρδιές», όπως ο ήλιος όταν μεσουρανεί, καίει και μαραίνει όλη την πλάση. Ο θαυμασμός και η άδολη αγάπη είναι αυτά που προβάλλονται στο συγκεκριμένο δημοτικό τραγούδι και όχι η ερωτική σχέση. Γενικά στο τραγούδι γίνεται λόγος για τις υπερβολές της αγάπης και την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκεται ένας ερωτευμένος άνθρωπος.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Στο τραγούδι προβάλλεται η ομορφιά της αγαπητικής μέσα από τα σχήματα λόγου της παρομοίωσης και της υπερβολής. Η κοπέλα ταυτίζεται με το φεγγάρι: όπως, όταν αυτό βγαίνει υπάρχει σκοτάδι στην πλάση και δεν μπορεί ο άνθρωπος να δει τίποτα άλλο γύρω του εκτός από αυτό, το ίδιο σκοτάδι υπάρχει και στην ψυχή του νέου μόλις την αντικρίζει. Δεν μπορεί να δει τίποτε άλλο γύρω του παρά μόνο το φεγγάρι, δηλαδή την αγαπημένη του. Όλα τα άλλα σβήνουν από το νου του και υπάρχει γ' αυτόν μόνο το φως που ακτινοβολεί η ομορφιά της αγαπημένης του. Κατόπιν η κοπέλα παρομοιάζεται και με τον ήλιο. Όπως η σελήνη παίρνει το φως από τον ήλιο, έτσι και η κοπέλα - φεγγάρι, χρειάζεται τον ήλιο για να λάμψει. Χαρακτηριστική είναι η προσωποποίηση του ήλιου, με τον οποίο η κόρη μαλώνει, συζητά και του ζητά να βγει και να λάμψει.

2η ενότητα: Στη δεύτερη αυτή ενότητα βλέπουμε τον ήλιο τελικά να ανταποκρίνεται στο κάλεσμα της κοπέλας - σελήνης και να λάμπει. Όπως όμως ο ήλιος όταν βγαίνει καίει και μαραίνει την πλάση με τη θερμότητά και το φως του, έτσι και η κοπέλα καίει τις καρδιές των νέων ανδρών με την ομορφιά της, δηλαδή τους κάνει να την ερωτεύονται. Αξιοσημείωτη είναι η αρνητική χροιά που αποδίδεται στο συναίσθημα του έρωτα, καθώς η λαϊκή μούσα τού αποδίδει ιδιότητες αρνητικές, μέσω των ρημάτων καίει, φλογίζει, σκλαβώνει και μαραίνει. Πράγματι τα συναίσθήματα αυτά δημιουργούνται στον άνθρωπο όταν τα ερωτικά του συναίσθήματα δε βρίσκουν ανταπόκριση από το έτερον ήμισυ, γεγονός που ήταν σύνηθες την εποχή εκείνη, που οι σχέσεις των νέων ασφαλώς περιορίζονταν στο θαυμασμό και την πλατωνική αγάπη. Προκειμένου να υπάρξει ερωτική σχέση έπρεπε οπωσδήποτε να έχει προηγηθεί γάμος. Άλλα και πάλι, ο γάμος δεν ήταν απόρροια της ελεύθερης βούλησης και επιλογής των δύο νέων, αλλά γινόταν κατόπιν συνοικεσίου και συμφωνίας μεταξύ των γονέων τους.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Στο δημοτικό αυτό τραγούδι πρωταγωνιστές είναι ένας **νεαρός** και η αγαπημένη του. Ο νεαρός θαυμάζει την κοπέλα για την ομορφιά της, που τον έχει κάνει να την ερωτευτεί. Η αγάπη του γι' αυτήν τον ωθεί σε υπερβολές. Τον έχει θαμπώσει τόσο η ομορφιά της που φτάνει στο σημείο να την παρομοιάζει με τα ουράνια σώματα του ήλιου και της σελήνης. Τον βλέπουμε επίσης να ταλαιπωρείται από τα συναίσθήματά του, γεγονός που μας κάνει να πιστεύουμε ότι η κοπέλα δεν ανταποκρίνεται στα αισθήματά του. Στο τραγούδι μεν κάτι τέτοιο δεν αναφέρεται με σαφήνεια, αλλά μόνο ο έρωτας χωρίς ανταπόκριση καίει, φλογίζει, μαραίνει και υποδουλώνει. Η

παρουσία της **αγαπημένης** δηλώνεται στο σημείο όπου η ποιητική φωνή την παρομοιάζει με τη σελήνη και τη βάζει να μαλώνει με τον ήλιο και να τον καλεί να βγει και να λάμψει, για να βγει και να λάμψει κι εκείνη με τη σειρά της. Είναι πολύ όμορφη και μοιάζει σαν η ίδια να έχει επίγνωση της ομορφιάς της, εφόσον παραδέχεται τη λάμψη της. Επίσης τη βλέπουμε να αγνοεί τις συνέπειες που έχει η ομορφιά της και κάνει τα παλικάρια να την ερωτευτούν.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα είναι δημοτική με ορισμένα ιδιωματικά στοιχεία (αγαπητικά, όντες, διω, το ταχύ, καίγει). Σε όλο το τραγούδι κυριαρχούν τα ρήματα και τα ουσιαστικά (ο λόγος στοχεύει στο καίριο, στην ουσία), ενώ το επίθετο είναι ένα (βαθύ).

ii) Ύφος

Όπως σε όλα τα δημοτικά τραγούδια, έτσι και εδώ, η ύπαρξη πολλών προσωποποιήσεων, υπερβολών και επαναλήψεων κάνει το ύφος του ποιήματος γλαφυρό και λυρικό. Με τα ασύνδετα σχήματα το ύφος γίνεται γοργό, ενώ με τις εικόνες αποκτά παραστατικότητα. Η χρήση του δραματικού ενεστώτα (έχω, προβάλλει, σκορπιέται, μαραίνει, φλογίζει, καίγει, σκλαβώνει) δίνει στο ύφος ζωντάνια και δραματικότητα.

iii) Στιχουργική ανάλυση του έργου

Το τραγούδι αποτελείται από τρεις στροφές με άνισο αριθμό στίχων η καθεμία. Ο στίχος είναι δεκαπεντασύλλαβος παροξύτονος και το μέτρο ιαμβικό. Υπάρχει ομοιοκατάληκτο ή ομοιοτέλευτο, δηλαδή στο τέλος διαδοχικών στίχων υπάρχουν λέξεις ή καταλήξεις όμοιες ηχητικά (στίχοι 1-4, στίχοι 7-9).

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «βαθύ σκοτάδι», «σκορπιέται το σκοτάδι», «μαραίνει παλικάρια», «φλογίζει νιους», «καίγει οχτρούς», «σκλαβώνει παλικάρια», «καίγει κι εμένα», «φυλλοκάρδια».

Παρομοιώσεις: «εκείνη είν' το φεγγάρι», παρομοίωση της κοπέλας με τον ήλιο όπως φαίνεται κυρίως στη δεύτερη ενότητα του τραγουδιού.

Προσωποποιήσεις: στίχος 5.

Υπερβολή: «εκείνη είν' το φεγγάρι», στίχος 4, στίχος 7, στίχοι 9-11.

Ασύνδετο: στίχοι 1-2, στίχος 6, στίχοι 7-10.

Επανάληψη: να 'ναι, φεγγάρι, σκοτάδι, ήλιο, βγαίνω, λάμπω, καίγει, μαραίνει, παλικάρια.

Εικόνες: Η εικόνα της σκοτεινής γειτονιάς, η εικόνα της κοπέλας

που μαλώνει με τον ήλιο, η εικόνα του ήλιου που μεσουρανεί, η εικόνα των παλικαριών.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Στην πρώτη στροφική ενότητα η ομορφιά της νέας προβάλλεται με την παρομοίωση και την υπερβολή. Εντοπίστε και σχολιάστε αυτά τα στοιχεία.

Στην πρώτη ενότητα η ομορφιά της κόρης παρομοιάζεται με το φεγγάρι. Αυτό γίνεται φανερό στο στίχο «Γιατί έχω μια αγαπητικά κι αυτή είν’ το φεγγάρι». Η αγάπη του νέου για την κοπέλα φτάνει σε σημείο υπερβολής όταν την ταυτίζει με το φεγγάρι και να ότι όταν αυτή προβάλλει, σκορπίζει παντού σκοτάδι, όπως ακριβώς όταν το φεγγάρι υπάρχει στον ουρανό, η πλάση βρίσκεται σε σκοτάδι («π’ όντες προβάλλει να τη διω σκορπιέται το σκοτάδι»).
(Βλέπε επίσης τα σχόλια στη *Noηματική απόδοση*).

2. Ποιος υπερτερεί σε λάμψη, ο ήλιος ή η κόρη; Αιτιολογήστε την απάντησή σας κάνοντας αναφορά σε λέξεις ή εκφράσεις του δημοτικού τραγουδιού.

Παρόλο που ο ήλιος είναι η πηγή της λάμψης της σελήνης - κοπέλας, εκείνη υπερτερεί σε λάμψη, φτάνοντας στο σημείο να καταντά αυτή η λάμψη καταστροφική για τους νέους άνδρες που την αντικρίζουν. Η λάμψη του ήλιου μαραίνει μόνο τα χορτάρια, ενώ η ομορφιά της κοπέλας φτάνει σε σημείο να καίει, να φλογίζει και να σκλαβώνει παλικάρια. Οι εικόνες ασφαλώς είναι μεταφορικές και θέλουν να δείξουν ότι η ομορφιά της κοπέλας θαμπώνει τα παλικάρια και τα κάνει να την ερωτεύονται αμέσως («Έλαμψε ο ήλιος το ταχύ... αγαπώ μέσα στα φυλλοκάρδια»).

3. Συγκρίνετε το δημοτικό τραγούδι με τα παρακάτω λιανοτράγουδα ως προς το περιεχόμενο:

Απ’ όλα τα’ άστρα τ’ ουρανού ένα είναι που σου μοιάζει
Ένα που βγαίνει το πουρνό όταν γλυκοχαράζει
Όντε’ εγέννα η μάνα σου, ο ήλιος εκατέβη
Και σου ’δωκε την ομορφιά και πάλι μετανέβη

Οπως το δημοτικό τραγούδι που εξετάσαμε παραπάνω, έτσι και τα δύο αυτά λιανοτράγουδα έχουν περιεχόμενο ερωτικό. Το πρώτο δίστιχο παρομοιάζει την αγαπημένη κοπέλα με τον Αυγερινό ή Αποστερίτη, που είναι το πιο φωτεινό άστρο του ουρανού. Στην πραγματικότητα πρόκειται για τον πλανήτη Έσπερο ή Αφροδίτη, που φέγγει πρώτο απ’ όλα τα υπόλοιπα αστέρια και σβήνει τελευταίο το πρωί. Στο δεύτερο δίστιχο έχουμε το σχήμα λόγου της

**Η ΑΓΑΠΗ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ
ΜΑΣ**

υπερβολής. Όπως και στο δημοτικό τραγούδι που εξετάσαμε, έτσι και εδώ βλέπουμε την ομορφιά της κοπέλας να προέρχεται και να πηγάζει από τον ήλιο. Γενικά η παρομοίωση και η υπερβολή συναντώνται στα δημοτικά τραγούδια και είναι στοιχεία που αποτελούν υφολογικά χαρακτηριστικά οποιουδήποτε δημοτικού τραγουδιού.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Γιατί η κοπέλα μαλώνει με τον Ήλιο;
2. Βρείτε τις επαναλήψεις του τραγουδιού και σχολιάστε τη λειτουργία τους.
3. Αναλύστε τη στιχουργική του δημοτικού τραγουδιού.

Ο Κωνσταντής

Λίτσα Ψαραύτη

A. Η δημιουργός

Η Λίτσα Ψαραύτη γεννήθηκε στη Σάμο το 1936. Αποφοίτησε από το Πυθαγόρειο Γυμνάσιο. Σπούδασε ξένες γλώσσες στην Αθήνα και εργάστηκε στο Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών και στη συνέχεια στην Αμερικανική Πρεσβεία. Τα βιβλία της έχουν αποσπάσει πολλά βραβεία· μεταξύ άλλων έχει βραβευτεί από τον Κύκλο του Ελληνικού Παιδικού Βιβλίου (Ελληνικό Τμήμα της IBBY) και τη Γυναικεία Λογοτεχνική Συντροφιά. Το βιβλίο της *Το διπλό ταξίδι* βρίσκεται στον Τιμητικό Πίνακα του Ευρωπαϊκού Βραβείου Παιδικής Λογοτεχνίας «Πιέρ Πάολο Βερτζέριο» του Πανεπιστημίου της Πάντοβα. Το βιβλίο της *Τα δάκρυα της Περσεφόνης* έχει περιληφθεί στον Τιμητικό Πίνακα της IBBY, ενώ ήταν επίσης υποψήφια για το Βραβείο Χανς Κρίστιαν Άντερσεν το 2000. Πήρε το ελληνικό Κρατικό Βραβείο το 1996 για το βιβλίο *Το χαμόγελο της Εκάτης* και η Ακαδημία Αθηνών βράβευσε με έπαινο το βιβλίο της *Το αυγό της Έχιδνας*. Τα βιβλία της έχουν κάνει πολλές εκδόσεις, είχαν εξαιρετικές κριτικές από τα πιο αξιόλογα περιοδικά και εφημερίδες, αποτέλεσαν το αντικείμενο πολλών φοιτητικών εργασιών και διδάχθηκαν σε ελληνικά και ξένα πανεπιστήμια (π.χ. στο αμερικανικό Rutgers University, New Brunswick, N.J. Comparative Literature Dept.).

Έργα: Για παιδιά: *Ηρακλής* (μυθολογία), *Οι τελευταίοι ήρωες*, *Το τσίρκο και ο νάνος Γολιάθ*, *Η εκδίκηση των μανιταριών*, *Ο λόφος με τις λιχουδιές*. Μυθιστορήματα για εφήβους: *Στα βήματα του Σαμοθρίου*, *Το διπλό ταξίδι*, *Το αυγό της Έχιδνας*, *Το αίνιγμα της πέτρινης γενειάδας*, *Η εξαφάνιση*, *Τα δάκρυα της Περσεφόνης*, *Το χαμόγελο της Εκάτης*, *Το μυστικό τετράδιο*, *Επικίνδυνα παιχνίδια*, *Άρωμα καλοκαιριού*, *Ανάσες και ψίθυροι του δάσους*, *Οι άγγελοι του ουρανού*.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το κείμενο είναι αυτοτελές διήγημα από τη συλλογή διηγημάτων της Λίτσας Ψαραύτη *Η εκδίκηση των μανιταριών* (1999). Τα θέματα των διηγημάτων αναφέρονται στην ιστορική μνήμη, τα κοινωνικά

ενδιαφέροντα και την οικολογία. Γενικά η συγγραφέας είναι κοινωνικά ευαισθητοποιημένη και εκφράζει την αγωνία της για το μέλλον των σημερινών παιδιών. Στο διήγημα, ο ομώνυμος ήρωας, ένα παιδί αλβανικής καταγωγής, που είναι ένα παιδί των φαναριών, βρίσκει τη στοργή και την αγάπη που του λείπουν στο πρόσωπο μιας μοναχικής γυναίκας.

Γ. Δομή του έργου

Το διήγημα μπορεί να χωριστεί σε δύο θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: «Μόλις το φανάρι γινόταν πράσινο... δυσαρέσκεια στους οδηγούς»: Τα παιδιά των φαναριών.

2η ενότητα: «Μεγάλο Σάββατο... να φάνε μαζί τη μαγειρίτσα»: Η φιλανθρωπία της κυρίας Δέσποινας προς το μικρό Κωνσταντή.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Θεματικό κέντρο του διηγήματος είναι η ευαισθητοποίηση μιας μοναχικής γυναίκας (κυρία Δέσποινα) μπροστά στο δράμα των ανήλικων βιοπαλαιστών του δρόμου. Από το παράθυρο του σπιτιού της αντικρίζει ένα παιδί που έχει κουρνιάσει στην είσοδο της πολυκατοικίας της και μετρά τις εισπράξεις της ημέρας. Αμέσως σπεύδει να τον φιλοξενήσει. Εμμέσως πλην σαφών θίγεται το ζήτημα της εκμετάλλευσης της παιδικής εργασίας, της κοινωνικής αναλγησίας, των συνθηκών εργασίας και διαβίωσης των οικονομικών μεταναστών στη χώρα μας. Κυρίως όμως προβάλλεται το συναίσθημα της αγάπης, όπως αυτή συμβολίζεται μέσα από τη γιορτή του Πάσχα, αλλά και ως μέσο ανακούφισης του παιδικού πόνου. Επεκτείνοντας θα μπορούσαμε να πούμε ότι ένα επιπλέον θέμα που θίγεται έμμεσα είναι η μοναξιά και η μελαγχολική διάθεση που αισθάνονται οι απόμαχοι της ζωής όταν βρίσκονται απομακρυσμένοι από τα παιδιά τους.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Στην πρώτη ενότητα του αποσπάσματος παρακολουθούμε τις κακουχίες των παιδιών που εργάζονται στα φανάρια των δρόμων. Είναι αναγκασμένα σε καθημερινή βάση να διακινδυνεύουν τη ζωή τους εφόσον είναι αναγκασμένα να κινούνται μέσα στη συνεχή ροή της κυκλοφορίας των αυτοκινήτων. Βλέπουμε τους περαστικούς οδηγούς να αδιαφορούν και να τους δίνουν χρήματα μόνο και μόνο για να τα ξεφορτωθούν. Και όλα αυτά, κάτω από τις άσχημες καιρικές συνθήκες που επικρατούν το χειμώνα, με κρύο και βροχή. Στη δεύτερη παράγραφο παρακολουθούμε τα παιδιά αυτά να στερούνται

βασικά αγαθά, αυτονόητα για άλλα παιδιά της ίδιας ηλικίας: είναι πεινασμένα και τα παιχνίδια είναι άγνωστα γι' αυτά.

2η ενότητα: Από την αρχή της ενότητας μας δίνεται ο χρόνος του διηγήματος (Μεγάλο Σάββατο) και τα πρόσωπα που θα αποτελέσουν τους πρωταγωνιστές της ιστορίας (κυρία Δέσποινα, ανήλικο αγόρι αλβανικής καταγωγής). Η κυρία Δέσποινα παρακολουθεί από το παράθυρο του σπιτιού της την πορεία του μικρού αγοριού. Όταν πιάνει βροχή, βλέπει το αγόρι να κουρνιάζει στην είσοδο της πολυκατοικίας της.

Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμη η σύγκριση του αγοριού με το εγγονάκι της κυρίας Δέσποινας. Η ομοιότητα που διακρίνει η κυρία Δέσποινα μεταξύ του αγοριού αυτού και του εγγονού της χρησιμοποιείται από τον αφηγητή για να αφήσει διακριτικά να διαφανεί η μοναξιά που αισθάνεται η γυναίκα, επειδή τα παιδιά της ζουν μακριά της, στην Αμερική. Άλλα στοιχεία που αποδεικνύουν τη μοναξιά που αισθάνεται η ηλικιωμένη γυναίκα είναι η ενθύμηση του εγγονού της, η λύπησή της, η ίδια ημέρα του Μεγάλου Σαββάτου που τη βρίσκει μόνη να κοιτάζει από το παράθυρο την κίνηση στους δρόμους. Έτσι τη βλέπουμε να μη μένει αμέτοχη στο δράμα του μικρού και να σπεύδει να τον φιλοξενήσει, προσφέροντάς του τα βασικά: ρούχα, φαγητό και στέγη. Με ένα λεπτό τόνο ειρωνείας ο αφηγητής καταγγέλλει τους κινδύνους που διατρέχει ένα παιδί που ζει στο δρόμο («Το παιδί κοίταζε καχύποπτα και ψυχρά... «φιλανθρωπία» των ανθρώπων». Στην αρχή το παιδί είναι διστακτικό και φοβισμένο, καθώς ένα ανήλικο παιδί που αναγκάζεται να εργαστεί, και μάλιστα στο δρόμο, είναι αναμενόμενο να έχει χάσει πλέον την εμπιστοσύνη του στους ανθρώπους. Θα ήταν πολλοί αυτοί που του παρουσιάστηκαν στην αρχή φορώντας ένα ευγενικό και ανθρώπινο προσωπείο και στη συνέχεια φάνηκαν απάνθρωποι και σκληροί. Οι απαντήσεις που δίνει ο Κωνσταντής στις πρώτες ερωτήσεις της κυρίας Δέσποινας κάνουν την αφήγηση περισσότερο ζωντανή και αφήνουν να διαφανεί με παραστατικό τρόπο το προσωπικό δράμα του μικρού. Όταν ο Κωνσταντής αποκοιμίεται στον καναπέ, η κυρία Δέσποινα ανταποκρίνεται στο κάλεσμα της καμπάνας της εκκλησίας.

Το μοναδικό στοιχείο που δίνει έντονη γλαφυρότητα στο κείμενο είναι το χωρίο όπου περιγράφεται η εικόνα του ουρανού μετά τη βροχή. Ο καιρός μοιάζει να ακολουθεί την ψυχική κατάσταση των ηρώων και να ηρεμεί. Τέλος, παρακολουθούμε την κυρία Δέσποινα για πρώτη φορά να μην παρακολουθεί μέχρι τέλους τη θεία λειτουργία και να βιάζεται να επιστρέψει σπίτι της, για να περάσει την αναστάσιμη αυτή μέρα με το νέο της ...εγγονό. Βλέπουμε εδώ τη διάθεση της ηρωίδας να αλλάζει προς το καλύτερο και να αισθά-

νεται χαρά από τη στιγμή που υπάρχει κάποιος άλλος άνθρωπος για να μοιραστεί τις γιορτινές αυτές ημέρες αγάπης. Απ' τη στιγμή μάλιστα που ο μικρός Κωνσταντής στα μάτια της φαντάζει σαν το μικρό της εγγονό που έχει αποχωριστεί, τότε ο κόσμος της αποκτά νόημα. Και τα δύο πρόσωπα της ιστορίας μας έχουν έντονο το στοιχείο της τραγικότητας και βρίσκονται σχεδόν στην ίδια κατάσταση. Και ο μικρός Κωνσταντής αλλά και η κυρία Δέσποινα στερούνται την πραγματική ζεστασιά που προσφέρει η ανθρώπινη επαφή και αγάπη.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών / ηρώων

Κυρία Δέσποινα: Είναι μια ηλικιωμένη μοναχική και καλόκαρδη γυναίκα. Τη μοναξιά της αποδεικνύει το γεγονός ότι κοιτάει από το παράθυρο ανήμερα Μεγάλου Σαββάτου («η κυρία Δέσποινα ξεχνούσε τη μοναξιά της κοιτώντας την κίνηση του δρόμου»), το ότι θυμάται τον εγγονό της και τον βλέπει στη μορφή του μικρού Κωνσταντή («Το παιδί ήταν ίδιος ο Αντωνάκης, ο εγγονός της»), το ότι τα παιδιά της ζουν πολύ μακριά («...πέρα στην πλούσια Βαλτιμόρη που ζούσε με τους γονείς του»), η λύπησή της («η καρδιά της λαχτάρησε»), το ότι μία από τις κύριες ασχολίες της ήταν να πηγαίνει στην εκκλησία («η κυρία Δέσποινα για πρώτη φορά δεν κάθισε ως το τέλος της λειτουργίας»).

Όλα τα παραπάνω συνθέτουν την εικόνα μιας γυναίκας που σχεδόν βιώνει την κατάθλιψη της τρίτης ηλικίας, ως αποτέλεσμα της εγκατάλειψης από τα παιδιά της. Φαντάζει απρόσμενα φιλάνθρωπη, εφόσον φιλοξενεί ένα άγνωστο παιδί του δρόμου, του συμπεριφέρεται σαν να ήταν εγγονός της και επιλέγει να περάσει μαζί του την Ανάσταση. Τέλος τη βλέπουμε να είναι έντονα θρησκευόμενη και να μη χάνει ποτέ τη θεία λειτουργία.

Κωνσταντής: Έχει πέσει θύμα παιδικής εκμετάλλευσης και αναγκάζεται να ζητιανεύει στα φανάρια των δρόμων, για να εξασφαλίσει ένα πιάτο φαγητό, κι αυτό όχι πάντοτε σίγουρο. Είναι ταλαιπωρημένος, καθώς δουλεύει μέσα σε άσχημες καιρικές συνθήκες και επί πολλές ώρες. Είναι πεινασμένος και κουρασμένος, γι' αυτό και τρώει με τόση λαιμαργία το φαγητό που του προσφέρει η κυρία Δέσποινα και μετά αποκοιμίζεται στον καναπέ της. Οι άσχημες συνθήκες διαβίωσής και οι μέχρι τώρα εμπειρίες του τον έχουν κάνει να χάσει την εμπιστοσύνη του στους ανθρώπους και να τους βλέπει όλους καχύποπτα, όπως αναφέρει και ο αφηγητής περιγράφοντας την πρώτη αντίδρασή του, όταν η κυρία Δέσποινα τον προσκαλεί στο σπίτι της. Μέχρι τώρα έχει συναντήσει ανθρώπους που μοιάζουν καλοπροαίρετοι και καλοσυνάτοι, αργότερα όμως αποδεικνύεται ότι αποσκοπούν μόνο στο να τον εκμεταλλευτούν.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα που χρησιμοποιεί η συγγραφέας είναι η απλή δημοτική που χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας ομιλία, χωρίς πολλά εκφραστικά στολίδια και ρητορισμούς.

ii) Ύφος

Το ύφος του κειμένου είναι λιτό και ρεαλιστικό, χωρίς μεγαλοστομίες, ηθικολογίες ή διδακτισμούς. Ιδίως οι διάλογοι δίνουν ζωντάνια και παραστατικότητα και αποκαλύπτουν τα γνήσια συναισθήματα των ηρώων.

iii) Αφήγηση

Ως προς τον αφηγηματικό τρόπο έχουμε διήγηση, δηλαδή τριτοπρόσωπη αφήγηση από έναν «παντογνώστη» αφηγητή που δε μετέχει αλλά γνωρίζει τα γεγονότα, ακόμα και τις σκέψεις των ηρώων.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «το φανάρι γινόταν πράσινο», «τ' αυτοκίνητα χιμούσαν», «κοιτούσε λαίμαργα», «το κρύο και η βροχή δυνάμωσαν», «χώθηκε στην είσοδο», «τους μάζεψαν την περασμένη βδομάδα οι κλούβες», «κάθισε στο τραπέζι», «τον πήρε ο ύπνος».

Υπερβολή: «είχε τα ίδια ξανθά μαλλιά... ζούσε με τους γονείς του».

Ασύνδετο: «Πλησίαζε το τζάμι του οδηγού...ήταν αρκετή», «Το παιδί κοιτούσε λαίμαργα...δυσαρέσκεια στους οδηγούς», «Ξανθούλικο...κοντά στα δώδεκα», «Άνοιξε η κυρία Δέσποινα...παπούτσια», «Υστερά η γυναίκα... φρούτα».

Παρομοίωση: «φεγγάρι ασημένιο».

Προσωποποιήσεις: «Θες το καλοσυνάτο πρόσωπο... παραμέρισαν τους φόβους και τους δισταγμούς του», «το φεγγάρι κυνηγιόταν με τα σύννεφα στον ουρανό».

Εικόνα: Η εικόνα των παιδιών στα φανάρια των δρόμων, η εικόνα του βροχερού καιρού, η εικόνα της περιγραφής του Κωνσταντή, η οσφρητική εικόνα της μαγειρίτσας, η εικόνα του Κωνσταντή να χαλαρώνει στον καναπέ, η ηχητική εικόνα της καμπάνας της εκκλησίας, η εικόνα του ουρανού μετά τη βροχή.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ποιες διαφορές αλλά και ποιες ομοιότητες διακρίνετε στη ζωή της κυρίας Δέσποινας και του μικρού Κωνσταντή;

Οι δύο πρωταγωνιστές του διηγήματος, μολονότι δεν το γνωρίζουν, ως χαρακτήρες έχουν πολλές ομοιότητες και λίγες διαφορές μεταξύ τους. Και οι δύο είναι άτομα μοναχικά, καθένα με το

δικό του τρόπο. Η κυρία Δέσποινα ζει και αισθάνεται μόνη, ενώ ο Κωνσταντής αισθάνεται μόνος, παρά την πολυκοσμία και την κυκλοφορία των δρόμων στην οποία κινείται καθημερινά. Και οι δύο έχουν ανάγκη από τρυφερότητα, ανθρώπινη επαφή και αγάπη, ιδιαίτερα τις γιορτινές μέρες στις οποίες τοποθετείται το κεύμενο. Η κυρία Δέσποινα επειδή προφανώς είναι χήρα και τα παιδιά της ζουν μακριά, και ο Κωνσταντής επειδή είναι ένα παιδί που εργάζεται στους δρόμους για να εξασφαλίσει ένα πιάτο φαγητό, και αυτό όχι πάντα. Η σημαντική διαφορά μεταξύ των δύο ηρώων είναι η ηλικία αλλά και οι συνθήκες διαβίωσης. Η κυρία Δέσποινα είναι μια ηλικιωμένη γυναίκα που έχει το σπίτι της και δεν της λείπουν τα αναγκαία, ενώ ο Κωνσταντής στερείται βασικά αγαθά, που για άλλα παιδιά είναι αυτονόητα και αποτελούν προϋποθέσεις προκειμένου ένα παιδί να μεγαλώσει σωστά: στέγη, τροφή, οικογενειακή θαλπωρή, παιχνίδια.

2. Τι είδους σκέψεις και συναισθήματα οδήγησαν τη γυναίκα να ανοίξει το σπίτι της και την καρδιά της στο μικρό Κωνσταντή; Αιτιολογήστε την απάντησή σας με αναφορές σε συγκεκριμένα σημεία του κειμένου.

Η κυρία Δέσποινα είναι ένας φιλάνθρωπος και καλοσυνάτος άνθρωπος που ευαισθητοποιείται μπροστά στην κοινωνική αδικία. Τη βλέπουμε να νιώθει συμπόνια και να λυπάται γενικά τα παιδιά των φαναριών, που στην ευαίσθητη αυτή ηλικία αναγκάζονται να εργάζονται κάτω από άσχημες και επικίνδυνες γι' αυτά συνθήκες. Όταν λοιπόν της δίνεται η ευκαιρία και ένα αγοράκι κουρνιάζει στην είσοδο του σπιτιού της, εκείνη δε διστάζει να εκφράσει τα φιλάνθρωπα συναισθήματά της και να δεχτεί να το φιλοξενήσει. Η κίνηση της καταλαβαίνουμε ότι πηγάζει και από ένα άλλο γεγονός, που η κυρία Δέσποινα δεν μπορεί να παραβλέψει: ο Κωνσταντής μοιάζει εκπληκτικά με τον εγγονό της, τον Αντωνάκη («Η καρδιά της λαχτάρησε. Το παιδί ήταν ο ίδιος ο Αντωνάκης, ο εγγονός της»). Η γυναίκα αισθάνεται πολλή μοναξιά μακριά από τα παιδιά της και της λείπει περισσότερο ο εγγονός της, γεγονός που την κάνει να βλέπει παντού το πρόσωπο του Αντωνάκη. Παίρνει λοιπόν την πρωτοβουλία να εφαρμόσει στην πράξη το μήνυμα της αγάπης που φέρνουν οι άγιες μέρες του Πάσχα, δίνοντας αγάπη σε ένα παιδί που την είχε περισσότερο απ' όλα ανάγκη. Ως αντάλλαγμα η ίδια εισπράττει στιγμές που μοιάζουν με αυτές που θα περνούσε αν η οικογένειά της βρισκόταν πλάι της.

**3. «Πόσα είχε διδαχτεί από τη “φιλανθρωπία” των ανθρώπων»:
Προσπαθήστε να φανταστείτε ποιες καταστάσεις έκαναν τον
Κωνσταντή καχύποπτο και επιφυλακτικό απέναντι στους ανθρώ-
πους.**

Βλέπουμε το μικρό Κωνσταντή να αντιδρά καχύποπτα και διστα-
κτικά όταν η κυρία Δέσποινα τον προσκαλεί στο σπίτι της. Κάτι
τέτοιο είναι φυσικό και αναμενόμενο από ένα παιδί που έχει μεγα-
λώσει στους δρόμους και έχει γνωρίσει μέχρι τώρα μόνο το σκληρό
πρόσωπο της ζωής και των ανθρώπων. Συγκεκριμένα, στο κείμενο
ο αφηγητής κάνει νύχη για μια συμπεριφορά που αντιμετωπίζουν
συνήθως τα παιδιά των φαναριών. Οι περαστικοί οδηγοί τα αντιμε-
τωπίζουν ως μίασμα και αδιαφορούν μπροστά στο δράμα της ζωής
τους. Ενοχλούνται ακόμη και από την παρουσία τους και δίνουν
χρήματα για να τα ξεφορτωθούν. Είμαστε σίγουροι ότι και αυτοί
που τα εκμεταλλεύονται και καρπώνονται τις εισπράξεις τους, με
αντάλλαγμα ένα πιάτο φαγητό, προφασίζονται ότι το κάνουν προς
όφελός τους και παρουσιάζονται στα παιδιά ως «σωτήρες», που
τους υπόσχονται καλύτερη ζωή.

**Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του
κειμένου**

1. Ποια στάση πιστεύεται ότι πρέπει να τηρεί ο καθένας από εμάς
απέναντι στα παιδιά των φαναριών προκειμένου να συμβάλλουμε
έτσι στην καταπολέμηση του δυσάρεστου αυτού φαινομένου;
2. Προσπαθήστε να εκφράσετε τις σκέψεις και τα συναισθήματα
σας μπροστά στο φαινόμενο της παιδικής εργασίας και εκμετάλ-
λευσης.
3. Αντλώντας από συγκεκριμένα χωρία του κειμένου, προσπαθήστε
να δικαιολογήσετε «τη ζεστασιά που έβγαινε από το διαμέρισμα»
της κυρίας Δέσποινας.

Πρωινό άστρο

Γιάννης Ρίτσος

A. Ο δημιουργός

Ο Γιάννης Ρίτσος (Μονεμβασιά 1910-Αθήνα 1990) είναι ένας από τους κορυφαίους Έλληνες ποιητές με διεθνή αναγνώριση. Η ζωή του ήταν γεμάτη δοκιμασίες: η οικογένεια του μεγαλοκτηματία πατέρα του ξέπεσε οικονομικά, όταν αυτός ήταν ακόμη μικρός. Νέος έρχεται στην Αθήνα, όπου προσβάλλεται από φυματίωση και, ενώ προσπαθεί να απασχοληθεί σε διάφορες εργασίες, περνάει ένα μεγάλο μέρος της ζωής του σε σανατόρια, σε φυλακές και τόπους εξορίας, λόγω των αριστερών ιδεών του. Ωστόσο από το 1970 γνωρίζει μεγάλη φήμη, καθώς το έργο του αναγνωρίζεται πιο πλατιά και παίρνει διεθνείς διαστάσεις. Τιμήθηκε με το βραβείο Λένιν για την Ειρήνη (1977) και με αναρίθμητες άλλες διακρίσεις στην Ελλάδα αλλά και σε χώρες του εξωτερικού. Ο Ρίτσος είναι αποκλειστικά λυρικός ποιητής. Στα ποίηματα που είχε συνθέσει έως το 1936 χρησιμοποιεί με μεγάλη τέχνη τον παραδοσιακό στίχο, επηρεασμένος από τον Κωστή Παλαμά, ενώ ως προς τη διάθεσή του, είναι φανερή η επίδραση του καρυωτακισμού. Στη συνέχεια, όμως, διαμορφώνει την προσωπική του γραφή, ακολουθεί τον ελεύθερο στίχο και προσανατολίζει την ποίησή του στην κοινωνική στράτευση.

Στα έργα του περιλαμβάνονται, μεταξύ άλλων, και τα παρακάτω: *Τρακτέρ* (1934), *Πυραμίδες* (1935), *Επιτάφιος* (1936), *Το τραγούδι της αδελφής μου* (1937), *Εαρινή συμφωνία* (1938), *Το εμβατήριο του ωκεανού* (1940), *Παλιά μαζούρκα σε ρυθμό βροχής* (1943), *Δοκιμασία* (1943), *Ο σύντροφός μας* (1945), *Γειτονιές του κόσμου* (1949), *Ο άνθρωπος με το γαρύφαλλο* (1952), *Αγρύπνια* (1954), *Πρωινό άστρο* (1955), *Η σονάτα του σεληνόφωτος* (1956), *Χρονικό* (1957), *Πέτρινος χρόνος* (1957), *Αποχαιρετισμός* (1957), *Υδρία* (1957), *Χειμερινή διαύγεια* (1957), *Οι γειτονιές του κόσμου* (1957), *Η αρχιτεκτονική των δέντρων* (1958), *Όταν έρχεται ο ξένος* (1958), *Ανυπόταχτη πολιτεία* (1958), *Οι γερόντισσες κι η θάλασσα* (1959), *Το παράθυρο* (1960), *Η γέφυρα* (1960), *Ο Μαύρος Άγιος* (1961), *Το νεκρό σπίτι* (1962), *Κάτω απ' τον ίσκιο του βουνού* (1962), *Το δέντρο της φυλακής* και οι γυ-

ναικες (1963), 12 ποιήματα για τον Καβάφη (1963), Μαρτυρίες Α (1963), Παιχνίδια τ' ουρανού και του νερού (1964), Φιλοκτήτης (1965), Ρωμιοσύνη (1966), Ορέστης (1966), Μαρτυρίες Β (1966), Όστραβα (1967), Πέτρες, Επαναλήψεις, Κιγκλίδωμα (1972), Η Ελένη (1972), Χειρονομίες (1972), Τέταρτη διάσταση (1972), Η επιστροφή της Ιφιγένειας (1972), Ισμήνη (1972), Χρυσόθεμις (1972), Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας (1973), Γκραγκάντα (1973), Διάδρομος και σκάλα (1973), Σεπτήρια και Δαφνηφόρια (1973), Καπνισμένο τσουκάλι (1974), Ο αφανισμός της Μήλος (1974), Ύμνος και θρήνος για την Κύπρο (1974), Κωδωνοστάσιο (1974), Χάρτινα (1974), Ο τοίχος μέσα στον καθρέφτη (1974), Η Κυρά των Αμπελιών (1975), Η τελευταία προ Ανθρώπου Εκατονταετία (1975), Τα επικαιρικά (1975), Ημερολόγιο εξορίας (1975), Μανταφόρες (1975), Θυρωρείο (1976), Το μακρινό (1977), Το ρόπτρο, Γραφή Τυφλού, Τα ερωτικά, Ανταποκρίσεις (1987). Θεατρικά: Μια γυναίκα πλάι στη θάλασσα (1942), Πέρα απ' τον ίσκιο των κυπαρισσιών (1947), Τα ραβδιά των τυφλών (1959), Ο λόφος με το συντριβάνι.

Συλλογές: Ποιήματα - Α' τόμος (1961), Ποιήματα - Β' τόμος (1961), 12 ποιήματα για τον Καβάφη (1963), Μαρτυρίες - Σειρά 1η (1963), Ποιήματα - Γ' τόμος (1964), Μαρτυρίες - Σειρά 2η (1966), Δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας (1973), Ποιήματα - Δ' τόμος (1975).

Ταξιδιωτικά: Εντυπώσεις από τη Σοβιετική Ένωση (1956), Ιταλικό τρίπτυχο (1982).

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το ποίημα γράφτηκε το 1955 και είναι ένα νανούρισμα προς τη νεογέννητη κόρη του ποιητή, Έρη. Το νανούρισμα είναι κοινό σε όλους τους τόπους και σε όλους τους λαούς. Πρόκειται για ένα μονότονο, αργό, ήρεμο και γλυκό τραγούδι, στο άκουσμα του οποίου αποκοιμίζονται τα μικρά παιδιά. Ο ποιητής - πατέρας τραγουδά με αυτό την αγάπη του, περιγράφοντας το συναίσθημα της πληρότητας που έφερε στην ζωή του η γέννηση της κόρης του. Το ποίημα, δομημένο σε 19 αυτοτελείς ενότητες, περιέχει το όραμα ενός ειρηνικότερου και δικαιούτερου κόσμου. Το απόσπασμα που εξετάζουμε αποτελεί την πρώτη ενότητα.

Γ. Δομή του έργου

Το ποίημα αποτελεί ενιαία θεματική ενότητα, που εκφράζει τα συναισθήματα αγάπης και φροντίδας ενός στοργικού πατέρα. Ωστόσο θα μπορούσε να χωριστεί σε δύο νοηματικές ενότητες:

1η ενότητα: στροφές 1-3: Οι υποσχέσεις του πατέρα προς την κόρη.

2η ενότητα: στροφές 4-6: Ο πατέρας προειδοποιεί την κόρη του για το μακρύ δρόμο της ζωής.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Στο Πρωινό άστρο, ο πατέρας τραγουδά στην κόρη του την αγάπη και τη χαρά που έφερε στη ζωή του η γέννησή της. Απολαμβάνουμε τον τρυφερό λόγο και τα συναισθήματα ενός πατέρα, τη χαρά, την τρυφερότητα, τη στοργή και την ευθύνη, που εκφράζονται μέσα από ευχές για καλή υγεία και τύχη, υποσχέσεις και δώρα. Επίσης παρακολουθούμε τη λειτουργία των σχημάτων λόγου, των εικόνων και των υποκοριστικών σε ένα ποίημα που ανήκει στη νεωτερική ποίηση.

ii) Νοηματική απόδοση

Στην πρώτη ενότητα παρακολουθούμε τον πατέρα - ποιητική φωνή να νανουρίζει το βρέφος του και να του υπόσχεται να του φέρει ότι πιο όμορφο υπάρχει στην πλάση για να του δώσει χαρά, αλλά και για να το προστατέψει από κάθε κίνδυνο. Με γλυκύτητα και τρυφερότητα παροτρύνει την κορούλα του να κοιμηθεί για να μεγαλώσει γρήγορα και να περπατήσει στο μακρύ δρόμο της ζωής. Στην ενότητα αυτή υπάρχει και η λαϊκή αντίληψη ότι το μωρό πρέπει να κοιμάται πολύ για να μεγαλώσει γρήγορα («Κοιμήσου. Να μεγαλώσεις γρήγορα», αντίληψη που συναντάται συχνά σε νανουρίσματα της λαϊκής μούσας). Επίσης υπάρχει και το στοιχείο της θρησκευτικής πίστης όπως αυτό φανερώνεται στο δεύτερο στίχο της τρίτης στροφής, όπου γίνεται λόγος για ένα σταυρουλάκι που υπόσχεται ο πατέρας στην κόρη του για να της ξορκίσει το κακό. Η θρησκευτική πίστη χρησιμοποιεί το σύμβολο του σταυρού στο λαιμό ως φυλαχτό, που προφυλάσσει το άτομο ειδικά από τη βασκανία.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστή/ ηρώων

Ο πατέρας - ποιητής είναι ο πρωταγωνιστής του ποιήματος, που τραγουδά το νανούρισμα στη νεογέννητη κόρη του. Από τα υποκοριστικά ουσιαστικά (κοριτσάκι, πεδιλάκια, φαναράκια, μητερούλας) και τη χρήση της κτητικής αντωνυμίας («Κοριτσάκι μου», «μη μου σκοντάψεις») καταλαβαίνουμε ότι είναι τρυφερός και στοργικός πατέρας. Μέσω της υπερρεαλιστικής εικονοποίίας: («να σου φέρω τα φαναράκια των κρίνων, να σου φέρω ένα περιβολάκι ζωγραφισμένο με λουλουδόσκονη»), μεταφέρει την ευθύνη της πατρότητας, την οποία αισθάνεται. Με αυτόν τον τρόπο είναι σαν να λέει ότι επιθυμεί να εξασφαλίσει το παν για την κόρη του, να μην της λείψει τίποτα. Η αγάπη του φαίνεται, επίσης, και από τις ευχές του

για την προστασία της και την καλοτυχία της («ένα σταυρουλάκι αυγινό φως, να σου ξορκίσουν το κακό, μη μου σκοντάψεις»). Τέλος ως σωστή πατρική φιγούρα, την προϊδεάζει για το δρόμο της ζωής που είναι μακρύς και δύσκολος («κακό, στ' αγκάθι, ίσκιου»). Τα άλλα πρόσωπα του ποιήματος (μητέρα του μωρού και το ίδιο το μωρό) είναι βουβά. Ωστόσο ιδιαίτερη αναφορά κάνει η ποιητική φωνή στο πρόσωπο της μητέρας που την παρομοιάζει με εαρινό φεγγάρι, υποδηλώνοντας την ομορφιά της, και παρουσιάζοντάς την να βρίσκεται «πάνω από τους ρόδινους λοφίσκους του ύπουνου του μωρού της». Ρόδινοι λοφίσκοι θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι το ροδαλό χρώμα του μωρουδίστικου δέρματος. Έχουμε δηλαδή την εικόνα της μητέρας να στέκεται συνεχώς πάνω από το προσκέφαλο του μωρού της και να είναι επιφορτισμένη με τόσες έγνοιες, όσο πολλά είναι συνήθως και τα στάχυα. Το μητρικό φίλτρο είναι αυτό που κάνει μια μάνα να αγωνιά για το μωρό της και να φροντίζει να ικανοποιεί όλες του τις ανάγκες, την πείνα, τη δίψα και τον πόνο.

E. Τεχνική – Τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα του ποιήματος δεν παρουσιάζει ιδιαιτερότητα. Είναι απλή δημοτική, χωρίς ιδιωματισμούς.

ii) Ύφος

Το ύφος του ποιήματος είναι υποτονικό, καθώς οι εξωπραγματικές εικόνες δημιουργούν μια ονειρική ατμόσφαιρα, απόλυτα εναρμονισμένη με τον ύπνο του μωρού. Οι πολλές εικόνες, τα υποκοριστικά και τα σχήματα λόγου δίνουν στο ποίημα έντονα στοιχεία γλαφυρότητας και λυρισμού.

iii) Στιχουργική ανάλυση του έργου

Το ποίημα ανήκει στη νεωτερική ποίηση. Ως τέτοιο, υιοθετεί όλους τους κανόνες που συνθέτουν τη μορφή ενός νεωτερικού ποιήματος, που ακολουθεί την τεχνοτροπία του υπερρεαλισμού. Έχουμε απουσία μέτρου, ομοιοκαταληξίας ή οποιασδήποτε στιχουργικής φόρμας (ανισοσύλλαβοι στίχοι, κάθε στροφή έχει διαφορετικό αριθμό στίχων).

iv) Σχήματα λόγου

Εικόνες: Η εικόνα από τα φαναράκια των κρίνων που φέγγουν, η εικόνα του περιβολιού που είναι ζωγραφισμένο με λουλουδόσκονη, η κινητική εικόνα της πεταλούδας, η εικόνα του μικρού σταυρού από φως της αυγής, η εικόνα των γυμνών ποδιών του βρέφους, η εικόνα που περιγράφει τα πέδιλα φτιαγμένα από ουρανό, η εικόνα της μητέρας. Χαρακτηριστικό είναι ότι κυριαρχεί η εικόνα του φωτός

(φαναράκια, φέγγουν, αυγινό φως, φωτάνε, φέγγει, φεγγάρι), ενώ στη σύνθεση των περισσοτέρων εικόνων κυριαρχούν τα λουλούδια (κρίνοι, λουλουδόσκονη, τριαντάφυλλα, ρόδινους).

Μεταφορές: «φαναράκια των κρίνων», «φέγγουν τον ύπνο σου», «ένα περιβολάκι ζωγραφισμένο με λουλουδόσκονη», «γαλανό όνειρο», «σταυρουλάκι αυγινό φως», «αχτίνες σταυρωτές», «στ' αγκάθι κ' ενός ίσκιου», «δυο πεδιλάκια μόνο από ουρανό», «το πρόσωπο της μητερούλας φέγγει», «ρόδινους λοφίσκους του ύπνου σου», «στάχια της έγνοιας της», «τα τριαντάφυλλα των τραγουδιών μου».

Επανάληψη: «Θέλω να σου φέρω», επανάληψη του στοιχείου του φωτός (φαναράκια, φέγγει, φεγγάρι, φωτάνε, αυγινό φως), «Κοιμήσου», «Κοριτσάκι», «είναι μακρύς ο δρόμος». Η επανάληψη του επιθέτου «μακρύς» υπονοεί τη μεγάλη διάρκεια της πορείας του ανθρώπου προς την ωρίμαση και τη γνώση, σε σημείο που μερικές φορές μοιάζει ατελείωτη. Και είναι ατελείωτη γιατί δεν είναι πάντα στρωμένη με ροδοπέταλα αυτή η πορεία, αλλά έχει και δύσκολες και ατυχείς στιγμές, που μερικές φορές κάνουν το δρόμο της ζωής να μοιάζει ατελείωτος.

Προσωποποίηση: «ένα περιβολάκι... για να σεργιανάει το γαλανό όνειρό σου».

Παρομοίωση: παρομοιάζει το πρόσωπο της μητέρας του μωρού με «εαρινό φεγγάρι». Χαρακτηριστικό είναι το ποιητικό τέχνασμα (κλιμακωτό) που χρησιμοποιεί ο ποιητής στους τρεις τελευταίους στίχους του ποιήματος και που παρομοιάζουν το δρόμο της ζωής με σκάλα.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ο ποιητής - πατέρας νανουρίζει τη νεογέννητη κόρη του. Τι θέλει να της προσφέρει και γιατί;

Μέσα από τα λόγια του νανουρίσματος διακρίνουμε την αγάπη και τη στοργή του πατέρα προς την κόρη του, αλλά και τις υποσχέσεις του προς αυτήν ότι θα της φέρει ό,τι πιο όμορφο υπάρχει στην πλάση, για να της δώσει χαρά. Θέλει να της φέρει αρχικά τα φαναράκια των κρίνων για να φέγγουν τον ύπνο της. Κατόπιν θέλει να της φέρει ένα περιβολάκι ζωγραφισμένο με λουλουδόσκονη, για να σεργιανάει το γαλανό όνειρο της μικρής και τέλος θέλει να της φέρει και ένα σταυρουδάκι φτιαγμένο από το φως της αυγής, δύο σταυρωτές αχτίνες από τους στίχους του, για να μην πάθει κανένα κακό. Όλες αυτά τα δώρα, που αποδίδονται μέσα από υπερρεαλιστικές εικόνες στις οποίες κυριαρχούν το φως και τα λουλούδια, αποτελούν φυλαχτά. Αποσκοπούν δηλαδή να προστατέψουν τη μικρή στον ύπνο της αλλά και στη ζωή της, προκειμένου

να μην πάθει κακό ή βλαφτεί η υγεία της. Ένας κόσμος φωτεινός, ευωδιαστός, πολύχρωμος, όμορφος, είναι αυτό που επαγγέλλεται η πατρική αγάπη.

2. Σε ποια σημεία του ποιήματος φαίνεται η έγνοια του ποιητή για το μέλλον του παιδιού του;

Δύο είναι τα σημεία όπου εκφράζεται η αγωνία και η έγνοια του πατέρα για το μέλλον του παιδιού του. Γ' αυτό και τα σημεία αυτά είναι τα μοναδικά όπου υπάρχουν λέξεις φορτισμένες με αρνητική σημειολογία:

α. «...να σου ξορκίζουν το κακό»: Ο ποιητής - πατέρας ως μεγαλύτερος γνωρίζει ότι στον κόσμο υπάρχει το κακό. Προκειμένου να το ξορκίσει από τη ζωή της κόρης του, υπόσχεται να της φέρει ένα σταυρουδάκι αυγινό φως και δύο σταυρωτές αχτίνες απ' τους στίχους του, που θα την προφυλάξουν.

β. «...μη μου σκοντάψεις κοριτσάκι... στ' αγκάθι κ' ενός ίσκιου»: Στη ζωή υπάρχει η πιθανότητα κάποιος να σκοντάψει στο αγκάθι ενός ίσκιου. Το αγκάθι συμβολίζει κάτι που προκαλεί πόνο και ο ίσκιος συμβολίζει κάτι που είναι σκοτεινό και άρα δυσάρεστο. Κάθε πατέρας ανησυχεί και αγωνιά για το παιδί του και θέλει να το προστατέψει από κάθε κίνδυνο. Η ποιητική φωνή εδώ διαλέγει τον πρωτότυπο αυτό τρόπο του νανουρίσματος.

3. Βρείτε τα υποκοριστικά που υπάρχουν στο απόσπασμα. Ποια εντύπωση δημιουργούν; Προσπαθήστε να τα αντικαταστήσετε με την απλή λέξη, για να δείτε τη διαφορά στο ύφος του ποιήματος.

Τα υποκοριστικά ουσιαστικά που συναντούμε στο ποίημα είναι: κοριτσάκι, φαναράκι, περιβολάκι, σταυρουλάκι, πεδιλάκια, μητερούλας, λοφίσκους. Οι απλές λέξεις από τις οποίες προκύπτουν τα υποκοριστικά είναι: κορίτσι, φανάρι, περιβόλι, σταυρός, πέδιλο, μητέρα, λόφος. Αν αντικαταστήσουμε τα υποκοριστικά με τις απλές αυτές λέξεις, τότε παρατηρούμε ότι το ποίημα χάνει τη γλυκύτητα και την τρυφερότητά του και πάνει να εναρμονίζεται με τον όμορφο κόσμο ενός μωρού που κοιμάται. Εξάλλου άλλος δόκιμος όρος για τις υποκοριστικές λέξεις είναι η λέξη «χαιδευτικά». Από τη λέξη και μόνο μπορούμε να καταλάβουμε ότι τον υποκορισμό τον χρησιμοποιούμε σε λέξεις, που έχουν έντονο συναισθηματικό φορτίο για μας, θέλοντας έτσι να εκφράσουμε συμπάθεια και αγάπη.

4. Συγκρίνετε το απόσπασμα με το παραδοσιακό θρακιώτικο ναούρισμα που ακολουθεί:

Έλα ύπνε μ' πάρε το και παν' το στις μπαχτσέδες
Και γιόμισε τον κόρφο του λουλούδια και κοντσέδες.
Κοιμάτ' αστρί, κοιμάτ' αυγή, κοιμάται νιο φεγγάρι,

**Η ΑΓΑΠΗ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΣΥΝΑΝΘΡΩΠΟΥΣ
ΜΑΣ**

Κοιμάται το πουλάκι μου σαν άξιο παλικάρι.

*Κοιμάτ' η πούλια στο βουνό κι η πέρδικα στα δάση,
Αφήτε το πουλάκι μου τον ύπνο να χορτάσει.*

Ως προς το περιεχόμενο τα δύο νανουρίσματα έχουν πολλές ομοιότητες. Στο πρώτο δίστιχο, όπως και στο ποίημα του Ρίτσου, γίνεται λόγος για κήπους και λουλούδια (μπαχτσέδες - περιβολάκι, λουλούδια και κοντσέδες - κρίνων / λουλουδόσκονη). Και στα δύο νανουρίσματα υπάρχει το ρήμα κοιμήσου (προστακτική ενεστώτα) - κοιμάται (δραματικός ενεστώτας), με την έννοια ότι αφήνουν το μωρό να κοιμηθεί χωρίς να το ενοχλήσει τίποτα και κανείς. Στο θρακιώτικο νανούρισμα έχουμε την παρομοίωση του μωρού με ουράνιο σώμα, που δεν απαντάται στο νανούρισμα του Ρίτσου. Ωστόσο και στα δύο νανουρίσματα υπάρχει το φως του φεγγαριού και της αυγής (αυγινό φως - κοιμάτ' αυγή). Στο τρίτο δίστιχο συναντάμε την έκφραση: «*Κοιμάτ' η πούλια στο βουνό*», ενώ στο ποίημα του Ρίτσου έχουμε «*ρόδινους λοφίσκους του ύπνου σου*». Γενικά και στα δύο ποιητικά έργα ο κόσμος του ύπνου περιγράφεται ως ένας κόσμος πολύχρωμος, ευωδιαστός, φωτεινός και όμορφος.

Ως προς τη μορφή όμως τα δύο έργα έχουν διαφορές: το ποίημα ανήκει στη νεωτερική ποίηση και δεν έχει μέτρο, ομοιοκαταληξία ή στιχουργική φόρμα. Αντίθετα το θρακιώτικο νανούρισμα είναι παραδοσιακά λυρικό με ισοσύλλαβους δεκαπεντασύλλαβους παρεύτονους στίχους, στροφές με ίσο αριθμό στίχων, ομοιοκαταληξία ζευγαρωτή και μέτρο ιαμβικό. Η γλώσσα, επίσης, των δύο ποιημάτων διαφέρει: η απλή δημοτική χρησιμοποιείται στο ποίημα του Ρίτσου, η δημοτική με ιδιωματισμούς στο θρακιώτικο νανούρισμα.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Υπάρχει παρουσία της φύσης μέσα στο απόσπασμα; Αιτιολογήστε την απάντησή σας με αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία του ποιήματος.
2. Γιατί η ποιητική φωνή κάνει τρεις φορές λόγο για «μακρύ δρόμο». Τι νομίζετε ότι υπονοεί;
3. Σε ποια σημεία του ποιήματος γίνεται λόγος για τη μητέρα; Ποια ιδιότητά της προβάλλεται;
4. Σε ποιο σημείο και με ποιες εκφράσεις η ποιητική φωνή εντάσσει στο νανούρισμα τη θρησκευτική πίστη;

Αγάπης λόγια

Αργύρης Εφταλιώτης

A. Ο δημιουργός

Ο Αργύρης Εφταλιώτης (ψευδώνυμο του Κλεάνθη Μιχαηλίδη) γεννήθηκε στο Μόλυβο της Λέσβου και ήταν γιος του δασκάλου Κωνσταντίνου Μιχαηλίδη. Στη γενέτειρά του πέρασε τα παιδικά και μαθητικά χρόνια του και πραγματοποίησε τις εγκύκλιες σπουδές του, δε σπούδασε σε μεγάλα σχολεία παρά στο ιδιωτικό σχολείο του πατέρα του, που τον είχε δάσκαλο και πνευματικό του καθοδηγητή. Το 1866 πέθανε ο πατέρας του και ο δεκαεφτάχρονος, τότε, Αργύρης ανέλαβε να συνεχίσει τη διδασκαλία των συμμαθητών του έως το τέλος της χρονιάς. Το 1866 μετανάστευσε στην Πόλη, λόγω των οικονομικών δυσχερειών που αντιμετώπιζε η οικογένειά του. Κι εδώ αρχίζει ο καημός και το μαράζι της ξενιτιάς. Εργάστηκε αρχικά, εκεί, κοντά στον τραπεζίτη αδερφό της μητέρας του, και κατόπιν στο Μάντσεστερ της Αγγλίας, όπου συνδέθηκε φιλικά με τον Αλέξανδρο Πάλλη και εντάχτηκε στον πυρήνα του δημοτικιστικού κινήματος. Παράλληλα υπήρξε ενεργό μέλος του ελληνικού φιλολογικού συλλόγου «Λόγιος Ερμής» του Μάντσεστερ, μελέτησε τους αρχαίους Έλληνες κλασικούς, καθώς επίσης Άγγλους και Γάλλους λογοτέχνες. Είναι γνωστές οι μεταφράσεις του σε έργα του Σέλλεϋ, του Βύρωνα, του Λεκόν ντε Λιλ κ.ά. Ο σπόρος που έχει φυτέψει βαθιά στην ψυχή του ο σοφός δάσκαλός του, ο πατέρας του, είχε ριζώσει και έμελλε να δώσει πολύτιμους καρπούς. Η εμπορική του σταδιοδρομία στην Αγγλία υπήρξε επιτυχημένη και σύντομα άνοιξε κατάστημα με τη δική του επωνυμία. Κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης του 1870-1880 προσλήφθηκε στον εμπορικό οίκο των αδελφών Ράλλη και εγκαταστάθηκε στο Λίβερπουλ. Εκεί παντρεύτηκε την Ελισάβετ Γκράχαμ και απέκτησαν τρία παιδιά (τον Κωστή, την Ελένη και την Ειρήνη). Στο πλαίσιο της επαγγελματικής του δραστηριότητας ταξίδεψε σε διάφορες πόλεις της Αγγλίας και στη Βομβάη της Ινδίας. Παντού, όμως και πάντα η ευαίσθητη καρδιά του είναι γεμάτη φλογερή αγάπη για την Ελλάδα και αγιάτρευτη νοσταλγία για την Εφταλού και το Μόλυβο, που ποτέ δεν

ξεχνά, όπου κι αν βρίσκεται.. Το 1891 επισκέφτηκε το Παρίσι, όπου γνωρίστηκε με τον Ψυχάρη. Τα τελευταία χρόνια της ζωής του κλονίστηκε η ψυχική υγεία του και αποσύρθηκε στο Cab d' Antibes της Γαλλίας, όπου πέθανε σε ηλικία 74 χρόνων. Εν τω μεταξύ είχε κάνει έξι ενδιάμεσες επισκέψεις στην Ελλάδα. Τον Ιούνιο του 1922 θα είναι το έβδομο και τελευταίο του ταξίδι στον αγαπημένο του Μόλυβο. Ο ίδιος, ωστόσο, σαν κάτι να είχε προαισθανθεί και γράφει: «Όσο για πατρίδα και για γυρισμό αδύνατο πια. Φαίνεται πως θα πεθάνω στα ξένα, κι ελπίζω μονάχα να φροντίσει κανένας να φέρει τη σκόνη μου στ' αγαπημένα μου τ' ακρογιάλια». Το 1975 έγινε η μετακομιδή των οστών του στην αγαπημένη του Εφταλού. Κι όπως σημειώνει ο Κ. Μίσσιος: «Στη γενέθλια γη θα επιστρέψει τον Αύγουστο του 1975 - είναι ο όγδοος, και οριστικός «γυρισμός» του, και τον χρωστά σ' έναν άλλον μεγάλο συμπατριώτη του, τον Γιώργο Βαλέτα, που από το 1962 ξεκίνησε την προσπάθεια να υλοποιήσει την επιθυμία του». Ο Εφταλιώτης υπήρξε ένας μεγάλος σταθμός και μια δημιουργική αφετηρία ανάπτυξης και προόδου των Νεοελληνικών Γραμμάτων, ένας πρωτοπόρος αγωνιστής, ένας γνήσιος οραματιστής. Η είσοδος του Εφταλιώτη στο χώρο της λογοτεχνίας τοποθετείται χρονικά γύρω στο 1869 με μεταφράσεις ποιημάτων και συγγραφή πρωτότυπων ποιητικών έργων σε λογοτεχνικά περιοδικά όπως η *Ελληνική Βιβλιοθήκη*. Το 1889 με προτροπή του Αλέξανδρου Πάλλη, που στάθηκε στενός φίλος και πνευματικός οδηγός του, πήρε μέρος στο Φιλαδέλφειο ποιητικό διαγωνισμό με τη συλλογή του *Τραγούδια ξενιτεμένου*, που τιμήθηκε με έπαινο. Τον επόμενο χρόνο πήρε ξανά μέρος στον ίδιο διαγωνισμό με τις συλλογές *Ο καθρέφτης του πύργου μου* και *Αγάπης λόγια*, δε βραβεύτηκε ωστόσο, κάτι που προκάλεσε την αντίδραση, μεταξύ άλλων, και του Παλαμά, ο οποίος επαίνεσε το έργο του Εφταλιώτη, απέδωσε την αδικία κατά του ποιητή στο ότι η γλώσσα του ήταν δημοτική και εναντιώθηκε στον τότε εισηγητή της κριτικής επιτροπής του Φιλαδέλφειου, Άγγελο Βλάχο. Ο Εφταλιώτης με συνοδοιπόρους τον Γ. Ψυχάρη και τον Α. Πάλλη, ήταν οι πρωτοστάτες στον αγώνα του δημοτικισμού. Πολλά από τα τραγούδια του Εφταλιώτη θα μείνουν αξέχαστα κι έχουν περάσει στο στόμα του λαού. Από το 1891 στράφηκε συστηματικά προς την πεζογραφία, καλλιεργώντας τη δημοτική γλώσσα και εμμένοντας θεματικά στον πόνο της ξενιτιάς και τη λαχτάρα των ξενιτεμένων για την πατρίδα. Το πιο χαρακτηριστικό πεζογράφημά του είναι οι *Νησιώτικες ιστορίες*, που εκδόθηκαν το 1894 και αποτελούν συλλογή ηθογραφικών διηγημάτων που δημοσίευε από το 1889 στην *Εστία*. Το 1900 εξέδωσε τη *Μαζώχτρα* και το *Βουρκόλακα*, το μοναδικό θεατρικό έργο του (εμπνευσμένο από το τραγούδι *Tου νεκρού αδελφού* και με στόχο την ανανέωση της

νεοελληνικής δραματουργίας με θέματα από τη σύγχρονη ιστορία). Στη Μαζώχτρα ο Εφταλιώτης αποπειράται ένα πέρασμα από την απλή ηθογραφία στην ψυχογραφική διείσδυση. Έγραψε επίσης το μυθιστόρημα *Ο Μανόλης ο Ντελμπεντέρης*. Παράλληλα, από το 1892 ασχολήθηκε με τη διδακτική πεζογραφία και τις ιστορικές μελέτες, εκδίδοντας την *Ιστορία της Ρωμιοσύνης* (1901), τα *Ιστορικά ξεγυμνώματα* (1908) και τα *Μικρά Νεοελληνικά Ιστορήματα*. Με την *Ιστορία της Ρωμιοσύνης* έρχεται να τονώσει ηθικά το έθνος, να ξεσκεπάσει την ψευτιά των λογίων και να ρίξει άπλετο φως στο νεοελληνικό πρόβλημα. Το 1914 ξεκίνησε να μεταφράζει την *Οδύσσεια* του Ομήρου, έργο που έμεινε ανολοκλήρωτο λόγω του θανάτου του. Τη συνέχισή του (ραψωδίες φ'-ω') ανέλαβε ο Νικόλαος Ποριώτης.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το ποίημα αυτό είναι το ένατο στη σειρά της συλλογής ποιημάτων του Αργύρη Εφταλιώτη, με τίτλο «Αγάπης λόγια», που δημοσιεύτηκε το 1891. Όλα τα ποιήματα της συλλογής είναι γραμμένα για τη σύζυγο του λογοτέχνη. Είναι γραμμένα την εποχή που ο Εφταλιώτης αναγκάστηκε για επαγγελματικούς λόγους να μείνει μόνος του, μακριά από τη γυναίκα του, στη Βομβάη της Ινδίας.

Γ. Δομή του έργου

Το ποίημα αποτελεί μία ολοκληρωμένη θεματική ενότητα, όπου διαγράφεται καθαρά η ταραγμένη ψυχική κατάσταση του ατόμου που στερείται το πρόσωπο της αγάπης του.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Κεντρικός θεματικός άξονας του κειμένου είναι η συζυγική αγάπη και η θλίψη που γεννιέται από τη στέρηση του αγαπημένου προσώπου. Επίσης γίνεται λόγος για την ψυχολογία του ερωτευμένου ανθρώπου και ειδικά για την ερωτική θλίψη, εξαιτίας κάποιου γεγονότος. Επιπλέον δεν πρέπει να αγνοηθεί το θέμα της συζυγικής αγάπης που θίγεται στο συγκεκριμένο ποίημα. Όλα τα παραπάνω αποτελούν έμπνευση και αφορμή δημιουργίας ενός λογοτεχνικού έργου.

ii) Νοηματική απόδοση

Το ποίημα είναι χωρισμένο σε τέσσερις στροφές. Στην πρώτη στροφή, ο ποιητής αισθάνεται τη ματαιότητα του χρόνου που κυλά μακριά από το αγαπημένο πρόσωπο της γυναίκας του. Μέσα από το λυρικό σχήμα λόγου της αντίθεσης μεταξύ των παρομοιώσεων

«μαργαριτάρια» και «σαν λιθάρια», η ποιητική φωνή συγκρίνει την τωρινή του ζωή μακριά από τη γυναίκα του και το πώς αυτή θα ήταν αν βρίσκονταν πλάι του εκείνη. Στη δεύτερη στροφή βλέπουμε την ποιητική φωνή να στρέφει τη σκέψη του στο παρελθόν και να μετράει τις μέρες από τότε που αποχωρίστηκε το αγαπημένο του πρόσωπο και να ομολογεί ότι τον πιάνει τρέλα και αισθάνεται ότι είναι ματαιοπονία να ελπίζει ότι θα ξαναζήσει ευτυχισμένες στιγμές κοντά της. Βλέπουμε εδώ την απελπισία και το φόβο που καταλαμβάνει τον άνθρωπο όταν βρίσκεται αντιμέτωπος με μια κατάσταση που του είναι δυσάρεστη και δεν εξαρτάται απ' αυτόν το να βγει απ' αυτήν. Τον πόνο του αποχωρισμού αυξάνουν η ανησυχία και ο φόβος ότι η κατάσταση του αποχωρισμού δεν πρόκειται να αλλάξει και ότι οι ευτυχισμένες στιγμές δε θα ξανάρθουν. Στην τρίτη στροφή βλέπουμε τη θλίψη να γίνεται απογοήτευση και απελπισία. Όπως συμβαίνει σε όλους τους ανθρώπους σε ώρες δύσκολες, ο φόβος του τον κάνει να προσεύχεται, για να βρει ανακούφιση. Ωστόσο δε βρίσκει ανακούφιση αντίθετα φτάνει σε σημείο απόγνωσης και αναρωτιέται αν θα έπρεπε να συνεχιστεί η ζωή του, τόσο άσχημη και ανεπιθύμητη που είναι. Βρίσκεται σε τόσο δυσάρεστη ψυχολογική κατάσταση, ώστε φτάνει στο σημείο να φλερτάρει με την ιδέα του θανάτου. Τέλος, στην τέταρτη και τελευταία στροφή ο πόνος του εντείνεται και γίνεται πίκρα. Ωστόσο εύχεται αυτή την πίκρα να την είχε μόνος του και να ήξερε ότι το ταίρι του δεν πονάει το ίδιο.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών / ηρώων

Σε όλο το ποίημα παρακολουθούμε τις δυσάρεστες ψυχολογικές μεταπτώσεις του **συζύγου**, εξαιτίας του χωρισμού του από το έτερόν του ήμισυ. Τη ματαιότητα και τον ψυχικό πόνο διαδέχονται η ανησυχία και ο φόβος, που στη συνέχεια γίνονται απογοήτευση και απελπισία. Είναι καλός σύζυγος και αγαπάει μέχρι θανάτου τη γυναίκα του, σε σημείο η ζωή του μακριά της να καταντά γι' αυτόν ανυπόφορη. Τον βλέπουμε να αγωνίζεται να αντέξει τον αποχωρισμό και να προσπαθεί να υπομείνει τις μέρες του προσευχόμενος. Στο τελευταίο δίστιχο του ποιήματος αποκαλύπτεται όλος ο αλτρουισμός του και η γνησιότητα της αγάπης του, καθώς εύχεται να υπομένει μόνος του όλο αυτά τα δυσάρεστα συναισθήματα. Ο πόνος του μετριάζεται και ο ποιητής παίρνει κουράγιο από τη σκέψη ότι η γυναίκα του δεν πονάει το ίδιο.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα του ποιήματος είναι δημοτική με κάποιους ιδιωματισμούς (μ' εσέ, ανωφέλητες, τες, πλιο, του κάκου, στες ρημιές, τυραννιού-

μαι κ.ά.). Οι λέξεις είναι εκφραστικές, με τέχνη και χωρίς εκζήτηση. Γενικά το λεξιλόγιο δείχνει άνθρωπο που γνωρίζει τη γλώσσα και τη χρησιμοποιεί σωστά.

ii) Ύφος

Το σονέτο ανήκει στα λυρικά ποιήματα. Τα γλωσσικά γνωρίσματα του έργου, τα σχήματα λόγου και ο λυρισμός κάνουν το ύφος γλαφυρό. Οι εικόνες προσθέτουν παραστατικότητα, το α' ενικό πρόσωπο δίνει αμεσότητα στην επικοινωνία ποιητή - αναγνώστη, ενώ το περίτεχνο δούλεμα της μορφής δημιουργεί ένα μικρό «κομψοτέχνημα».

iii) Στιχουργική ανάλυση του έργου

Το ποίημα έχει τη μορφή σονέτου, και συγκεκριμένα «ελισαβετιανού ή σαιξιπηρικού» σονέτου: τρεις τετράστιχες στροφές και μία δίστιχη. Η ομοιοκαταληξία στις τρεις πρώτες στροφές είναι πλεχτή και στο τελευταίο δίστιχο ζευγαρωτή. Σ' αυτόν τον τύπο είναι γραμμένα τα 154 σονέτα του Βρετανού ποιητή Σαιξιπηρ, στον οποίο οφείλεται και το όνομα του είδους.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «μες του καιρού τα βάθη», «ψυχρές και ανωφέλητες ημέρες», «μ' έσφαξε το έχε γεια σου», «με πιάνει τρέλα», «να τυραννιούμαι», «Μέσα στην άβυσσο να τη σκορπούμε», «καίγει ο πόνος». **Παρομοιώσεις:** «μαργαριτάρια», «σαν τα λιθάρια», «σαν προτού στην αγκαλιά σου». Προσωποποιήσεις: «με πιάνει τρέλα», «Μ' έσφαξε το έχε γεια σου».

Αντίθεση: μαργαριτάρια - λιθάρια. Σε όλο το ποίημα υπάρχει η αντίθεση μεταξύ της ευτυχισμένης ζωής που περνά με τη γυναίκα του και της δυστυχίας του στην ξενιτιά, μακριά της.

Εικόνες: Η εικόνα των μαργαριταριών με τα οποία παρομοιάζονται οι μέρες μαζί με τη γυναίκα του, η εικόνα των παιδιών που πετούν πέτρες στη θάλασσα, η εικόνα του γονατίσματος για την προσευχή.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Μελετήστε τις στροφές του ποιήματος και περιγράψτε την ψυχολογική κατάσταση του ξενιτεμένου συζύγου που ζει μακριά από την αγαπημένη του γυναίκα.

Στην πρώτη στροφή ο ποιητής αισθάνεται τη ματαιότητα του χρόνου που κυλά μακριά από το αγαπημένο πρόσωπο της γυναίκας του. Στη δεύτερη στροφή στρέφει τη σκέψη του στο παρελθόν, μετράει τις μέρες από τότε που αποχωρίστηκε το αγαπημένο του πρόσωπο και ομολογεί ότι τον πιάνει τρέλα και αισθάνεται ότι είναι ματαιο-

πονία να ελπίζει ότι θα ξαναζήσει ευτυχισμένες στιγμές κοντά της. Τον πόνο του αποχωρισμού αυξάνουν η ανησυχία και ο φόβος ότι η κατάσταση του αποχωρισμού δεν πρόκειται να αλλάξει και ότι οι ευτυχισμένες στιγμές δε θα ξανάρθουν. Στην τρίτη στροφή η θλίψη μεταλλάσσεται σε απογοήτευση και απελπισία. Ο φόβος του τον κάνει να προσεύχεται, για να βρει ανακούφιση. Δε νιώθει όμως ανακούφιση αλλά, αντίθετα φτάνει στην απόγνωση και αναρωτιέται αν θα έπρεπε να συνεχιστεί η ζωή του, φλερτάροντας με την ιδέα του θανάτου. Τέλος, στην τέταρτη και τελευταία στροφή ο πόνος του εντείνεται και γίνεται πίκρα. Ωστόσο εύχεται αυτή την πίκρα να την είχε μόνος του και να ήξερε ότι η αγαπημένη του δεν πονάει το ίδιο. Η ανακούφιση έρχεται από τη σκέψη και την ελπίδα ότι ίσως η γυναίκα του δεν αισθάνεται το ίδιο δυσάρεστα με αυτόν. Αυτή η σκέψη τού δίνει κουράγιο.

2. Ποια ευχή κάνει στους δύο τελευταίους στίχους ο ποιητής; Τι είδους χαρακτήρα αποκαλύπτει;

Στο τελευταίο δίστιχο του ποιήματος, όπου βρίσκεται και το θεματικό κέντρο του σονέτου, ο ποιητής εκφράζει μια ευχή. Εύχεται η γυναίκα του να μην βρίσκεται στην ίδια δυσάρεστη ψυχική κατάσταση, να μην αισθάνεται τον ίδιο πόνο και την ίδια απελπισία με αυτόν. Κάτι τέτοιο ομολογεί ότι θα έκανε τον ψυχικό του πόνο εντονότερο. Παρακολουθούμε λοιπόν το χαρακτήρα του συζύγου - ποιητή, που έχει αποβάλλει κάθε στοιχείο εγωισμού και εγωπάθειας και να δεν επιθυμεί τον πόνο του άλλου, ειδικά αν αυτός ο άλλος είναι ένα πρόσωπο που αγαπάει ιδιαίτερα. Με αυτήν την τόσο αλτρουιστική του δήλωση αποδεικνύει τα γνήσια συναισθήματα αγάπης που τρέφει απέναντι στη σύζυγό του. Συνήθως οι άνθρωποι επιθυμούν, όταν βρίσκονται σε δυσάρεστη ψυχολογική κατάσταση, να αισθάνεται το ίδιο και το ταίρι τους, λαμβάνοντάς το ως ένδειξη συμπαράστασης και απόδειξη της αγάπης τους. Η ποιητική φωνή όμως εδώ είναι σαν να δίνει ένα μάθημα αληθινής αγάπης, γιατί, όταν αγαπάμε τον άλλο, θέλουμε το καλύτερο γι' αυτόν.

3. Αποχωριστήκατε εσείς κάποια στιγμή αγαπημένα σας πρόσωπα; Τι νιώσατε και με ποιον τρόπο εκφράσατε τα συναισθήματά σας;

Ο αποχωρισμός από ένα αγαπημένο πρόσωπο είναι πάντοτε μια δυσάρεστη κατάσταση, είτε αυτός γίνεται ηθελημένα, είτε είναι αποτέλεσμα ανωτέρας βίας. Ο αποχωρισμός από ένα αγαπημένο πρόσωπο μπορεί να οφείλεται σε πολλές και ποικίλες αιτίες. Χειρότερος ασφαλώς είναι ο αποχωρισμός του θανάτου. Ωστόσο μπορεί κανείς να παρηγορηθεί για το θάνατο του αγαπημένου προσώπου και μπορεί ο χρόνος να λειτουργήσει ως γιατρεία για τον πόνο αυτό. Όμως για το χωρισμό του ζωντανού προσώπου είναι δύσκολο να παρηγορηθεί.

Σε παρόμοια δυσάρεστη ψυχολογική κατάσταση βρέθηκα όταν σε μικρή ηλικία (12 ετών) αναγκάστηκα να αποχωριστώ τον πατέρα μου, που επαγγελματικοί λόγοι τον ήθελαν να μετακομίσει για διάστημα δύο ετών στην Αυστραλία. Θυμάμαι ότι η απόσταση μου φάνταζε ανυπέρβλητη και η σκέψη ότι δεν θα τον ξαναδώ για τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα μου τρυπούσε την καρδιά. Αισθάνθηκα σαν να χάνω τη γη κάτω από τα πόδια μου. Οι πρώτες αντιδράσεις μου ήταν υπερβολικές: έκλαιγα, δεν ήθελα να πάω σχολείο και δυσκολευόμουν να κοιμηθώ τα βράδια. Αισθανόμουν θυμό για τους γονείς μου και δεν τους μιλούσα για μία εβδομάδα.

Όταν όμως η οργή καταστάλαξε και κατάλαβα ότι κι εκείνος στενοχωριέται, ίσως περισσότερο από εμένα, αισθάνθηκα ένοχη και σε συνδυασμό με τη σκέψη ότι σύντομα θα τον έχανα για ένα τόσο μεγάλο διάστημα, αποφάσισα να εκμεταλλευτώ την παρουσία του για όσο χρόνο μου απέμενε. Έπαψα να σκέφτομαι το δυσάρεστο συμβάν του αποχωρισμού -δεν το ξανασυζητήσαμε από τότε- και άρχισα να περνώ όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο μαζί του. Κάναμε πράγματα που δεν είχαμε ξανακάνει και τελικά το διάστημα αυτό ήταν μια πολύ ευτυχισμένη περίοδος της ζωής μου. Ήρθαμε περισσότερο κοντά από κάθε άλλη φορά.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Μεταγραφή του ποιήματος σε πεζό.
2. Εντοπίστε στο ποίημα λέξεις που είναι φορείς αρνητικής σημασίας. Τι συμπέρασμα μπορείτε να εξαγάγετε για την ψυχολογική κατάσταση του συζύγου;
3. Εξετάστε τη μορφή του ποιήματος. Τι παρατηρείτε;

Όλα τα πήρε το καλοκαίρι

Οδυσσέας Ελύτης

A. Ο δημιουργός

Ο Οδυσσέας Ελύτης (φιλολογικό ψευδώνυμο του Οδυσσέα Αλεπουδέλη) είναι ένας από τους σημαντικότερους ποιητές της νεότερης ελληνικής ποίησης. Γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης στις 2 Νοεμβρίου το 1911, μα ή καταγωγή του ήταν από τη Λέσβο. Σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο των Αθηνών και φιλολογία στη Σορβόννη του Παρισιού. Στα γράμματα παρουσιάστηκε το 1935 και ασχολήθηκε κυρίως με την ποίηση. Έγραψε όμως και άρθρα, δοκίμια και μελέτες για γενικά φιλολογικά και καλλιτεχνικά θέματα. Ανάμεσα σ' αυτά ξεχωριστή θέση έχει το δοκίμιό του για την προσωπικότητα του λαϊκού ζωγράφου της Λέσβου, Θεόφιλου. Από το 1946 έως το 1948 συνεργάστηκε ως τεχνοκρίτης στην εφημερίδα *Καθημερινή* και από το 1948 έως το 1952 έζησε στο Παρίσι. Μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στη χώρα μας (1974) τοποθετήθηκε για μικρό διάστημα πρόεδρος του διοικητικού συμβουλίου της Ε.Ρ.Τ. Έλαβε μέρος ως εκπρόσωπος της Ελλάδας σε πολλά συνέδρια του εξωτερικού, σχετικά με θέματα τέχνης και πολιτισμού. Τιμήθηκε το 1961 με το πρώτο Κρατικό Βραβείο Ποίησης για το ποιητικό του έργο *Άξιον Εστί*. Το 1975 ανακηρύχτηκε επίτιμος διδάκτορας της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, σε ένδειξη τιμής για το ποιητικό του έργο και την πνευματική του προσφορά.

Ο Οδυσσέας Ελύτης πρωτοπαρουσιάστηκε στην ποίηση με την ποιητική συλλογή *Προσανατολισμοί* το 1936 (επανέκδοση: 1940). Στο πρώτο του ξεκίνημα ο ποιητής παρουσιάζεται υπερρεαλιστής, με όλο το φρεσκάρισμα στο στίχο, τις νέες προοπτικές στην ποιητική σύλληψη και τις νέες αποχρώσεις στη σημασία των λέξεων. Ωστόσο, κατόρθωσε γρήγορα να απαλλαγεί από τα ελαττώματα και τις αδυναμίες της νέας αυτής σχολής και να μας δώσει στα κατοπινά του ποιητικά έργα μια γνήσια ανεπιτήδευτη ποίηση, βαθύτατα λυρική, βασισμένη στα ζωντανά στοιχεία της ελληνικής παράδοσης όλων των εποχών, τονίζοντας περισσότερο τα στοιχεία της φυσιοκρατικής και ανθρωποκεντρικής παράδοσης. Η νησιώτικη

καταγωγή του ποιητή και οι βαθύτατοι ψυχικοί δεσμοί του μ' ένα χώρο γεμάτο μυστήριο και ομορφιά, θα γίνει το πλαίσιο των θεοτήτων που θα ζωντανέψει ο ίδιος στα ποιήματα του: τη Θάλασσα, τον ουρανό, τον ήλιο, τον έρωτα, τα βουνά, τα λουλούδια και τους ανέμους. Ιδιαίτερα, ό ουρανός, ή Θάλασσα, ο ήλιος και ο έρωτας είναι τα κεντρικά στοιχεία πού θαυμάζονται και εξυμνούνται σε όλα τα ποιήματα του.

Ο Ελύτης δεν ήταν μόνο ένας παθιασμένος φυσιολάτρης, ήταν κι ένας πατριώτης ποιητής με τη βαθύτερη έννοια του όρου, που υπηρετεί σταθερά τα εθνικά ιδανικά. Έφεδρος ανθυπολοχαγός στον πόλεμο του 1940-41, μας έδωσε το Άσμα ηρωικό και πένθιμο για το χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας, που θα είναι πάντα ένα πατριωτικό σάλπισμα για την Ελευθερία - όχι μόνο την ελληνική μα την ελευθερία την πανανθρώπινη. Εκτός από την ποίηση ο Ελύτης έγραψε αξιόλογες κριτικές σελίδες και μετάφρασε με επιτυχία ένα ποιήματα και θεατρικά έργα. Πολλές ποιητικές συλλογές του επανεκδόθηκαν επανειλημμένως, και πολλά ποιήματά του μελοποιήθηκαν και είναι από τα αγαπημένα τραγούδια. Πολλά ποιήματα του επίσης έχουν μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες. Το 1979 τιμήθηκε με το βραβείο Νομπέλ Λογοτεχνίας, μια δίκαιη τιμή και διεθνής αναγνώριση για τον ποιητή. Το 1987 αναγορεύθηκε επίτιμος διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Ρώμης και του Πανεπιστημίου των Αθηνών, ενώ το 1989 τιμήθηκε με το γαλλικό παράσημο του Ανώτατου Ταξιάρχη της Λεγεώνας της Τιμής.

Ο Οδυσσέας Ελύτης πέθανε στην Αθήνα στις 18 Μαρτίου 1996.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το ποίημα που ανθολογείται είναι τραγούδι, που περιλαμβάνεται στη συλλογή *Ta ρω του Έρωτα*. Στον πρόλογο του βιβλίου, ο Οδυσσέας Ελύτης έγραψε για τα τραγούδια αυτά: «Οι άγγελοι τραγουδάνε. Και οι ερωτευμένοι επίσης. Πίσω από κάθε ανάταση, από κάθε μεράκι, μια κιθάρα περιμένει έτοιμη να πάρει τα λόγια και να τα ταξιδέψει από χειλή σε χειλή. Δεν είναι λίγο αυτό. Είναι η χαρά να δίνεις χαρά στους άλλους, είναι αυτό που μας βαστάει στη ζωή. Γι' αυτό κοντά στα ποιήματά μου δοκίμασα να γράψω και μερικά τραγούδια».

Γ. Δομή του έργου

Το τραγούδι αποτελεί μια ενιαία θεματική ενότητα, όπου υμνείται η ελληνική φύση την περίοδο του καλοκαιριού. Επίσης εξετάζεται πώς η ελληνική φύση αλλά και η εναλλαγή των εποχών επιδρούν στο συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Το ποίημα αναφέρεται στην ελληνική φύση την περίοδο του καλοκαιριού, αλλά και στην επίδρασή του στον συναισθηματικό κόσμο του ανθρώπου. Το μαγευτικό καλοκαίρι στις ελληνικές θάλασσες, σε συνδυασμό με τον ερωτισμό, το λαμπρό φυσικό περιβάλλον, τα διάφορα αντικείμενα και τις κινήσεις τους, συνιστούν έναν ύμνο στη ζωή. Η απώλεια όλων αυτών των προηγούμενων χαρακτηριστικών που συνοδεύουν το ελληνικό καλοκαίρι, αφήνει να διαφανεί μια λεπτή μελαγχολία.

ii) Νοηματική απόδοση

Είναι δύσκολο, σχεδόν αθέμιτο να προσπαθείς να εξαγάγεις το νόημα από ένα στιχούργημα, η δημιουργία του οποίου οφείλεται σε συναίσθημα και αποσκοπεί σε αυτό. Το συγκεκριμένο ποίημα απευθύνεται στο συναίσθημα του αναγνώστη και στα αισθήματα που του προκαλεί το άκουσμα του στίχου σε συνδυασμό με μουσική, εφόσον πρόκειται για τραγούδι. Ωστόσο μια πρώτη νοηματική προσέγγιση μπορεί να γίνει ως εξής: στην πρώτη στροφική ενότητα του τραγουδιού, η ποιητική φωνή αναφέρει κάποια πράγματα που χάθηκαν μαζί με το πέρασμα του καλοκαιριού: η εικόνα μια γυναίκας με μαύρα μάτια και ανακατεμένα μαλλιά από το μελτέμι του καλοκαιριού, το ερωτικό ραντεβού που είχε δώσει μαζί της σε ένα ξωκλήσι, την εικόνα των δύο τους να περπατούν χέρι με χέρι. Η τελευταία αυτή εικόνα μάλιστα αποτελεί και το ρεφρέν του τραγουδιού. Η περιγραφή των εικόνων που χάθηκαν μαζί με το καλοκαίρι συνεχίζεται και στη δεύτερη στροφή του τραγουδιού. «Τα μισόλογα τα σβησμένα», «τους όρκους που έτρεμαν στον αέρα»: έχουμε τις ηχητικές εικόνες των περιεχομένων του διαλόγου μεταξύ δύο εραστών του καλοκαιριού, που είναι συνήθως γεμάτοι από μισόλογα και όρκους χωρίς αντίκρισμα, εφόσον είναι σχέσεις που έχουν ημερομηνία λήξεως και διαρκούν όσο το καλοκαίρι. «Τα καραβόπανα τα σκεσμένα», «μες τις αφρόσκονες και τα φύκια»: θαλασσινές εικόνες που συνθέτουν ένα ελληνικό, καλοκαιρινό τοπίο.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Κυρίαρχη και επαναλαμβανόμενη εικόνα του τραγουδιού είναι αυτή ενός ζευγαριού που κρατιέται χέρι χέρι, και δίνει ερωτικό ραντεβού σε παραθαλάσσιο τοπίο. Το τραγούδι εμμέσως πλην σαφώς, θίγει το θέμα των ερωτικών σχέσεων που συνάπτονται τους καλοκαιρινούς μήνες, ιδιαίτερα στη χώρα μας. Οι σχέσεις αυτές είναι μεν πολύ έντονες αλλά έχουν και ημερομηνία λήξης. Διαρκούν όσο διαρκεί και το καλοκαίρι. Οι εραστές του καλοκαιριού βιώνουν με

ενθουσιασμό το αγνό ερωτικό στοιχείο και το συνδέουν με την εποχή, όπως αυτό προβάλλεται μέσα στην ελληνική φύση. Ο ενθουσιασμός και το πάθος των καλοκαιρινών ζευγαριών φαίνεται από τα μισόλογα και τους όρκους που ανταλλάσσουν, που όμως δεν είναι πραγματικά, εφόσον χάνονται και σβήνουν μαζί με το καλοκαίρι. Το καλοκαίρι στην Ελλάδα δημιουργεί ανέμελη και χαλαρή διάθεση, που αποτελεί γόνιμο έδαφος για το συναίσθημα του έρωτα. Οι σχέσεις όμως αυτές διαρκούν όσο διαρκεί και το καλοκαίρι.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία του έργου

i) Γλώσσα

Η γλώσσα είναι απλή δημοτική. Υπάρχει γλωσσικός πλούτος και ποικιλία προσεκτικά επιλεγμένων λέξεων. Στο τραγούδι υπερτερεί η χρήση ουσιαστικών και επιθέτων, έναντι των ρημάτων, που όπου συναντώνται βρίσκονται σε αόριστο, θέλοντας να δείξει ότι όλα αυτά ανήκουν οριστικά στο παρελθόν.

ii) Ύφος

Το ύφος του τραγουδιού είναι γλαφυρό αλλά κυρίως γοργό, χάρη στο ασύνδετο σχήμα που απαντάται σχεδόν σε όλο το ποίημα, με εξαίρεση το δίστιχο του ρεφρέν. Επίσης γοργότητα δίνει στο ποίημα και η έλλειψη σημείων στίξης.

iii) Στιχουργική ανάλυση του ποιήματος

Το ποίημα αποτελείται από δύο οχτάστιχες στροφές. Ο στίχος είναι δεκασύλλαβος παροξύτονος, ενώ η ομοιοκαταληξία στην πρώτη στροφή μόνο είναι ζευγαροπλεχτή (αββαγγδ). Στη δεύτερη στροφή η ομοιοκαταληξία είναι ζευγαρωτή, αλλά αφήνει τον πρώτο και τον τέταρτο στίχο ανομοιοκατάληκτους. Το μέτρο είναι δακτυλικό.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «τ' άγριο μαλλί σου στην τρικυμία», «τα μισόλογα τα σβησμένα», «τους όρκους που έτρεμαν στον αέρα».

Προσωποποιήσεις: «όλα τα πήρε το καλοκαίρι», «τα πήγε πέρα», «τους όρκους που έτρεμαν στον αέρα».

Εικόνες: Η εικόνα της γυναίκας με ανακατεμένα μαλλιά από την τρικυμία, η εικόνα του ραντεβού, η εικόνα της γυναίκας, η εικόνα της εκκλησούλας, η εικόνα του ζευγαριού να περπατά χέρι χέρι, η εικόνα των σκισμένων καραβόπανων, η εικόνα του αφρού της θάλασσας και των φυκιών, η ηχητική εικόνα των σβησμένων μισόλογων, η ηχητική εικόνα των όρκων που τρέμουν στον αέρα.

Ασύνδετο σχήμα: ολόκληρο το ποίημα είναι ένα ασύνδετο σχήμα, εκτός από το επαναλαμβανόμενο μοτίβο του ρεφρέν του τραγουδιού.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Εντοπίστε τις καλοκαιρινές εικόνες που συνθέτουν το ποίημα.

Όπως κατανοούμε αμέσως από τον τίτλο του ποιήματος και όπως ήδη αναφέραμε, ένα από τα θεματικά κέντρα του ποιήματος είναι και η Ελλάδα την περίοδο του καλοκαιριού. Εικόνες που το μαρτυρούν αυτό είναι οι εικόνες του στίχου 11 («τα καραβόπανα τα σχισμένα») και του στίχου 12 («τις αφρόσκονες και τα φύκια»). Όλες αυτές είναι θαλασσινές εικόνες άρρηκτα συνδεδεμένες με το ελληνικό τοπίο την περίοδο του καλοκαιριού. Τέλος κυρίαρχη και επαναλαμβανόμενη καλοκαιρινή εικόνα του τραγουδιού η εικόνα του ζευγαριού που περπατά χέρι χέρι, μια ερωτική σχέση που την «πήρε» το καλοκαίρι, δηλαδή έληξε με το τέλος του καλοκαιριού.

2. Ποιο είναι το νόημα του επαναλαμβανόμενου στίχου «Όλα τα πήρε το καλοκαίρι»;

Αυτή η φράση αποτελεί τον πρώτο στίχο του ποιήματος. Αργότερα η ποιητική φωνή επεξηγεί αυτά τα «όλα», δηλαδή αναλύει με εικόνες αυτά που έληξαν με το πέρασμα του καλοκαιριού. Με το τέλος το καλοκαιριού χάνονται και όλες αυτές οι μαγευτικές καλοκαιρινές εικόνες του ελληνικού τοπίου, αλλά κυρίως χάνεται η ερωτική σχέση με μια κοπέλα. Η απώλεια όλων αυτών αφήνει να διαφανεί μια λεπτή μελαγχολία.

3. Μπορείτε να αποδώσετε εικαστικά μια εικόνα του ποιήματος;

Η απάντηση στην ερώτηση αυτή έγκειται στην καλλιτεχνική δημιουργία των μαθητών. Προτεινόμενη τεχνική για την εικαστική απόδοση του τραγουδιού, αποτελεί το κολάζ. Την τεχνική του κολάζ άλλωστε χρησιμοποίησε και ο ίδιος ο Ελύτης, που, εκτός από τα ποιήματα που έγραψε, φιλοτέχνησε και ιδιόμορφους πίνακες ζωγραφικής με την τεχνική αυτή.

Ζ. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Ποιες άλλες εικόνες θα μπορούσατε να προσθέσετε για να συμπληρώσετε την εικόνα του καλοκαιρινού ελληνικού τοπίου;

2. Προσέξτε τη στιχουργική τεχνική του ποιήματος. Τι παρατηρείτε;

3. Ποιο νόημα μπορείτε να αντλήσετε από το στίχο «τους όρκους που έτρεμαν στον αέρα».

Ο πιστός φίλος

Όσκαρ Ουάιλντ

A. Ο δημιουργός

Ο Όσκαρ Ουάιλντ γεννήθηκε στο Δουβλίνο και ανατράφηκε στους κόλπους μιας προτεσταντικής οικογένειας. Η μητέρα του, Τζέιν Φραντσέσκα Έλτζι, ήταν επιτυχημένη συγγραφέας (γνωστή και με το ψευδώνυμο Speranza) ενώ ο πατέρας του, σερ Ουίλιαμ Ουάιλντ, ήταν επιτυχημένος γιατρός και χειρουργός. Μέχρι την ηλικία των εννέα ετών, λάμβανε μαθήματα κατ' οίκον ενώ την περίοδο 1864-1871 φοίτησε στο Portora Royal School, 160 χιλιόμετρα έξω από την πόλη του Δουβλίνου. Μετά την αποφοίτησή του, σπούδασε στο Trinity College μέχρι το 1874 όπου διακρίθηκε ως εξαιρετικός φοιτητής, κερδίζοντας για τις επιδόσεις του, το Χρυσό Μετάλλιο Μπέρκλεϊ, το οποίο αποτελούσε τη μεγαλύτερη τιμητική διάκριση για φοιτητή του κολεγίου. Του χορηγήθηκε επιπλέον υποτροφία για το Magdalene College της Οξφόρδης, όπου και συνέχισε τις σπουδές του μέχρι το 1878, λαμβάνοντας το βραβείο Newdigate για την ποιητική του σύνθεση με τίτλο *Rabénnna* και αποφοιτώντας με άριστα. Την ίδια περίοδο πρέπει να επηρεάστηκε από το ρεύμα του αισθητισμού και τις θεωρίες των John Ruskin και Walter Pater, οι οποίοι δίδασκαν στην Οξφόρδη κατά τη διάρκεια των σπουδών του Ουάιλντ.

Μετά την αποφοίτησή του από το κολέγιο, ο Ουάιλντ εγκαταστάθηκε στο Λονδίνο μαζί με το φίλο του Φρανκ Μάιλς, γνωστό ζωγράφο της εποχής. Νωρίτερα είχε γνωρίσει στο Δουβλίνο τη Florence Balcombe, την οποία και ερωτεύτηκε. Εκείνη συνδέθηκε τελικά με το συγγραφέα Μπραμ Στόκερ, γεγονός που φαίνεται πως αποτέλεσε το λόγο για τον οποίο ο Ουάιλντ εγκατέλειψε την Ιρλανδία. Το 1881 δημοσίευσε την πρώτη του ποιητική συλλογή (*Poems*), η οποία έλαβε και θετικές κριτικές, ενώ το Δεκέμβριο του ίδιου έτους ταξίδεψε στη Νέα Υόρκη για μια σειρά θεωρητικών διαλέξεων που έδωσε για το αισθητικό κίνημα στη Βρετανία. Ο Ουάιλντ είχε προγραμματίσει αρχικά να παραδώσει πενήντα διαλέξεις σε διάστημα τεσσάρων μηνών, ωστόσο τελικά η παραμονή του στις Ηνωμένες Πολιτείες διήρκεσε περίπου ένα χρόνο δίνοντας στο διάστημα αυτό

συνολικά 140 διαλέξεις. Επιστρέφοντας από την Αμερική, ο Ουάιλντ επισκέφτηκε το Παρίσι όπου ολοκλήρωσε το δεύτερο θεατρικό του έργο *The Dutchess of Padua* που δε σημείωσε αξιοσημείωτη επιτυχία. Αργότερα πραγματοποίησε διαλέξεις στη Βρετανία και την Ιρλανδία. Κατά την παραμονή του στο Δουβλίνο, γνώρισε το καλοκαίρι του 1884 την Κόνστανς Λόουντ, κόρη εύπορης ιρλανδικής οικογένειας, την οποία παντρεύτηκε και μαζί απέκτησαν δύο γιους, τον Cyril και τον Vyvyan. Προκειμένου να συντηρήσει οικονομικά την οικογένειά του, ο Ουάιλντ εργάστηκε σε διάφορα περιοδικά και εφημερίδες της εποχής, μεταξύ αυτών η *Paul Mall Gazette* και η επιθεώρηση *Dramatic Review*, παρέχοντας δημοσιογραφικά κείμενα και κριτικές. Την περίοδο 1887-1889 ανέλαβε την έκδοση του μηνιαίου περιοδικού *The Lady's World*, το οποίο μετονόμασε σε *The Woman's World* και προέβη σε αλλαγές με στόχο την αλλαγή του ύφους του. Ειδικότερα, προέβαλε καλλιτεχνικά και πολιτικά θέματα, αποσκοπώντας στην καλλιέργεια ενός ευρύτερα ευαισθητοποιημένου -κυρίως γυναικείου- αναγνωστικού κοινού. Εγκατέλειψε το εγχείρημά του δύο χρόνια αργότερα. Τα επόμενα χρόνια αποτέλεσαν μία ιδιαίτερα παραγωγική περίοδο σε ό,τι αφορά στο λογοτεχνικό έργο του Όσκαρ Ουάιλντ. Το 1888 εκδόθηκε ένα από τα πιο γνωστά έργα του, *Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας και άλλα παραμύθια*. Το μοναδικό μυθιστόρημα του, *To Portrēto tou Ntōriān Grēē*, εκδόθηκε στην τελική του μορφή το 1891, ενώ από το 1890 είχε παρουσιαστεί στο περιοδικό *Lippincott's Magazine*. Άρκετοί κριτικοί αναγνωρίζουν σε αυτό αυτοβιογραφικά στοιχεία και παραλληλισμούς ανάμεσα στον κεντρικό ήρωα και το συγγραφέα. Το ίδιο βιβλίο χρησιμοποιήθηκε εναντίον του κατά τη διάρκεια της μεταγενέστερης δίκης του, όταν κατηγορήθηκε για ομοφυλοφιλία. Το Δεκέμβριο του 1892 παρουσιάστηκε η θεατρική του κωμωδία *H Beντάλια της λαίδης Ουίντερμηρ*. Μεταξύ των μεταγενέστερων θεατρικών του έργων συγκαταλέγονται τα *Mía γυναίκα χωρίς σημασία*, *Ένας ιδανικός σύζυγος* και *The Importance of Being Earnest*.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το αυτοτελές αυτό διήγημα αποτελεί μέρος της συλλογής διηγημάτων του Όσκαρ Ουάιλντ *Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας και άλλες ιστορίες*, που εκδόθηκε το 1888. Πρόκειται για παραμύθια που ο Βρετανός λογοτέχνης έγραψε για τα παιδιά του, αν και, όπως είπε ο ίδιος, «δεν είναι ιστορίες για παιδιά, αλλά για παιδικές ψυχές, από οχτώ ως ογδόντα χρόνων». Εδώ παρουσιάζεται αποσπασματικά. Στην πλήρη μορφή του είναι ένας μύθος με ζώα. Την ιστορία του μικρού Χανς και του παραδόπιστου μυλωνά την αφηγείται στα ζώα μια καρδερίνα, με στόχο να νουθετήσει το νεροπόντικα, που είναι η

περσόνα του μυλωνά. Τα κείμενα της συλλογής αυτής απευθύνονται σε παιδιά και έχουν διδακτικό και παραινετικό χαρακτήρα, γι' αυτό και αποδίδονται με τη μορφή του παραμυθιού.

Γ. Δομή του έργου

Το απόσπασμα χωρίζεται σε πέντε θεματικές ενότητες:

1η ενότητα: «Ο μικρούλης Χαν... Είναι ολοφάνερο»: Ο πιστότερος φίλος του Χανς και οι θεωρίες του για τη φιλία.

2η ενότητα: «Νωρίς το άλλο πρωί... είπε και στρώθηκε αμέσως στη δουλειά»: Η επίσκεψη του μυλωνά στο σπίτι του Χανς και το καροτσάκι.

3η ενότητα: «Όμως ποτέ δεν κατάφερνε... πολύ καλός μαθητής»: Ο Χανς συνεχίζει να εργάζεται για το μυλωνά.

4η ενότητα: «Ενα βράδυ λοιπόν... και το μετέφεραν στο σπίτι του»: Το τελευταίο θέλημα του μυλωνά.

5η ενότητα: «Όλοι πήγαν στην κηδεία... το τίμημα της γενναιοδωρίας»: Η κηδεία.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Θεματικό κέντρο του αποσπάσματος είναι η αληθινή φιλία και πώς αυτή μπορεί να τονιστεί μέσα από το αρνητικό παράδειγμα της υποκριτικής φιλίας. Θεματικά το απόσπασμα θίγει και τη σχέση της φιλίας με την αρετή της γενναιοδωρίας και πώς αυτά τα δύο σχετίζονται με τη ζωή του ανθρώπου και ειδικά του παιδιού. Επιπλέον εξετάζεται το θέμα των γνήσιων συναισθημάτων, σε αντιδιαστολή με τα υποκριτικά.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Το διήγημα αυτό παρουσιάζεται με τη μορφή παραμυθιού. Από την πρώτη κιόλας γραμμή, ο συγγραφέας κατορθώνει να παρουσιάσει τα κυριότερα πρόσωπα του κειμένου, που είναι ένα μικρό αγόρι, ο Χανς και ο πιο πιστός φίλος του, ο πλούσιος μυλωνάς. Από την αρχή βλέπουμε τη σχέση μεταξύ των δυο τους. Ο μυλωνάς είναι ο συμβουλάτορας του μικρού Χανς σε θέματα φιλίας. Αυτός του υποδεικνύει πώς πρέπει να συμπεριφέρεται ένας σωστός φίλος και το μικρό αγόρι κάνει το παν για αφανείς πρακτικά αντάξιος σε αυτές τις οδηγίες. Από την πρώτη αυτή ενότητα ο αναγνώστης καταλαβαίνει ότι στην πραγματικότητα οι θεωρίες του μυλωνά περί φιλίας είναι υποκριτικές, εφόσον στην πραγματικότητα κοιτάζει μόνο το συμφέρον του. Ο αφηγητής σκόπιμα βάζει τη φράση «Καμιά φορά ωστόσο οι γείτονες... κοπάδι μαλλιαρά αρνιά» να προέρχονται

από το στόμα των γειτόνων, θέλοντας να επισημάνει την αφέλεια που χαρακτηρίζει το Χανς και που δεν φαντάζει εξωπραγματική, επειδή είναι παιδί. Συγκεκριμένα ο μιλωνάς τον εκμεταλλεύεται με όποιον τρόπο μπορεί.

Αρχικά, με το πρόσχημα ότι οι αληθινοί φίλοι πρέπει να μοιράζονται τα πάντα, σε κάθε ευκαιρία αποσπά από το μικρό Χανς μεγάλη ποσότητα από τους καρπούς του κήπου του που με τόσο κόπο και μεράκι καλλιεργεί.

Ο κήπος αυτός είναι το μοναδικό μέσον βιοπορισμού για το μικρό. Αυτό σημαίνει ότι καταφέρνει να τα βγάζει πέρα την άνοιξη και το καλοκαίρι, αλλά δυσκολεύεται πολύ το χειμώνα, που η παραγωγή σταματάει. Υποφέρει από το κρύο και από την πείνα, αλλά ο «πιστός του φίλος», ο μιλωνάς, όχι μόνο δεν τον επισκέπτεται τις δύσκολες αυτές μέρες, αλλά ούτε του προσφέρει το παραμικρό για να ικανοποιήσει την πείνα του. Κάθε απάνθρωπη πράξη του τη συνόδευε και από μια θεωρία («Δεν ωφελεί να πάω...να μην τους ενοχλούμε μ' επισκέψεις»). Όταν η οικογένεια του μιλωνά προσπαθεί να τον συνετίσει εκείνος παρουσιάζεται ανένδοτος στις απόψεις του περί σωστής φιλίας.

2η ενότητα: Στη δεύτερη ενότητα βλέπουμε το μιλωνά να επισκέπτεται για πρώτη φορά το σπίτι του Χανς, όχι από ενδιαφέρον, αλλά για να εισπράξει τα χρήματά του από ένα σακί αλεύρι που είχε δώσει στο μικρό. Το κρύο και η πείνα έχουν καταβάλει το Χανς, που δεν μπορεί καν να σηκωθεί από το κρεβάτι για να καλωσορίσει το φίλο του.

Σε ένα αποκορύφωμα θράσους ο μιλωνάς τον κατηγορεί για τεμπέλη, κάνοντας έτσι το μικρό να αισθάνεται ενοχές και να απολογείται. Αμέσως ο μιλωνάς τού αποκαλύπτει το σκοπό της επίσκεψής του: ανέθεσε στο μικρό να επισκευάσει τη στέγη της αποθήκης του. Παρόλο που ο μικρός είχε να φροντίσει τον κήπο του, το φιλότιμό του δεν του επιτρέπει να αρνηθεί. Ως αντάλλαγμα ο μιλωνάς υπόσχεται να του χαρίσει το καροτσάκι του. Έτσι κι έγινε. Όμως η θεωρία του μιλωνά ότι «δεν υπάρχει καλύτερη δουλειά από αυτή που κάνει κανείς για τους άλλους», δε συμβιβάζόταν μόνο στην επισκευή μόνο της αποθήκης. Ο μικρός έπρεπε να βοσκήσει και τα πρόβατα του μιλωνά για να αποδείξει ότι είναι πραγματικός φίλος. Και αυτό το θέλημα ικανοποιήθηκε από το Χανς.

3η ενότητα: Στην τρίτη ενότητα ο αφηγητής αναφέρει ότι ο μικρός δεν κατάφερνε τελικά ποτέ να ασχοληθεί με τις δικές του εργασίες, γιατί ο μιλωνάς συνεχώς τον επιβάρυνε με αποστολές, ενώ το καροτσάκι δεν το είχε λάβει ακόμη. Ο μικρός συχνά απελπίζεται αλλά οι σκέψεις αυτές γρήγορα σβήνουν από το μυαλό του, όταν θυμάται ότι ο μιλωνάς είναι ο καλύτερός του φίλος, αλλά κυρίως είναι γενναιόδωρος

εφόσον προσφέρθηκε να του χαρίσει το καροτσάκι του.

4η ενότητα: Στην τελευταία ενότητα παρακολουθούμε την περιγραφή του τελευταίου θελήματος που έφερε εις πέρας ο Χανς και που έμελλε να είναι και το τελευταίο, όπως βλέπουμε στη συνέχεια. Η απληστία του μυλωνά δεν έχει τέλος. Ένα βράδυ που ο καιρός ήταν ασυνήθιστα αγριεμένος ο μυλωνάς χτυπά την πόρτα του Χανς και του ζητά να τρέξει μέσα στη νύχτα και στην καταιγίδα να φέρει το γιατρό να βοηθήσει το μικρό γιο του που έπεσε και χτύπησε.

Ο ίδιος δεν πήγαινε, όχι γιατί υπήρχε κάποιο κώλυμα γι' αυτό, αλλά γιατί έκρινε ότι έτσι θα ήταν καλύτερα. Όταν μάλιστα ο μικρός δέχεται αμέσως να βοηθήσει το φίλο του στη δύσκολη αυτή στιγμή του, αλλά το μόνο που του ζητάει είναι να του δανείσει το φανάρι του, εκείνος αρνείται. Το πρόσωπο του μυλωνά γίνεται πλέον αποκρουστικά απάνθρωπο για τον αναγνώστη. Ο μικρός τελικά πηγαίνει και χωρίς το φανάρι. Έπειτα από τρεις ώρες δρόμο καταφέρνει να βρει το γιατρό και να τον ειδοποιήσει για το τι συνέβαινε. Όμως ο Χανς δεν μπόρεσε να αντέξει την επιστροφή. Ο γιατρός πήγαινε μπροστά και ο μικρός Χανς καταπονημένος προχωρούσε στο σκοτάδι και στο δυνατό αέρα. Έχασε το δρόμο του και πνίγηκε σε ένα χαντάκι.

5η ενότητα: Στην πέμπτη ενότητα παρακολουθούμε την κηδεία του Χανς στην οποία, ο μυλωνάς ήθελε την πρωτοκαθεδρία, ως ο καλύτερος φίλος του μικρού. Στα τελευταία λόγια του μυλωνά, ο αφηγητής συμπληρώνει με αριστοτεχνικό τρόπο το πορτρέτο του μυλωνά παρουσιάζοντάς τον να συγκινείται τελικά για το χαμό του Χανς. Τον βλέπουμε όμως να μένει πιστός στις απαράδεκτες θεωρίες του περί φιλίας. Δεν αναγνωρίζει σε καμία περίπτωση την ευθύνη που έχει για τον άδικο χαμό του μικρού παιδιού.

Αντίθετα εμφανίζεται να θυμάται το καροτσάκι που είχε υποσχεθεί στο Χανς και που τελικά δεν του έδωσε ποτέ, και να το θεωρεί πράξη γενναιοδωρίας από μέρους του. Επειδή όμως, μάλλον για πρώτη φορά, εμφανίζεται να προσφέρει κάτι κι εκείνος σε αντάλλαγμα, θεωρεί ότι η υπόσχεσή που είχε δώσει στο Χανς για το καροτσάκι ήταν αυτή που τελικά ευθύνεται για το ότι ο Χανς χάθηκε. Ο μυλωνάς πιστεύει ότι η σφοδρή επιθυμία του Χανς για το καροτσάκι ήταν αυτή που τον έκανε να πραγματοποιεί όλες τις επιθυμίες του μυλωνά και όχι οι υποκριτικές του θεωρίες για τη φιλία. Γι' αυτό άλλωστε υπόσχεται να μη φανεί ποτέ ξανά στο μέλλον γενναιόδωρος.

Τον βλέπουμε λοιπόν να παραμένει αδιόρθωτος· ακόμα και ένα τόσο συγκλονιστικό γεγονός, όπως είναι ο θάνατος του παιδιού, δεν μπορεί να τον κάνει να συνειδητοποιήσει την αποτρόπαια στάση του ή και την ευθύνη του για το θάνατό του. Με λογικοφανή επιχειρήματα προσπαθεί να πείσει τον εαυτό του και τους άλλους για τη γνήσια φιλική του συμπεριφορά απέναντι στο μικρούλη Χανς.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων:

Χανς - μυλωνάς: Με μια συγκριτική θεώρηση των δύο πρωταγωνιστών, διακρίνουμε ότι ο ένας βρίσκεται στον αντίποδα του άλλου.

Χανς	Μυλωνάς
φτωχός	πλούσιος
αφελής	πονηρός
ολιγαρκής	άπληστος, αχόρταγος
αλτρουιστής	εγωπαθής
γενναιόδωρος	φιλάργυρος, παραδόπιστος
ευγενής	αγενής, σχεδόν άξεστος
φιλότιμος	ασυγκίνητος
ευαίσθητος	απάνθρωπος,
συναισθηματικός	αναίσθητος
ρομαντικός	απαθής
εύθραυστος	σκληρός
φιλομαθής	αδιάφορος
θυσιάζεται για τους άλλους	συμφεροντολόγος
γενναιός	εκμεταλλευτής
	θρασύς
	αμετακίνητος στις απόψεις του

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα της μετάφρασης του κειμένου από την αγγλική στην ελληνική είναι απλή δημοτική και δεν παρουσιάζει δυσκολίες ή ιδιωματισμούς.

ii) Ύφος

Το ύφος είναι λιτό και ταιριάζει απόλυτα στην ατμόσφαιρα ενός παιδικού παραμυθιού, όπως είναι το διήγημα στο οποίο εντάσσεται το απόσπασμα.

Μέσω της εκφραστικής λιτότητας αποτυπώνονται με έντεχνο τρόπο τα πρόσωπα του κειμένου. Σε ορισμένα σημεία το ύφος του κειμένου δεν αποφεύγει το μελοδραματισμό. Ο διάλογος δίνει ζωντάνια και οι εικόνες προσφέρουν παραστατικότητα στην αφήγηση.

iii) Αφήγηση

Ο αφηγηματικός τρόπος είναι διήγηση σε τρίτο πρόσωπο από έναν «παντογνώστη» αφηγητή - έμμεση αφήγηση. Πολλά είναι τα μορφικά χαρακτηριστικά που καθιστούν το κείμενο «έντεχνο» παραμύθι: αφηγηματικοί τρόποι (αφήγηση - διάλογοι), αοριστία χρόνου και τόπου, εκφραστική λιτότητα, σχηματικοί χαρακτήρες.

iv) Σχήματα λόγου

Προσωποποιήσεις: «ερχόταν ο χειμώνας», «να έρθει η άνοιξη», «τον πήρε ο ύπνος», «μήπως νομίσουν τα λουλούδια», «τον έπιανε απελπισία», «ο άνεμος λυσσομανούσε».

Μεταφορές: «όσο κρατάει το χιόνι», «υπέφερε από μοναξιά», «τρίπατο σπίτι», «έχει στεναχώριες», «να τα μπερδεύουμε», «αυτό που έχει στο μυαλό του», «τι όμορφα που θα τα περάσω στον κήπο μου», «στρώθηκε αμέσως στη δουλειά», «μακρινά θελήματα», «η νύχτα ήταν άγρια», «πηχτό το σκοτάδι», «έχασε το δρόμο», «παραείναι βαρύ το τίμημα της γενναιοδωρίας».

Εικόνες: Η εικόνα του μυλωνά να γεμίζει τις τσέπες του με καρπούς από τον κήπο του Χανς, η εικόνα του Χανς να υποφέρει από το κρύο και την πείνα, η εικόνα της οικογένειας του μυλωνά, η εικόνα του πάστορα, η εικόνα του κουρασμένου Χανς, η ηχητική εικόνα των πουλιών που κελαδούν, η εικόνα της πορείας του Χανς προς το βουνό, η ηχητική εικόνα του χτυπήματος στην πόρτα, η εικόνα της καταιγίδας, η εικόνα του μυλωνά με το φανάρι, η εικόνα της δύσκολης πορείας του Χανς για να βρει το γιατρό, η εικόνα της επιστροφής του Χανς με το γιατρό, η εικόνα της κηδείας, η εικόνα του μυλωνά στην κηδεία, η εικόνα του καροτσιού.

Αντίθεση: Σε όλο το κείμενο παρακολουθούμε την αντίθεση ανάμεσα στο χαρακτήρα του Χανς και το μυλωνά, αλλά και την αντίθεση ανάμεσα στα λόγια του μυλωνά και τα έργα του.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ποια συναισθήματα σας προκαλεί ο τίτλος πριν και ύστερα από την ανάγνωση του κειμένου.

Όταν διαβάζει κανείς τον τίτλο του κειμένου, θεωρεί ότι η υπόθεσή του θα κινηθεί γύρω από το θέμα της αληθινής φιλίας και θα κάνει λόγο για έναν πιστό φίλο. Ύστερα από την ανάγνωση του κειμένου όμως καταλαβαίνουμε ότι κάθε άλλο παρά αυτό ισχύει. Ο μυλωνάς θεωρητικά μόνο είναι ο πιστότερος φίλος του καλόψυχου και αφελούς Χανς, ενώ στην πραγματικότητα λειτουργεί μόνο και αποκλειστικά για το προσωπικό του όφελος και συμφέρον. Αντιθέτως ο Χανς είναι αυτός που ανταποκρίνεται άριστα στον τίτλο του κειμένου, εφόσον αυτός αποδεικνύεται ο πιστότερος φίλος του μυλωνά. Εκείνος είναι που του προσφέρει απλόχερα ό,τι έχει, έστω κι αν ο μυλωνάς δεν έχει ανάγκη. Εκείνος είναι που απαρνιέται τις προσωπικές του επιθυμίες προκειμένου να εργαστεί για το φίλο του. Εκείνος είναι που τελικά θυσιάζεται για να βοηθήσει το φίλο του στη δύσκολη στιγμή, όταν εμφανίζεται να τον έχει ανάγκη. Ο αναγνώστης, λοιπόν, αισθάνεται την τραγική ειρωνεία που εμπερι-

έχει ο τίτλος και νιώθει θλίψη για την πλάνη στην οποία υπέπεσε ο Χανς θέλοντας να ακολουθήσει τις συμβουλές του μυλωνά, προκειμένου να γίνει ένας πιστός φίλος, ενώ στην πραγματικότητα ήταν ήδη ο πιστότερος φίλος.

2. Σε ποια συμπεράσματα καταλήγετε σχετικά με το χαρακτήρα του πλούσιου μυλωνά; Λάβετε υπόψη τη γενικότερη συμπεριφορά του απέναντι στο μικρούλη Χανς αλλά και τα τελευταία λόγια του.

Ο πλούσιος μυλωνάς παρουσιάζεται σε όλο το κείμενο να εκμεταλλεύεται με κάθε τρόπο το μικρό παιδί. Αποκομίζει προσωπικό όφελος όχι μόνο από την εργασία του αλλά και από τον αφελή και αθώο χαρακτήρα του. Κάνει το Χανς να πιστεύει ότι δεν ανταποκρίνεται στο πρότυπο του πιστού φίλου και τον αναγκάζει μέσα από αυτήν την πλάνη να εργάζεται σκληρά, συχνά ξεπερνώντας τα όρια της αντοχής του, για να αποδείξει ότι είναι άξιος φίλος, ενώ στην πραγματικότητα ισχύει το αντίθετο. Μόνο που στην πράξη, τη φιλία εφαρμόζει μόνο ο Χανς ενώ ο μυλωνάς θέτει τους όρους και ωφελείται μόνο, χωρίς ποτέ ο ίδιος να προσφέρει το παραμικρό. Υπήρξαν μάλιστα στιγμές που και ο Χανς είχε πραγματική ανάγκη από τη συμπαράσταση του Χανς, θηλική και υλική, αλλά εκείνος μένει ασυγκίνητος και αδιαφορεί. Όλα αυτά στοιχειοθετούν την προσωπικότητα ενός ανθρώπου πονηρού και συμφεροντολόγου, εγωπαθούς και απάνθρωπου, παραδόπιστου και άπληστου, σκληρού και απαθή. Λαμβάνοντας όμως υπόψη τα λόγια του στην κηδεία του μικρού Χανς καταλαβαίνουμε ότι ο ίδιος πράγματι πιστεύει όλες αυτές τις θεωρίες του περί σωστής φιλίας. Η σκέψη του είναι τόσο άκαμπτη που δε συνειδητοποιεί ότι η συμπεριφορά του απέναντι στο μικρό παιδί αποδείχθηκε εγκληματική. Η φιλαργυρία του και ο εγωισμός του είναι τόσο έντονα, που τον κάνουν να θεωρεί ότι ο πιστός φίλος έτσι πρέπει να είναι. Τα τελευταία του λόγια αποτελούν λογικοφανή επιχειρήματα για να πείσει τους άλλους, αλλά κυρίως τον εαυτό του, ότι πράγματι η συμπεριφορά του ήταν γνησίως φιλική απέναντι στο μικρό.

3. Πώς νομίζετε ότι θα συμπεριφέρονταν στο Χανς ένας αληθινά πιστός φίλος;

Πιστός φίλος είναι αυτός που σε αγαπάει και σε νοιάζεται όχι στις χαρές αλλά κυρίως στις λύπες. Είναι αυτός που στέκεται στο πλάι σου και σου συμπαραστέκεται με κάθε τρόπο, όταν το έχεις ανάγκη. Και γι' αυτήν του την προσφορά δε ζητάει αντάλλαγμα. Ένας τέτοιος φίλος, λοιπόν, θα βοηθούσε το Χανς στις δύσκολες στιγμές του, που, όπως φαίνεται στο κείμενο, ήταν πολλές. Θα του πρόσφερε φαγητό και στέγη τους δύσκολους μήνες του χειμώνα που ο Χανς αντιμετωπίζει δυσκολίες επιβίωσης, θα τον επισκεπτόταν

για να μη νιώθει μοναξιά ακόμη, θα τον βοηθούσε στη φροντίδα του κήπου του για να μην κουράζεται τόσο πολύ ένα μικρό παιδί. Γενικά θα προσπαθούσε με οποιονδήποτε τρόπο μπορούσε να τον ανακουφίσει και να του συμπαρασταθεί και όχι να αποκομίσει όφελος από αυτόν.

4. Γράψτε σε μια παράγραφο πώς συμπεριφέρεται ένας αληθινός φίλος.

«Φιλία είναι η αρετή, που με το δέσιμο της αγάπης δένει δύο ψυχές. Χαρακτηριστικό της το άνοιγμα της ψυχής, η αφοσίωση, η κοινή συμμετοχή στη χαρά, στον πόνο και στην ελπίδα. Η κοινή ψυχική φροντίδα, το αμοιβαίο δόσιμο και πάρσιμο, χωρίς αυτό να λογαριάζεται και να μετριέται. Η γνήσια φιλία δεν ξέρει τι θα πει εγωισμός και συμφέρον. Δεν ξέρει τι θα πει ωφέλεια και ζημιά, δεν αποβλέπει σε σκοπιμότητα. Το άλλο πρόσωπο, το φίλο μας, τον βλέπουμε σαν ισότιμό μας, δηλαδή σαν έναν άλλο εαυτό μας. Δεχόμαστε μέσα μας το εγώ του».

I. N. Ξηροτύρης

Φιλία είναι η βαθύτερη πνευματική και ψυχική επαφή και επικοινωνία μεταξύ δύο ή και περισσοτέρων ανθρώπων, η οποία στηρίζεται στην αμοιβαία, ανιδιοτελή αγάπη και εκτίμηση. Η αληθινή, η γνήσια φιλία είναι μια σχέση που οικοδομείται στη βάση του αλληλοσεβασμού, της ειλικρίνειας, της έλλειψης συμφερόντων και σκοπιμοτήτων και στην ανιδιοτελή προσφορά στον άλλο με πνεύμα αγάπης και αφοσίωσης. Η φιλία επιπλέον αποτελεί και άριστο μέσο για να γνωρίσει κανείς τον εαυτό του. Μέσα από τη βαθύτερη επικοινωνία με το φίλο μας, μπορούμε να ανακαλύψουμε τις θετικές και αρνητικές πλευρές του χαρακτήρα μας, τα προτερήματα και τα ελαττώματά μας. Έτσι μπορούμε να κινηθούμε για να βελτιώσουμε τον εαυτό μας και να γίνουμε καλύτεροι άνθρωποι.

Z. Πρόσθετες για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

- Ποιοι λόγοι αναγκάζουν το Χανς να συνεχίσει να δουλεύει για το μυλωνά;
- Συγκρίνετε τους χαρακτήρες των δύο πρωταγωνιστών της ιστορίας.
- Διαβάστε το διήγημα της Λίτσας Ψαραύτη Κωνσταντής και επισημάνετε ομοιότητες μεταξύ των δύο μικρών ηρώων.
- Συγκεντρώστε τις απόψεις του μυλωνά περί γνήσιας φιλίας.

Ένα τόπι χρωματιστό

Μιμίκα Κρανάκη

A. Η δημιουργός

Η Μιμίκα (Δήμητρα) Κρανάκη γεννήθηκε το 1922 στη Λαμία. Πατέρας της ήταν ο αξιωματικός Ιωάννης Κρανάκης και μητέρα της η Δέσποινα Μακροπούλου, αδελφή του Ιωάννη Μακρόπουλου, υπουργού της αντιβενιζελικής παράταξης, και του Δημητρίου Μακρόπουλου, μεγαλοεπιχειρηματία. Σε ηλικία τεσσάρων ετών η συγγραφέας έχασε τη μητέρα της και μεγάλωσε κοντά στους αδελφούς της. Φοίτησε στο Παρθεναγωγείο του Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συνδέσμου και στο Αρσάκειο και σπούδασε νομική και πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Επίσης, σπούδασε μουσική (πιάνο και αρμονία) στο Ωδείο Αθηνών (1942-1945).

Στη διάρκεια της μεταξικής δικτατορίας συνελήφθη για συμμετοχή σε αντιδικτατορικές εκδηλώσεις (1937, 1939), ενώ στη διάρκεια της γερμανικής κατοχής οργανώθηκε στο Ε.Α.Μ. και στη συνέχεια στο Κ.Κ.Ε., από όπου διαγράφηκε το 1947. Από το τέλος του 1945 ζει στο Παρίσι και έχει γαλλική υπηκοότητα. Εκεί σπούδασε φιλοσοφία στο Πανεπιστήμιο της Σορβόνης με υποτροφία της γαλλικής κυβέρνησης, πραγματοποίησε έρευνα στο C.R.N.S. (1949-1957), εκπόνησε διδακτορική διατριβή με τίτλο *Emil Lask et le neocantisme* και εργάστηκε ως καθηγήτρια γερμανικής φιλοσοφίας στο Πανεπιστήμιο της Nanterre (1967-1985). Συνεργάστηκε με τον τηλεοπτικό σταθμό France-Culture. Παντρεύτηκε το συγγραφέα και καθηγητή φιλοσοφίας Yvon Belaval, από τον οποίο χώρισε το 1967.

Πρωτοεμφανίστηκε με δημοσιεύσεις ποιημάτων στο περιοδικό *Διάπλασις των Παίδων* το 1933, το 1944 και το 1945 δημοσίευσε δύο κοινωνιολογικές μελέτες στο *Αρχείο Κοινωνιολογίας* και *Θεωρίας των Επιστημών*. Το 1947 εκδόθηκε στην Αθήνα το μυθιστόρημά της *Contre temps*, και το 1950 η συλλογή από νουβέλες *To τσίρκο*. Το τελευταίο έργο της στα ελληνικά είναι το μυθιστόρημα *Φιλέλληνες* (είκοσι τέσσερα γράμματα μιας Οδύσσειας). Επίσης έχει σημαντικό αριθμό δημοσιεύσεων και μεταφράσεων στη γαλλική γλώσσα.

Β. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το κείμενο είναι απόσπασμα από το μυθιστόρημα της Μιμίκας Κρανάκη *To τσίρκο*, η οποία περιλαμβάνεται στην ομότιτλη συλλογή πεζών που εξέδωσε η συγγραφέας το 1950. Πρόκειται για ένα νεανικό κείμενο, όπου περιγράφεται η πορεία της ζωής ενός κοριτσιού, της Μαριέττας. Δίνεται η παιδική της ηλικία αλλά και οι συναισθηματικές και κοινωνικές εμπειρίες της που την οδηγούν στην ωρίμαση. Το συγκεκριμένο απόσπασμα τοποθετείται χρονικά στα χρόνια της Κατοχής στην Αθήνα. Περιγράφεται η γνωριμία και η ανάπτυξη στενής φιλίας μεταξύ δύο κοριτσιών, της Μαριέττας και της Έλσας. Η Έλσα είναι συμμαθήτρια της Μαριέττας στη σχολή χορού.

Γ. Δομή του έργου

Το απόσπασμα χωρίζεται σε πέντε ενότητες:

- 1η ενότητα: «Η σχολή φύτρωνε πάντα... ευσυνείδητα να ηρεμήσει»: Η σχολή χορού και η καινούργια μαθήτρια.
- 2η ενότητα: «Έκεινη τη χρονιά... Αϊ- Γιώργη το Λυκαβηττό»: Η Μαριέττα και οι γιορτή του Πάσχα.
- 3η ενότητα: «Για πού Μαριέττα... Ελάτε οτιώρα θέλετε»: Η πρώτη γνωριμία των δύο κοριτσιών και η οικογένεια της Έλσας.
- 4η ενότητα: «Κουλουράκια με γλυκάνισο... περπατάνε κουβεντιάζοντας»: Η αρχή μιας στενής φιλίας.
- 5η ενότητα: «Ξέρεις, έλεγε η Έλσα... είναι μονάχα των αγοριών»: Η σημασία του χορού και ο Αλέξης.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Το απόσπασμα μας παρουσιάζει την αρχή μιας φιλικής σχέσης ανάμεσα σε δύο νεαρές κοπέλες, οι οποίες έχουν μεν οικογενειακές και κοινωνικές διαφορές (η Μαριέττα είναι ορφανή και φτωχή, ενώ η Έλσα έχει οικογένεια και οικονομική άνεση), αλλά παρουσιάζουν και ομοιότητες: αγαπούν και οι δύο το χορό, αισθάνονται την ανάγκη να λάβουν και να προσφέρουν στήριξη στους συνανθρώπους τους, δίνουν μεγάλη σημασία στη φιλία, κ.λπ. Άλλα θεματικά κέντρα του αποσπάσματος είναι το αίσθημα της μοναξιάς, ειδικά κατά τις γιορτινές μέρες. Οι νέοι και τα οικογενειακά προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Τέλος, εξετάζεται η φιλία και η συντροφικότητα ως τρόποι αντιμετώπισης της μοναξιάς αλλά και ως αίτια δημιουργίας αισιόδοξης διάθεσης.

ii) Νοηματική απόδοση

- 1η ενότητα: Από την πρώτη ενότητα ο αφηγητής μάς δίνει το βασικό

πλαίσιο πάνω στα οποία θα κινηθεί η υπόθεση του αποσπάσματος. Αρχικά έχουμε τα πρόσωπα (η Μαριέττα, η Έλσα, ο Αλέξης, η θεία Κούλα, η οικιακή βοηθός), το χώρο όπου θα γίνει η γνωριμία των δύο νηρώδων (σχολή χορού), την οικογενειακή κατάσταση της Μαριέττας («έπρεπε να εργαστεί», «..πάσχιζε να κάνει πίτα τη σούπα του μπακάλη και κεφτέδες τα ροβίθια, «πόσο θα κρατούσαν ακόμα τα δαχτυλίδια της μητέρας της»). Η Μαριέττα είναι ορφανή και φτωχή, εφόσον η οικογένειά της αναγκάζεται να εκποιεί κοσμήματα προκειμένου να τα βγάλει πέρα οικονομικά. Η ίδια η Μαριέττα πρέπει να εργαστεί για να βοηθήσει την οικογένειά της. Η Έλσα είναι η νέα συμμαθήτρια της Μαριέττας στη σχολή χορού και εμφανίζεται να είναι φοβισμένη και να κάνει σπασμαδικές κινήσεις, γεγονός που επηρεάζει τις χορευτικές της επιδόσεις.

2η ενότητα: Στη δεύτερη ενότητα δίνονται αρχικά τα συναισθήματα μελαγχολίας που καταλαμβάνουν τη Μαριέττα τις μέρες του Πάσχα. Γίνεται λόγος για τον Αλέξη, που ο αφηγητής τον παρουσιάζει απασχολημένο με τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις. Η Μαριέττα μετά το μάθημα χορού, ανήμερα Μεγάλης Παρασκευής, αποφεύγει να επιστρέψει στο σπίτι της και πάει μια βόλτα στο Λυκαβηττό.

3η ενότητα: Η Έλσα προθυμοποιείται να τη συνοδεύσει. Στη πρώτη τους αυτή συνομιλία, η Έλσα παρουσιάζεται αγχωμένη και ντροπαλή, αλλά απόλυτα διαθέσιμη να πλησιάσει τη Μαριέττα και να γίνει φίλη της. Η Μαριέττα στην αρχή παρουσιάζεται επιφυλακτική και διστακτική να δεχτεί την προσφορά φιλίας της Έλσας. Η Έλσα δεν απογοητεύεται αλλά αντίθετα δηλώνει το πόσο ανάγκη έχει τη φιλία και πόσο θα ήθελε να προσφέρει αλλά και να μοιραστεί πράγματα με κάποιον. Ωστόσο αφήνει την πρωτοβουλία στη Μαριέττα. Στην ενότητα αυτή γνωρίζουμε και την οικογένεια της Έλσας, απ' την περιγραφή της οποίας διαγράφεται η άνετη οικονομική της κατάσταση («Η κοιλίτσα του κυρίου Κεσίσογλου ήταν γεμάτη απ' τις μεταξωτές κάλτσες που φαμπρικάριζε»). Ο πατέρας της Έλσας προσκαλεί τη Μαριέττα να περάσουν το Πάσχα μαζί. Η Μαριέττα δεν μπορεί να αντισταθεί στα κουλουράκια με γλυκάνισο και δέχεται ευγενικά. Χαρακτηριστικά λυρική είναι η απόδοση της Έλσας ως εικόνας φωτός, ενώ η χαρά εκφράζεται μετωνυμικά με το τραγούδι του τζιτζικιού και η οικογενειακή ευτυχία με κουλουράκια από γλυκάνισο.

4η ενότητα: Στην ενότητα αυτή για πρώτη φορά βλέπουμε τη Μαριέττα να παραδέχεται ότι αισθάνεται αγάπη για την Έλσα παραλληλίζοντάς την με το πρόσωπο του Αλέξη και τη σημασία που έχει στη ζωή της. Παραδέχεται ότι οι συζητήσεις τους έχουν αποκτήσει σημασία γι' αυτήν. Την αισθάνεται τόσο δικό της άνθρωπο που μπορεί πλέον να κλάψει μπροστά της. Η φιλία τους πλέον είχε θεμελιωθεί. Μάλιστα, διασκεδάζουν μαζί. Χαρακτηριστική είναι η

περιγραφή του εθίμου του εορτασμού του Αγιαννιού του Ρηγανά στα σοκάκια της Αθήνας. Ιδιαιτέρως πρέπει να τονιστεί η εικονιστική αναπαράσταση της διάθεσης των κοριτσιών με τη φράση «ακούμπησε στην άκρη της παλάμης τους ένα τόπι χρωματιστό να το πετάξεις ψηλά».

5η ενότητα: Στην ενότητά αυτή παρακολουθούμε τη συζήτηση μεταξύ των νεαρών κοριτσιών να προχωρά και σε θέματα πιο προσωπικά, όπως τη σημασία του χορού για τη ζωή τους ή το τι σημαίνει ο Αλέξης για τη Μαριέττα. Η Μαριέττα, παρόλο που δεν αρέσκεται στις εξηγήσεις, μιλάει για τον Αλέξη στην Έλσα και της λέει ότι τον αγαπάει και ότι τον έχει ανάγκη γιατί της συμπαραστέκεται, τη στηρίζει και την ενθαρρύνει. Επιπλέον βιώνει μαζί του την έννοια της συντροφικότητας. Τέλος η Μαριέττα εμφανίζεται να μην έχει ενοχές για το γεγονός ότι αφήνει την Έλσα να πληρώνει τα έξοδά τους, εφόσον η ίδια αδυνατεί να κάνει κάτι τέτοιο. («τα παπούτσια της ήταν μπαλωμένα και τα βάζα του σπιτιού είχαν εξανεμιστεί»).

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Μαριέττα: Είναι ορφανή και φτωχή και αυτό αναπόφευκτα έχει επηρεάσει τον ψυχισμό της και τη συμπεριφορά της προς τους άλλους. Είναι εσωστρεφής και δεν εκφράζει τα συναισθήματά της παρουσία άλλων («...η Μαριέττα μπορούσε να κλάψει μπροστά σε άλλον...τα μάτια της ήταν χρόνια στεγνά»). Η έλλειψη οικογένειας την κάνει μελαγχολική μπροστά την ιδέα της γιορτινής ατμόσφαιρας του Πάσχα. Η ίδια, ως ορφανή, είναι ανήμπορη να μοιραστεί αυτή την ανεξήγητη χαρά με τους άλλους ανθρώπους, γι' αυτό και τη βλέπουμε να αποφεύγει να επιστρέψει σπίτι της τη Μεγάλη Παρασκευή («...μα στην πόρτα ξαναβρήκε το σταχτί πρόσωπο της ημέρας»).

Επίσης τη βλέπουμε να αγαπάει τη δουλειά της και περιγράφει το χορό ως το μοναδικό τρόπο με τον οποίο μπορεί να εκφραστεί. Είναι λιγομίλητη και στις συζητήσεις της με την Έλσα συνήθως είναι ο ακροατής. Είναι ευγενική προς τους άλλους, γεγονός που φαίνεται από το διακριτικό τρόπο με τον οποίο αποδέχεται την πρόσκληση του πατέρα της Έλσας να παρευρεθεί μαζί τους στο γιορτινό τραπέζι. Τα δυσάρεστα βιώματά της την έχουν κάνει απόμακρη, γεγονός που ανατρέπεται όταν συνάπτει φιλική σχέση με την Έλσα.

Έλσα: Αντίθετα από τη Μαριέττα, η Έλσα είναι πλούσια και έχει την οικογένειά της. Ωστόσο παρουσιάζεται από την αρχή του κειμένου φοβισμένη, αγχωμένη και ντροπαλή, γεγονός που επηρεάζει τις χορευτικές της επιδόσεις. Ωστόσο είναι περισσότερο κοινωνική από τη Μαριέττα εφόσον αυτή είναι που κάνει το πρώτο βήμα για

να πλησιάσει την πληγωμένη κοπέλα. Και αυτή δεν αρέσκεται στις γιορτές. Στις συζητήσεις της με τη Μαριέττα φαίνεται ντροπαλή, σε σημείο που και το βλέμμα ακόμη της Μαριέττας να την κάνει κατακόκκινη από ντροπή. Άλλες φορές είναι αποφασιστική και πιάρνει πρωτοβουλίες, ενώ άλλοτε κομπιάζει και ντρέπεται. Βλέπουμε ότι είναι συμπονετική και ευαίσθητη, εφόσον ένας από τους λόγους που την έκαναν να πλησιάσει τη Μαριέττα είναι και το γεγονός ότι εκείνη βρίσκεται σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση. Σε κάποιο σημείο του κειμένου παραδέχεται η ίδια ότι «είμαι ετερόφωτη κι έχω ανάγκη από ένα είδος τρόμπας για να στέκουμαι στα πόδια μου...όταν μπορώ να βοηθήσω έναν άλλον, αισθάνουμαι δυνατή». Τη βλέπουμε δηλαδή να είναι πρόθυμη να προσφέρει τη βοήθειά της σε κάποιον που έχει ανάγκη, και μάλιστα χωρίς αντάλλαγμα («ο μπαμπάς μου 'δωσε σήμερα....να πιούμε ένα Σάμος;»). Τη βλέπουμε δηλαδή να εφαρμόζει στην πράξη τις αρχές της γνήσιας και ανιδιοτελούς φιλίας. Βλέπει το χορό ως ψυχοθεραπεία, εφόσον έχει αυτογνωσία και ξέρει ότι ο χορός είναι ένας τρόπος να χαλαρώσει.

Ε. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα είναι η απλή δημοτική με ελάχιστους ιδιωματισμούς (σκούληκας, στέκουμαι, λύνουμαι). Παρά τον ελλειπτικό και μεταφορικό λόγο, η κατανόηση δεν παρουσιάζει δυσκολίες.

ii) Ύφος

Παρά το γεγονός ότι ο λόγος είναι αφαιρετικός και υπαινικτικός, το ύφος είναι γλαφυρό. Τα πολλά σχήματα λόγου και ιδίως οι εικόνες που αναπαριστούν συναισθήματα και διαθέσεις των ηρώων (Να 'ταν η Έλσα κάποιο απ' αυτά τα φώτα;', «κουλουράκια από γλυκάνισο», τζιτζίκι...τις αντένες του παράφορα», «το βράδυ ήρθε και ακούμπησε... να το πετάξεις ψηλά»), δίνουν λυρισμό και ποιητικότητα στην αφήγηση. Οι διάλογοι προσφέρουν ζωντάνια στην αφήγηση.

iii) Αφήγηση

Η συγγραφέας χρησιμοποιεί αφήγηση σε τρίτο πρόσωπο, δηλαδή διήγηση, η οποία είναι αφαιρετική και υπαινικτική.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «η σχολή φύτρωνε», «στη ρίζα του Λυκαβηττού», «περίεργο φρούτο», «άφησε τον εαυτό σου μαλακωμένο», «η σιωπή του δρόμου», «έφτασε ασφυκτική», «γεμάτη καμπάνες», «καμωμένη από λιβάνι», «σταχτί πρόσωπο», «ένιωθε το βλέμμα», «δεν είμαι στο ύψος της υπόθεσης», «τα βήματά τους έγιναν πιο αληθινά», «να 'ταν

η Έλσα κάποιο απ' αυτά τα φώτα», «ετερόφωτη», «η κοιλίτσα του κ. Κεσίσογλου ήταν γεμάτη από τις μεταξωτές κάλτσες», «να λύνουμαι κομμάτι, να χαλαρώνω», «να σπρώξω το πράγμα», «είναι το χώμα που με σηκώνει», «φλούδες από σύννεφο», «κουρασμένη άσφαλτος», τα βάζα του σπιτιού είχαν εξανεμιστεί».

Παρομοιώσεις: «ένα μανιτάρι από ανεμόμυλους», «ένα βλέμμα κυνηγημένου αγριμιού», «δίνεις παιδί μου την εντύπωση ότι δεν ξεκουράζεσαι ούτε στην ανάπαυση», «όπως πάντα», «ήταν σκυλί», «ένα τόπι χρωματιστό να το πετάξεις ψηλά», «σαν να με γδέρνουν», «είναι το χώμα που με σηκώνει».

Εικόνες: Η εικόνα της σχολής χορού, η εικόνα της Έλσας την πρώτη μέρα στη σχολή, η εικόνα της οικογενειακής κατάστασης της Μαριέττας, η εικόνα των γιορτινών ημερών, η εικόνα της ντροπαλής Έλσας, η ηχητική εικόνα της πολιτείας να βουζει, η εικόνα της συσκότισης, η ηχητική εικόνα του τζιτζικιού, η εικόνα της περιγραφής του πατέρα και του αδερφού της Έλσας, η εικόνα του εθίμου του εορτασμού του Αγιαννιού του Ρηγανά κ.ά.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Ποια είναι η διάθεση της Μαριέττας το απόγευμα της Μεγάλης Παρασκευής; Βρείτε τα σχετικά χωρία στο κείμενο.

«Η μεγάλη Παρασκευή... το Λυκαβηττό»: Βλέπουμε ότι οι γιορτές είναι πολύ δυσάρεστες για τη Μαριέττα, σε σημείο που να μην μπορεί να αναπνεύσει. Μετά το μάθημα χορού, ανήμερα Μεγάλης Παρασκευής, αποφεύγει να επιστρέψει στο σπίτι της και πάει μια βόλτα στο Λυκαβηττό. Αποφεύγει να επιστρέψει ακριβώς γιατί αυτές είναι μέρες που ο κόσμος τις γιορτάζει οικογενειακά, αλλά η Μαριέττα είναι ορφανή. Η μελαγχολία της εκφράζεται από τις εικόνες που περιγράφουν τις μέρες αυτές του Πάσχα στην Αθήνα: καμπάνες, βιολέτες, επιτάφιοι με πολλά παιδιά που συνοδεύονται από τις μαμάδες τους, το πρώτο παγωτό στην πλατεία Συντάγματος. Η Μαριέττα είναι ορφανή και επομένως δεν μπορεί να συμμετάσχει στη χαρά των άλλων ανθρώπων, αισθάνεται να μην ταιριάζει σε αυτή την γιορτινή εικόνα.

2. Η ψυχολογία της ηρωίδας αλλάζει μετά τη συνάντησή της με την Έλσα. Πώς εκφράζεται αυτή η αλλαγή μέσα στην αφήγηση;

Η αλλαγή της ψυχολογίας της Μαριέττας εκφράζεται με εικόνες που ο «παντογνώστης» αφηγητής τοποθετεί στη σκέψη της Μαριέττας. Οι εικόνες αυτές είναι αισιόδοξες και αντικατοπτρίζουν την αλλαγή στα συναισθήματα της ηρωίδας. Αρχικά η εικόνα της περιγραφής της πόλης από το ύψωμα του Λυκαβηττού περιγράφεται στην αρχή

ως «μαυρίλα της συσκότισης» και μετά αναφέρεται: «να 'ταν η Έλσα κάποιο απ' αυτά τα φώτα». Στη συνέχεια παρουσιάζεται η εικόνα του τζιτζικιού που βγήκε το μεσημέρι ξεχειλίζοντας από αγάπη και κουνούσε τις αντένες του παράφορα. Η εικόνα αυτή εκφράζει τη χαρά που αισθάνεται για την αγάπη που απλόχερα της προσφέρει η Έλσα. Αργότερα, στην τέταρτη ενότητα, ο αφηγητής βάζει τη Μαριέττα να παραδέχεται ότι οι κουβέντες με την Έλσα είχαν αποκτήσει σημασία. Επίσης η Μαριέττα αισθάνεται την Έλσα ως το μοναδικό άνθρωπο που μπροστά του μπορεί να κλάψει και να εκφραστεί ελεύθερα. Επίσης τη βλέπουμε να δέχεται να συμμετάσχει στην πανηγυρική ατμόσφαιρα του εορτασμού του Αγιαννιού του Ρηγανά και για πρώτη φορά να φαίνεται χαρούμενη και ανέμελη. Τέλος, στην τελευταία παράγραφο του κειμένου, ο αφηγητής βάζει τη Μαριέττα να παραδέχεται ότι μόνο με την Έλσα η Μαριέττα δεν είχε εγωισμό, εφόσον για χάρη της παραμερίζει την περηφάνια της και την αφήνει να πληρώνει για τα έξοδά τους.

**3. Χαρακτηρίστε την Έλσα μέσα από τα λόγια και τις ενέργειές της.
Βλ. Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων.**

4. Σε ποια σημεία του αποσπάσματος φαίνεται η άποψη της Μαριέττας για τα αγόρια;

- α. «Ο Αλέξης είχε δουλειά... κόσμος των ανδρών».
 - β. Μάντευες πώς κάτω από το πρώτο μακρύ παντελόνι... αηδιαστικά».
 - γ. «Η φιλία δεν είναι μονάχα των αγοριών».
- Από τα παραπάνω αποσπάσματα φαίνεται ότι η Μαριέττα αισθάνεται διαφορετική από το αντίθετο φύλλο. Τη βλέπουμε να μην καταλαβαίνει τον κόσμο τους και γι' αυτό σε αυτά τα χωρία διακρίνεται ο ειρωνικός της τόνος απέναντι στις επιλογές και τα ενδιαφέροντά τους.

Δεν τρέφει ιδιαίτερη συμπάθεια προς αυτούς, χωρίς αυτό να επηρεάζει τις σχέσεις της με το άλλο φύλλο. Πριν γνωρίσει την Έλσα, πίστευε ότι η φιλία είναι αποκλειστικό προνόμιο των ανδρών. Η επανάληψη της φράσης «η φιλία δεν είναι μονάχα των αγοριών» μαρτυρά ότι αισθάνεται περήφανη που μπόρεσε τελικά και εκείνη να συνάψει φιλική σχέση.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Σε ποια χωρία του κειμένου φαίνεται η οικονομική ανέχεια της Μαριέττας και της οικογένειάς της;
2. «Να ’ταν η Έλσα κάποιο απ’ αυτά τα φώτα;», «Το βράδυ ήρθε και ακούμπησε στην άκρη της παλάμης τους ένα τόπι χρωματιστό να το πετάξεις ψηλά»: Αναλύστε το περιεχόμενο των δύο αυτών εικόνων.

**Η βιοπάλη
Το αγωνιστικό πνεύμα
του ανθρώπου**

Ο φτωχός και τα γρόσια

Λαϊκό παραμύθι

A. Ο δημιουργός

Το παραμύθι ως φιλολογικό είδος είναι μια ιστορία με αφηγηματική αλληλουχία, συνήθως παραδοσιακή και ανώνυμη, μέσω της οποίας ένας πολιτισμός επικυρώνει τα κοινωνικά ήθη του ή αφηγήσεις για την προέλευση του ανθρώπου και τα φυσικά φαινόμενα, συνήθως με υπερφυσικούς ή φανταστικούς όρους.

Ο όρος μύθος αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα εννοιών, η προσέγγιση των οποίων μπορεί να γίνει είτε με ορθολογιστικό είτε με ρομαντικό τρόπο. Σύμφωνα με την ορθολογιστική εκδοχή, ο μύθος είναι μια ψευδής και μη αξιόπιστη ιστορία ή πεποίθηση. Σύμφωνα με τη ρομαντική εκδοχή (προσέγγιση της εποχής του Ρομαντισμού και όχι ρομαντική με την κοινή έννοια) ο μύθος είναι ένας διαισθητικός τρόπος κοσμικής κατανόησης. Οι μύθοι θεωρούνται πλασματικές ιστορίες, που περιέχουν στον πυρήνα τους βαθύτερες αλήθειες και εκφράζουν τη συλλογική στάση των ανθρώπων απέναντι στα θεμελιώδη θέματα της ύπαρξης.

Οι μύθοι συνήθως διακρίνονται από τους θρύλους γιατί είναι αφηγήσεις με ελλιπή ιστορική βάση, αν και φαίνονται να διαθέτουν παρόμοια στερεότυπα προφορικής μετάδοσης, διάχυσης, φιλολογικής προσαρμογής και απόδοσης.

Συχνά η έννοια μύθος συγχέεται με την καθολική έννοια μυθολογία αλλά οι δύο έννοιες είναι εντελώς διαφορετικές. Η μυθολογία συνδέεται με ένα σώμα μύθων που σχετίζονται μεταξύ τους και τους οποίους μοιράζονται τα μέλη μιας θρησκείας, ή ένα σύστημα μύθων τους οποίους δημιουργεί ένας συγγραφέας. Σημαντικά παραδείγματα «προσωπικών» μυθολογιών θα μπορούσε να αντλήσει κάποιος από τις μυθολογίες που δημιούργησαν οι Ουίλιαμ Μπλέικ, Γ. Μπ. Γιτς, Τζ. Τόλκιν κ.ά. Υπό την ακριβή έννοιά του το παραμύθι είναι μια σύντομη ή λαϊκή ιστορία, συγγενής με το μύθο αλλά διαφοροποιημένη εννοιολογικά.

Το παραμύθι είναι εξαρχής μια επινόηση, μια μυθιστοριογραφία, μια φαντασιακή αφήγηση που κάνει μεταφορική χρήση κάποιου

ζώου ως κεντρικού χαρακτήρα του ή εισάγει στερεότυπους χαρακτήρες, όπως ο κατεργάρης. Πολύ συχνά αποτελεί μια ανατρεπτική αλληγορία ενάντια στο φεουδαρχισμό ή την εκάστοτε άρχουσα τάξη, ή μια σύγκρουση του ανθρώπινου με το αόρατο βασίλειο. Προσωποποιεί και εξατομικεύει διαφορετικά στοιχεία πέρα από τη λογική του χώρου και του χρόνου και επεκτείνεται αδιάκριτα από τον οργανικό στον ανόργανο κόσμο από τον άνθρωπο και τα ζώα στα δέντρα, τα λουλούδια, τις πέτρες, τα ρεύματα και τους ανέμους.

Χαρακτηριστικά του παραμυθιού

Το παραμύθι ακολουθεί τρεις γενικές αρχές, προκειμένου να αναφερθεί στο χρόνο, στον τόπο και στα πρόσωπα. Συγκεκριμένα:

Στο παραμύθι ο χρόνος είναι αόριστος.

Επίσης αόριστος είναι και ο τόπος της δράσης.

Η δράση εκτυλίσσεται σχεδόν εξολοκλήρου μέσα από την ανωνυμία των προσώπων.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το 1908 ο Δανός λαογράφος Άξελ Όλρικ κατέληξε στην επισήμανση κάποιων αφηγηματικών αρχών για το παραμύθι, τους αποκαλούμενους επικούς νόμους:

1. Ένα παραμύθι δεν ξεκινά με το σπουδαιότερο σημείο της δράσης και δεν τελειώνει απότομα. Προηγείται μια ήρεμη εισαγωγή, ενώ η ιστορία συνεχίζεται και μετά την κορύφωση, για να κλείσει τον κύκλο σε ένα σημείο ηρεμίας και σταθερότητας.
2. Οι επαναλήψεις είναι συχνές, όχι μόνο για να δώσουν ένταση στην πλοκή, αλλά και για να προσδώσουν όγκο στην ιστορία.
2. Την ίδια στιγμή, παρόντα στο ίδιο επεισόδιο βρίσκονται συνήθως μόνο δύο πρόσωπα.
3. Οι αντίθετοι χαρακτήρες βρίσκονται αντικείτωποι.
4. Αν εμφανίζονται στον ίδιο ρόλο δύο πρόσωπα, πρόκειται για μικρούς και αδύνατους χαρακτήρες.
5. Ο χειρότερος ή πλέον αδύναμος μιας ομάδας αποδεικνύεται στο τέλος ο καλύτερος.
6. Οι χαρακτηρισμοί είναι απλοί: αναφέρονται μόνο οι ιδιότητες που έχουν άμεση σχέση με την υπόθεση. Δεν υπάρχει καμία ένδειξη για τη ζωή των προσώπων εκτός πλοκής,
7. Η πλοκή είναι απλή και λέγεται μία ιστορία τη φορά. Όταν εκτυλίσσονται παράλληλα δύο ή περισσότερα επεισόδια, τότε πρόκειται για λόγιο προϊόν.
8. Όλα θίγονται με τον απλούστερο δυνατό τρόπο. Παρόμοια αντικείμενα περιγράφονται όσο γίνεται πιο όμοια. Η ποικιλομορφία δεν επιχειρείται καν.

Β. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Το παραμύθι προέρχεται από τη Νάξο και πρωτοδημοσιεύτηκε στο ναξιώτικο ιδίωμα στον τόμο *Νεοελληνικά Ανάλεκτα* του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσού. Ο Γ. Μέγας στην έκδοσή του το απλοποίησε γλωσσικά. Πρωτοδημοσιεύτηκε το 1874. Η ιστορία, που μας είναι γνωστή από τους μύθους του Γάλλου συγγραφέα Λαφονταίν, είχε μεγάλη διάδοση στον ελληνικό χώρο. Μάλιστα αποτέλεσε την πηγή έμπνευσης για το συγγραφέα Δημήτρη Κόκκο, που έγραψε το κωμειδύλλιο *Η λύρα του Γερονικόλα* (1891), που ανέβηκε σε ελληνικά θέατρα στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα.

Γ. Δομή του έργου

Το παραμύθι θα μπορούσε να χωριστεί σε δύο θεματικές ενότητες:
1η ενότητα: «Ήταν ένας φτωχός... σου τα χαρίζω»: Ο φτωχός και ο πλούσιος.

2η ενότητα: «Όλη μέρα πια ο φτωχός... πρωί στη δουλειά»: Όταν ο φτωχός έγινε πλούσιος.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Θεματικό κέντρο του παραμυθιού είναι ο πλούτος και η φτώχεια, αλλά και η σχέση αυτών των δύο με την ευτυχία. Το θέμα του έργου εντοπίζεται στο ερώτημα : τα χρήματα φέρνουν άραγε την ευτυχία; Το απόσπασμα θίγει και το θέμα της βιοπάλης και πώς οι άνθρωποι μπορούν να αντιμετωπίσουν με αισιοδοξία τις οικονομικές δυσκολίες και τις στερήσεις.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Στην πρώτη ενότητα του παραμυθιού τίθεται το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα εκτυλιχθεί η υπόθεση του παραμυθιού. Πρωταγωνιστές είναι τα μέλη μιας φτωχής και πολύτεκνης οικογένειας. Οι οικονομικές δυσκολίες και η βιοπάλη δεν τους έχει πτοήσει και κάθε μέρα, μετά το πέρας των εργασιών του, μαζεύονται και χορεύουν και τραγουδούν. Από την άλλη πλευρά, υπάρχει ένας πλούσιος, που δυσαρεστείται από την εικόνα της ευτυχισμένης οικογένειας. Δεν μπορεί να κατανοήσει πώς η ανέχεια δεν έχει καταβάλλει την οικογένεια αυτή, ενώ, την ίδια στιγμή, αυτός που ζει σε τόσες ανέσεις, αισθάνεται μίζερος και δυσαρεστημένος. Αποφάσισε λοιπόν να κάνει ένα πείραμα: έδωσε στο φτωχό οικογενειάρχη χρήματα αρκετά για να ανοίξει μια επιχείρηση.

2η ενότητα: Στη δεύτερη ενότητα παρακολουθούμε τα αποτελέσμα-

τα του πειράματος του πλουσίου. Βλέπουμε τον πρώην φτωχό και νυν πλούσιο άνθρωπο να βρίσκεται σε ένα συνεχή προβληματισμό για το πού θα επενδύσει τα χρήματα αυτά. Ο προβληματισμός του είναι τόσο έντονος, που δεν έχει κουράγιο ούτε να τραγουδήσει, ούτε να μιλήσει, ούτε να γελάσει, ούτε να κοιμηθεί, ούτε να εργαστεί. Το δίλημμα του τον έκανε δύστροπο και τον βλέπουμε να συμπεριφέρεται απότομα στα παιδιά και τη γυναίκα του. Όσπου τελικά δεν άντεξε και επέστρεψε τα χρήματα στον πλούσιο. Μόλις τα αποχωρίστηκε, στο σπίτι του επέστρεψε η χαρά και το τραγούδι.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων

Τα δύο κύρια πρόσωπα του κειμένου είναι ο πλούσιος και ο φτωχός. Ο πλούσιος είναι μόνος, δυσαρεστημένος, μίζερος, προβληματισμένος, ίσως και λίγο ζηλιάρης. Από την άλλη μεριά ο φτωχός εμφανίζεται ανοιχτόκαρδος, εργατικός, καλός οικογενειάρχης, γλεντζές και πρόσχαρος. Σύμφωνα με το παραμύθι, η οικονομική κατάσταση του καθενός διαμορφώνει και το χαρακτήρα του. Απόδειξη σχετικά με αυτό αποτελεί η αλλαγή στο χαρακτήρα του φτωχού όταν αποκτά κι εκείνος χρήματα και γίνεται πλούσιος. Τότε η συμπεριφορά του μεταβάλλεται και αποκτά τα χαρακτηριστικά του πλουσίου. Γίνεται και αυτός απόμακρος και δύστροπος.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα είναι απλή δημοτική εμπλουτισμένη με λεξιλόγιο του ναξιώτικου ιδιώματος (κάθουνταν, σαν άκουε, μαθές, αναπαμένος, αξίνη, γρόσια, πραμάτεια).

ii) Ύφος

Το ύφος είναι απλό και ανάλαφρο. Καθώς το κείμενο κινείται σε παραμυθιακή ατμόσφαιρα, γοητεύει και συναρπάζει τον αναγνώστη, ενώ βαθύτατοι στοχασμοί πάνω σε θέματα που απασχολούν το σύγχρονο άνθρωπο δίνονται έντεχνα και με απλότητα. Στα σημεία τα οποία υπάρχει διάλογος το κείμενο αποκτά ζωντάνια.

iii) Αφήγηση

Ως προς τον αφηγηματικό τρόπο (βλέπε και «Χαρακτηριστικά παραμυθιού») το κείμενο έχει την κλασική μορφή και το περιεχόμενο ενός παραμυθιού. Ο αφηγηματικός τρόπος είναι η διήγηση, σε χρόνο και τόπο αόριστο και με ανωνυμία των προσώπων.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «ζωή αγγελικά», «δίπλα κάθουνταν», «δεν έκλεισε μάτια», «τη σκοτούρα τους».

Παρομοίωση: «σαν αυτόν».

Μετωνυμία: «όλη μέρα αξίνη και το βράδυ γλέντι».

Εικόνες: Η εικόνα της οικογένειας να περνά τα βράδια της χορεύοντας και τραγουδώντας, η εικόνα του φτωχού μετά τον πλουτισμό του.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Γιατί ο φτωχός του παραμυθιού είναι ευτυχισμένος όσο δεν έχει χρήματα και γιατί γίνεται δυστυχής όταν του τα χαρίζουν;

Ο φτωχός είναι ευτυχισμένος όσο δεν έχει χρήματα επειδή δεν έχει τις σκοτούρες που αυτά δημιουργούν στον άνθρωπο. Δεν έχει χρήματα και επομένως δε σκέφτεται τι θα κάνει με αυτά. Τα χρήματα που αυτός έχει είναι λίγα και ποτέ δεν προβληματίζεται το τι θα τα κάνει: όλα όσα βγάζει, χρειάζονται για την επιβίωση αυτού και της οικογένειάς του. Είναι απλός άνθρωπος που έχει συνηθίσει σε αυτό που λέμε «μεροδούλι - μεροφάι». Τα χρήματα μαζί με τις ανέσεις φέρνουν και τον προβληματισμό σχετικά με το πώς και πού θα τα αξιοποιήσει κανείς με τον καλύτερο τρόπο. Σε αυτή τη διλημματική κατάσταση περιέπεσε και ο φτωχός όταν απέκτησε χρήματα ξαφνικά και χωρίς να έχει κοπιάσει γι' αυτά. Η βαθιά και συνεχής σκέψη σχετικά με αυτά, τον έκαναν δύστροπο και τον απομάκρυναν από την οικογένειά του. Αυτό όμως είχε αποτέλεσμα να μην αισθάνεται και να μην είναι πλέον ευτυχισμένος.

2. Πώς άλλαξε η ψυχολογία του ήρωα όταν του έδωσε τα γρόσια ο πλούσιος;

Η ψυχολογία τού μέχρι πρότινος φτωχού άλλαξε προς το χειρότερο. Τον βλέπουμε να είναι τόσο απορροφημένος στη σκέψη του τρόπου με τον οποίο θα αξιοποιήσει αυτά τα χρήματα που του δώρισε ο πλούσιος, ώστε παραμελεί την οικογένειά του. Προκειμένου να είναι ήρεμος για να μπορέσει να πάρει τη σωστή απόφαση, τον βλέπουμε να απαγορεύει στα παιδιά του ακόμη και να γελούν. Φτάνει στο σημείο να έχει χάσει τον ύπνο του και να μην μπορεί να δουλέψει τόσο απορροφημένος που είναι. Ακόμη και η σχέση με τη γυναίκα του διαταράσσεται. Βλέπουμε λοιπόν τον πρώην ευτυχισμένο, ανοιχτόκαρδο και οικογενειάρχη άνθρωπο, να έχει γίνει δυστυχής, απότομος και σκληρός.

3. Δώστε με μια φράση το μήνυμα που βγαίνει από την ιστορία.
Τα χρήματα δε φέρνουν την ευτυχία.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

- Πιστεύετε ότι η ψυχολογία του ήρωα θα είχε αλλάξει τόσο πολύ, αν ο πλούσιος όριζε και τον τρόπο με τον οποίο θα αξιοποιούσε αυτά τα χρήματα;
- Μελετήστε το κείμενο και πέστε αν η μορφή και το περιεχόμενό του ταιριάζουν στο λογοτεχνικό είδος του παραμυθιού.

Το ξανθό παιδί Το παιδί με τα σπίρτα

Τέλλος Άγρας - Νικηφόρος Βρεττάκος

A. Ο δημιουργός

Τέλλος Άγρας

Το πραγματικό του όνομα ήταν Ευάγγελος Ιωάννου. Από νεαρός όμως χρησιμοποίησε ως ψευδώνυμο το όνομα του Μακεδονομάχου Τέλλου Άγρα. Με αυτό έγινε γνωστός, με αυτό επικράτησε κι αυτό διατήρησε ως φιλολογικό του ψευδώνυμο. Ο πατέρας του, ο γυμνασιάρχης Γ. Ιωάννου, καταγόταν από τη Βούρμπιανη της Ηπείρου. Γεννήθηκε στην Καλαμπάκα το 1899, έζησε λίγα χρόνια στο Λαύριο, κι ύστερα από μετάθεση του πατέρα του εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Από μικρός έδειξε μια πνευματική ωριμότητα. Σπούδασε νομικά και στη συνέχεια υπηρέτησε στο Υπουργείο Γεωργίας, και στην Εθνική Βιβλιοθήκη έως το 1927. Παρουσιάστηκε για πρώτη φορά στα γράμματα από τις στήλες του φιλολογικού περιοδικού Διάπλασις των παιδων, με το οποίο εξακολούθησε να συνεργάζεται και ως ενήλικος. Αργότερα συνεργάστηκε σχεδόν με όλα τα περιοδικά της εποχής (Βωμός, Λύρα, Μούσα, Νέα Εστία, Νεοελληνικά Γράμματα κ.λπ.), όπου δημοσίευε κυρίως μελέτες και στίχους. Ήταν τακτικός συνεργάτης της Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας και καθηγητής της Λογοτεχνίας στο Ελληνικό Ωδείο και σε διάφορα ιδιωτικά σχολεία.

Ο Άγρας ήταν βαθύς γνώστης της ξένης και της ελληνικής φιλολογίας κι είχε την ευχέρεια της διεισδυτικότητας και της ακριβολογίας, ιδίως, για συγγραφείς και ποιητές που έχουν κλείσει τον κύκλο της παραγωγής τους. «Φύση λεπτή κι εξαιρετικά καλλιεργημένη -γράφει ο Μιχάλης Περάνθης- νους στοχαστικός, ψυχή τεταμένης ευαισθησίας, δίνει και στην ποίηση του μιαν απόχρωση λύπης κι έναν τόνο υποταγής στην οδύνη του κόσμου, πού τον ανησυχεί κρυμμένη κι στα περισσότερα ελαφρά ή πρόσχαρα θέματα των στίχων του». Τύπος μοναχικός και ευαίσθητος, διοχέτευε τη συναισθηματική του ευπάθεια σε μουσικούς στίχους ιδιαίτερα φροντισμένους, που ανήκουν στη «σχολή του συμβολισμού». Την ποίησή του διακρίνει ευγένεια, συγκίνηση και ευπάθεια. Στο υπόστρωμα της

Τέλλος
Άγρας

Νικηφόρος
Βρεττάκος

φαντασίας του υπάρχει πάντοτε μια πικρή γεύση κι ένας αδιόρατος τόνος μελαγχολίας και ψυχικής οδύνης.

Ποιητής του καθαρού λυρισμού και βαθιά επηρεασμένος από τη γαλλική σχολή του συμβολισμού, ανανέωσε στον τόπο μας τους ποιητικούς τρόπους, τους πλούτισε με ρυθμούς και μαζί με λίγους άλλους της εποχής του δημιούργησε την ποιητική ανανέωση των τελευταίων χρόνων. Ακόμα και σήμερα εξακολουθεί να έχει μια τιμητική θέση, μια από τις πρώτες θέσεις στην ποίηση της εποχής μας, και να ασκεί την ευεργετική του επίδραση.

Παράλληλα με την ποίηση έγραψε πλήθος κριτικές για πρόσωπα και βιβλία της νεοελληνικής λογοτεχνίας κι έδωσε πλήθος διαλέξεις, που διακρίνονται για τη λεπτότητα της παρατήρησης και το βάθος του στοχασμού. Δυστυχώς, τα έργα του αυτά καθώς και τα νεότερα ποίηματά του παραμένουν ανέκδοτα. Ο ίδιος, όσο ζούσε, εξέδωσε μόνο δύο ποιητικές συλλογές: *Τα βουκολικά και τα εγκώμιακαι Καθημερινές*. Το 1940 ο Τέλλος Άγρας τιμήθηκε με το Α' Κρατικό Βραβείο Ποίησεως.

Το Νοέμβριο του 1944, την τελευταία ημέρα που πατούσαν ακόμα οι Γερμανοί το χώμα της πατρίδας μας, μέσα στην αναταραχή που δημιουργούσε η επικείμενη απελευθέρωση, ο Τέλλος Άγρας τραυματίστηκε από μια αδέσποτη σφαίρα. Τον μετάφεραν στον «Ευαγγελισμό», όπου δε βρήκε την ανάλογη περιποίηση. Προσβλήθηκε από σηψαιμία και ύστερα από λίγες ημέρες πέθανε, σε ηλικία 45 ετών, στο άνθος της πνευματικής δημιουργίας του.

Νικηφόρος Βρεττάκος

Ο Νικηφόρος Βρεττάκος γεννήθηκε στις Κροκεές της Λακωνίας το 1912. Μετά τις γυμνασιακές του σπουδές εγκαταστάθηκε στην Αθήνα για να σπουδάσει νομικά. Γρήγορα όμως τον έχασε η «Θέμιδα», γιατί τον έπιασε στα δίχτυα της η λογοτεχνία και κυρίως η ποίηση. «Δεν ήταν καμαρένος για δικηγόρος αλλά για ποιητής», γράφει ο Γιάννης Κορδάτος. Από το 1942 έως το 1944 συμμετείχε ενεργά στην Εθνική Αντίσταση, οργανώθηκε στο ΕΑΜ και γράφτηκε στο ΚΚΕ. Σταδιοδόρησε ως ιδιωτικός υπάλληλος και ως δημοσιογράφος από το 1947. Το 1948 γνωρίστηκε με τον Άγγελο Σικελιανό, φίλο του μέχρι το τέλος της ζωής του. Το 1958, μετά το ταξίδι του στη Ρωσία, κυκλοφόρησε το βιβλίο του *Ο ένας από τους δύο κόσμους*, με αφορμή το οποίο κατηγορήθηκε (μαζί με το Γιάννη Ρίτσο και το Μάρκο Αυγέρη) για παράβαση του Ν.509. Το 1949 εξέδωσε το λυρικό δοκίμιο *Δυο άνθρωποι μιλούν για την ειρήνη του κόσμου*, εξαιτίας του οποίου διαγράφηκε από το Κ.Κ.Ε. και απομακρύνθηκε από το περιοδικό *Ελεύθερα Γράμματα*, στο οποίο ήταν τότε διευθυντής. Στα χρόνια της δικτατορίας βρέθηκε έξω,

απ' όπου βοήθησε με όλες τις δυνάμεις του για την ανάσταση της δημοκρατίας στη χώρα μας.

Ο Βρεττάκος είναι γεννημένος ποιητής. Τιμημένος δύο φορές με το Κρατικό Βραβείο Ποίησης, έχει κατακτήσει τη θέση του στη νέα ποίηση και θεωρείται ένας από τους κορυφαίους εκπροσώπους της μεταπολεμικής κοινωνικής ποίησης. «Ποιητής της ελεύθερης φαντασίας - γράφει ο Μιχ. Περάνθης- αφήνεται σε λυρικές ονειροπολήσεις, άλλοτε στους κανόνες της μετρικής, και, συχνότερα, σε ρυθμική διαδοχή στίχων... Ιδιοσυγκρασία ευαίσθητη, φύση συναισθηματική και γνήσια λυρική, τυλίγει τα γραφτά του με μια διάχυση τρυφερότητας, δίνοντας τους το άπλωμα, το γύρισμα και την ελαστικότητα της φαντασίας τους». Ο Βρεττάκος είναι πολιτικά στρατευμένος στην Αριστερά, αλλά μένει πάντα ελεύθερος άνθρωπος και πολλές φορές δε διστάζει να πει τη γνώμη του για τα παραστρατήματα της παράταξής του. Το πηγαίο θρησκευτικό αίσθημα που διαχέεται σ' ολόκληρη την ποίησή του, δίνει στην αγωνιστική του διάθεση μια δραματική έξαρση, για έναν καλύτερο κόσμο, για την ειρηνική συμβίωση, την κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα. Ο Γιάννης Κορδάτος τον αποκαλεί κήρυκα μιας παγκόσμιας συναδέλφωσης: «Οραματίζεται την παγκόσμια συναδέλφωση και με τις χορδές της λύρας του ψάλλει τραγούδια του ανθρωπισμού».

Ο Νικηφόρος Βρεττάκος μπορεί να θεωρηθεί ο πολυγραφότερος της γενιάς του. Εξέδωσε πάνω από 15 ποιητικές συλλογές και αρκετά πεζά έργα. Σε όλα αυτά τα έργα, τη λυρική ευφορία συντροφεύει πάντα η ποιητική ευαισθησία, που δείχνει την ψυχική του ευπάθεια και τον βαθύτατο ανθρωπισμό του, μα ταυτόχρονα και την αγανάκτησή του στην κάθε κοινωνική αδικία της εποχής μας. Η αγάπη του ποιητή προς τη γενέθλια γη, που αποτελεί και την ανεξάντλητη δεξαμενή των εμπινεύσεών του «δεν αποτελεί υπερβολή - όπως σημειώνει ο Μ. Γ. Μερακλής - αλλά δείχνει την απέραντη αγάπη του προς τη γενέτειρα και γενικότερα την Ελλάδα, όπου οι άνεμοι του άγονου κοσμοπολιτισμού, τείνουν να ξεστρατίσουν τον άνθρωπο, απ' ότι ευγενέστερο (ήθη, έθιμα, παραδόσεις κλπ.) γέννησε αυτός ο τόπος και που αποτελεί το ιδιαίτερο εθνικό χαρακτηριστικό και το αληθινό νόημα της ζωής μας».

Τιμήθηκε με το Πρώτο Κρατικό Βραβείο Ποίησης (1940, 1956, 1982), το βραβείο Ουράνη της Ακαδημίας Αθηνών (1974), το βραβείο Knocken και το βραβείο της Εταιρείας Σικελικών Γραμμάτων και Τεχνών (1980), το Αριστείο Γραμμάτων από την Ακαδημία Αθηνών (1982), το βραβείο του Τίμιου Σταυρού του Απόστολου και Ευαγγελιστού Μάρκου από του Πατριαρχείο Αλεξανδρείας και πάσης Αφρικής (1984), το μετάλλιο Χρυσός Πήγασος της Πανελλήνιας Ένωσης Λογοτεχνών

(1989), καθώς και με το βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών, της οποίας έγινε μέλος το 1989. Πέθανε στην Αθήνα το 1991.

B. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Στα δύο ποιήματα, ο Τέλλος Άγρας και ο Νικηφόρος Βρεττάκος πραγματεύονται το ίδιο θέμα της παιδικής εργασίας, των μικρών βιοπαλαιστών. *Το ξανθό παιδί* προέρχεται από τη συλλογή του Τέλλου Άγρα *Καθημερινές* (1939) και *Το παιδί με τα σπίρτα* του Ν. Βρεττάκου από το δεύτερο τόμο των *Ποιημάτων*. Κείμενα διαφορετικών εποχών τα δύο ποιήματα (το πρώτο περιγράφει μια σκηνή από τα χρόνια του Μεσοπολέμου, το δεύτερο από τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες) στοχεύουν να αναδείξουν το ίδιο πρόβλημα: τη βιοπάλη των παιδιών. Πέρα από την κοινωνική διάσταση του προβλήματος, αξίζει να προσεχθεί, ότι τόσο ο Άγρας όσο κυρίως ο Βρεττάκος, επιχειρούν να αναγάγουν τους μικρούς βιοπαλαιστές σε αγωνιστικά σύμβολα και παραδείγματα προς μίμηση.

Γ. Δομή του έργου

Κάθε ποίημα αποτελεί και μία ενιαία θεματική ενότητα.

D. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Παρά το γεγονός ότι τα δύο ποιήματα προέρχονται από δύο διαφορετικές εποχές, μιλούν για το ίδιο θέμα: τη βιοπάλη και την εργασία των ανήλικων παιδιών. Το πρόβλημα έχει διαχρονική παρουσία στην κοινωνία, αφού οι λόγοι δημιουργίας του (ορφάνια, πόλεμοι, φτώχεια, εγκατάλειψη, εκμετάλλευση) δεν έχουν εκλείψει ακόμα. Σήμερα μάλιστα το πρόβλημα έχει λάβει πρωτόγνωρες διαστάσεις (στυγνή εκμετάλλευση των παιδιών του τρίτου κόσμου, των οικονομικών μεταναστών από ασιατικές και βαλκανικές χώρες ή των ορφανών από τους τελευταίους πολέμους). Άλλες θεματικές προεκτάσεις των ποιημάτων είναι το ασυμβίβαστο της βιοπάλης με την τρυφερή παιδική ηλικία, οι παράγοντες που ωθούν τα παιδιά αυτά στη βιοπάλη. Τέλος, κατά τη συγκριτική εξέταση των δύο ποιημάτων, επισημαίνεται η διαφορά μεταξύ τους ως προς τη μορφή (παραδοσιακή ποίηση - νεωτερική ποίηση).

ii) Νοηματική απόδοση

1ο ποίημα

Ο Τέλλος Άγρας πραγματεύεται το θέμα της παιδικής βιοπάλης, ως ευκαιρία να καταδειχτεί η παιδική ομορφιά και αθωότητα και πόσο

αυτή είναι αταίριαστη με τη βιοπάλη.

1η στροφή: Η ποιητική φωνή μάς πληροφορεί για τις πρώτες της εντυπώσεις, όταν αντικρίζει ένα παιδί που πουλάει λουλούδια έξω από ένα σταθμό. Το παιδί είναι ξανθό και χλωμό.

2η στροφή: Έχουμε τα συναισθήματα τρυφερότητας που αισθάνεται η ποιητική φωνή για το μικρό βιοπαλαιστή. Αμέσως μόλις βλέπει το παιδί, του δημιουργείται ξεκάθαρα η επιθυμία να χαιϊδέψει το κεφαλάκι του. Το χάιδεμα του κεφαλιού είναι μια πράξη ένδειξης τρυφερότητας ενός ενηλίκου απέναντι σε ένα μικρό παιδί. Άρα λοιπόν, η ποιητική φωνή δε μένει αδιάφορη στην αφύσικη εικόνα ενός παιδιού - βιοπαλαιστή.

3η στροφή: Η ποιητική φωνή επανέρχεται στην περιγραφή της εξωτερικής εμφάνισης του παιδιού. Αποκαλώντας τα μαλλιά του παιδιού «άπηχτα», με αριστοτεχνικό τρόπο θίγει και την ψυχική και σωματική ανωριμότητά του, παρά το ότι αναγκάζεται να εργαστεί σε τόσο νεαρή ηλικία. Όπως άπηχτα είναι τα μαλλιά του παιδιού, έτσι άπηχτη είναι και η ψυχή του και το σώμα του. Με αυτόν τον τρόπο υπονοείται το ασυμβίβαστο της βιοπάλης με την τρυφερή παιδική ηλικία.

4η στροφή: Την ανωριμότητα καταδεικνύει και η χρήση του επιθέτου «άγουρου», ενώ η έντεχνη παρομοίωση των ματιών του παιδιού με στόματα που χαμογελούν και σε καλούν να τα χαιϊδέψεις, εκφράζει για άλλη μια φορά τα τρυφερά συναισθήματα του ποιητή απέναντι στο μικρό ήρωα. Όλα τα παιδιά του κόσμου είναι προσωποποίηση της αγνότητας και της αθωότητας και σε καμία περίπτωση δε έπρεπε να αντιμετωπίζονται με όρους οικονομικής συναλλαγής. Αυτοί όμως που εκμεταλλεύονται την παιδική εργασία εκμεταλλεύονται και τη συγκίνηση που γεννά στους ανθρώπους η παρουσία ενός παιδιού να εργάζεται στους δρόμους με απώτερο σκοπό το κέρδος.

5η στροφή: Βλέπουμε τον ποιητή, με αφορμή την εικόνα του παιδιού, να πέφτει σε περισυλλογή και να ανακαλεί στη μνήμη παλαιότερα αρνητικά περιστατικά. Αισθάνεται ενοχές για πράγματα που, ενώ γνώριζε ότι δεν ήταν σωστά, δεν αντέδρασε σε αυτά και επέτρεψε να συμβούν. Εδώ η ποιητική φωνή είναι σαν να υπενθυμίζει την ευθύνη κάθε ανθρώπου ως μέλους της κοινωνίας, από την οποία δεν εξαιρεί ούτε τον εαυτό της. Κάθε άνθρωπος που συναινεί και δεν αντιδρά στα κοινωνικά κακώς κείμενα, είναι σαν να συμφωνεί με αυτά και να συμβάλλει στη διαιώνισή τους.

2ο ποίημα

1η στροφή: Εδώ η ποιητική φωνή μάς μιλά για μια μητέρα που ετοιμάζει το παιδί της, ανήμερα των έκτων γενεθλίων του, να πάει

για δουλειά. Η δουλειά του είναι να πουλά σπίρτα στη γωνιά μιας πλατείας. Στη φράση «Το παιδί της μεγάλωσε» υπάρχει τραγική ειρωνεία που διαφαίνεται καλύτερα με τη φράση «Έκλεισε σήμερα τα έξι του χρόνια». Το παιδί φαντάζει «σαν άντρας», αλλά ακόμη είναι μικρό παιδί. Οι αντίξοες συνθήκες εργασίας αποτυπώνονται με γλαφυρό τρόπο στην προσωποποίηση που περιέχει η φράση: «Παίζει ο χειμώνας στα δέκα του δάχτυλα». Στη φράση «Έγινε νύχτα» βλέπουμε τη σκληρότητα της δουλειάς και καταλαβαίνουμε ότι το παιδί εργάζεται πολλές ώρες την ημέρα, μέχρι το βράδυ. Γενικά σε όλη τη στροφή η ποιητική φωνή βάζει τη μάνα να προσπαθεί να καθησυχάσει την αγωνία της με σκέψεις που όμως περιέχουν τραγική ειρωνεία, εφόσον και η ίδια αλλά και οι αναγνώστες γνωρίζουν ότι όσα λέει δεν ισχύουν στην πραγματικότητα.

2η στροφή: Η μέχρι τώρα καλυμμένη έντονη ανησυχία της εκφράζεται τελικά στη δεύτερη στροφή όταν σε ευθύ λόγο εύχεται το παιδί της, με το άναμμα ενός σπίρτου να μπορέσει να φωτίσει τον κόσμο. Δηλαδή να μπορέσει να διαφωτίσει τον κόσμο και να τον βελτιώσει, με τέτοιο τρόπο, ώστε να εκλείψουν πλέον οι συνθήκες και οι λόγοι (φτώχεια, εγκατάλειψη, μετανάστευση, πόλεμος, προσφυγιά) που αναγκάζουν ένα παιδί να δουλέψει.

iii) Χαρακτηρισμός πρωταγωνιστών/ηρώων:

1ο ποίημα

Ποιητική φωνή

Η ποιητική φωνή είναι ευαίσθητη και ενοχική. Διακατέχεται από συναισθήματα τρυφερότητας από την πρώτη στιγμή που αντικρίζει το παιδί που πουλάει λουλούδια στο σταθμό. Αδυνατεί να το αντιμετωπίσει με όρους οικονομικής συναλλαγής και συγκινείται μπροστά στην αφύσικη εικόνα ενός παιδιού που εργάζεται στο δρόμο. Αναλογίζεται όμως και τη δική του ευθύνη για την αφύσικη αυτή εικόνα. Μπορεί να μην έχει φταιίξει άμεσα για την τωρινή κατάσταση του παιδιού, ωστόσο είναι ηθικός αυτουργός, εφόσον παραδέχεται ότι παρέβλεψε και δεν έκανε τίποτα για να εξαλειφθούν άλλα κακώς κείμενα της κοινωνίας. Το παιδί που ενέπνευσε τη συγγραφή του ποιήματος είναι βουβό πρόσωπο.

2ο ποίημα

Μάνα: Η μητέρα του παιδιού - βιοπαλαιιστή είναι ένα τραγικό πρόσωπο. Εμφανίζεται περήφανη που το παιδί της μεγάλωσε και δίνει την εντύπωση ότι είναι άντρας πια, εφόσον εργάζεται και αψηφά τη σωματική κούραση και το χειμώνα. Ωστόσο αγωνιά και ανησυχεί για την πρόωρη ωρίμαση και αυτό φαίνεται στη δεύτερη στροφή, όπου εύχεται και παρακαλεί να γίνει ένα θαύμα και να πάψουν πλέον οι

συνθήκες που ωθούν το παιδί της στην εργασία σε μια τόσο ευαίσθητη και τρυφερή ηλικία. «Κοιτάζει... Σκοτάδι»: η μάνα προσπαθεί με κάθε τρόπο να βοηθήσει το παιδί της, αλλά δεν τα καταφέρνει εφόσον υπάρχει παντού σκοτάδι. Παντού δηλαδή υπάρχουν κοινωνικά προβλήματα που είναι ανυπέρβλητα και που ωθούν πολλά ανήλικα παιδιά στην εργασία.

E. Τεχνική – τεχνοτροπία

i) Γλώσσα

Η γλώσσα και των δύο ποιημάτων είναι η δημοτική. Κανένα από τα δύο δεν παρουσιάζει γλωσσικές ιδιαιτερότητες. Ωστόσο μπορούσε να επισημάνουμε μια διαφορά ως προς το λεξιλόγιο. Το πρώτο ποίημα χρησιμοποιεί λεξιλόγιο περισσότερο πλούσιο, ενώ στο δεύτερο ποίημα οι λέξεις μοιάζουν βγαλμένες από την καθημερινή μας ομιλία.

ii) Ύφος

Το ύφος και στα δύο ποιήματα είναι γλαφυρό και λιτό. Ωστόσο περισσότερη απλότητα παρουσιάζει το ύφος του δεύτερου ποιήματος, λόγω μορφής, εφόσον ανήκει στη νεωτερική ποίηση. Η μορφή του πρώτου ποιήματος το κάνει λυρικό, κάτι που δεν ισχύει για το δεύτερο ποίημα. Οι μικρές περίοδοι και οι ελλειπτικές προτάσεις καθιστούν το δεύτερο ποίημα πιο γοργό σε ύφος σε σχέση με το πρώτο.

iii) Στιχουργική ανάλυση

1ο ποίημα

Αποτελείται από πέντε τετράστιχες στροφές. Ο πρώτος και ο τέταρτος στίχος κάθε στροφής είναι οχτασύλλαβοι και οι υπόλοιποι εννιασύλλαβοι. Η ομοιοκαταληξία υπάρχει και είναι πλεχτή, ενώ το μέτρο είναι ιαμβικό.

2ο ποίημα

Το δεύτερο ποίημα δεν υποβάλλεται σε κάποιο συγκεκριμένο μορφικό σχήμα. Υπάρχουν δύο στροφές, με διαφορετικό αριθμό στίχων η καθεμία και ανισοσύλλαβοι. Δεν υπάρχει μέτρο, ούτε ομοιοκαταληξία.

iv) Σχήματα λόγου

Μεταφορές: «έφεξε η ψυχή», «Ξάστερη σκέψη», «Παρθενική σκέψη», «άπηχτα, ρηχά μαλλιά», «άγουρου παιδιού», «έκλεισε σήμερα τα έξι του χρόνια», «έγινε νύχτα», «να φωτίσει τον κόσμο».

Παρομοιώσεις: «σα μια σκέψη», «σα στόματα», «σαν άντρας».

Προσωποποιήσεις: «η ψυχή... που μου λαλούσε», «δύο καλέσματα

χαδιού», «πήρε η ψυχή να συνεδέσει», «παίζει ο χειμώνας».

Εικόνες: Η εικόνα του παιδιού - βιοπαλαιστή του πρώτου ποιήματος, η οσφρητική εικόνα των λουλουδιών, η εικόνα του παιδιού του δεύτερου ποιήματος να στέκεται στην πλατεία, η εικόνα του χειμώνα, η εικόνα του παιδιού που ανάβει ένα σπίρτο και φωτίζει τον κόσμο.

ΣΤ. Απαντήσεις στις ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου

1. Βρείτε τις λέξεις ή τις φράσεις που δηλώνουν τις δύσκολες συνθήκες ζωής των δύο παιδιών.

1ο ποίημα	2ο ποίημα
α. «είχε πουλήσει κιόλας τα τέσσερα»	α. «παίζει ο χειμώνας στα δέκα του δάχτυλα»
β. «γλυκά χλωμό»	β. «Έγινε νύχτα... Σκοτάδι»
γ. «άπηχτα, αριά, ρηχά μαλλιά»	

2. Στο πρώτο ποίημα προβάλλεται η παιδική αθωότητα και στο δεύτερο η παιδική ωριμότητα. Επιβεβαιώνονται μέσα στα ποιήματα αυτές οι παρατηρήσεις;

Η παιδική αθωότητα του πρώτου ποιήματος επιβεβαιώνεται από ορισμένες λέξεις ή και φράσεις που χρησιμοποιεί η ποιητική φωνή προκειμένου να την αποδώσει. Αρχικά στον πρώτο στίχο του πρώτου ποιήματος χρησιμοποιείται η λέξη «παιδί», χωρίς όμως να αναφέρεται στην ηλικία του. Στον 13ο στίχο επίσης η φράση «κεφαλάκι άγουρου παιδιού», έχουμε την επανάληψη της λέξης «παιδί» που χαρακτηρίζεται ως άγουρο, δηλαδή ανώριμο. Επίσης βλέπουμε την προτίμηση του υποκοριστικού της λέξης «κεφάλι». Επίσης η παιδική αθωότητα εκφράζεται με αριστοτεχνικό τρόπο από την ποιητική φωνή στην παρομοίωση των παιδικών ματιών με στόματα που χαμογελούν και σε καλούν να τα χαιδέψεις.

Στο δεύτερο ποίημα προβάλλεται μεν η παιδική ωριμότητα αλλά με ειρωνικό τρόπο. Η δήλωση της μάνας στον πρώτο στίχο «το παιδί της μεγάλωσε», δηλώνει μεν την ωριμότητα, αλλά υπονοεί ότι αυτή συνέβη πρόσωρα και με αφύσικο τρόπο. Το παιδί στέκεται στη γωνιά της πλατείας σαν άντρας, αλλά δεν είναι άντρας. Είναι παιδί που οι συνθήκες το ανάγκασαν να εργάζεται, όπως κάνει ένας ενήλικος. Το παιδί ωρίμασε, εφόσον μπορεί και είναι καλός επαγγελματίας και αψηφά τις αντίξεις συνθήκες (χειμώνας και σωματική κόπωση), προκειμένου να εξασφαλίσει τα προς το ζην.

3. Ποια είναι τα συναισθήματα της μητέρας στο ποίημα Το παιδί

με τα σπίρτα και ποια του αφηγητή στο Ξανθό παιδί.

Η μάνα του πρώτου ποιήματος νιώθει περηφάνια για το παιδί της, που μόλις στα έξι του χρόνια μπορεί και εργάζεται τόσο ευσυνείδητα και αψηφώντας τις αντίξεις συνθήκες. Ασφαλώς ανησυχεί όταν λέει «Παίζει ο χειμώνας στα δέκα του δάχτυλα» και «Έγινε νύχτα». Η αγωνία της εκφράζεται με περισσότερο γλαφυρό τρόπο στους τρεις τελευταίους στίχους του ποιήματος, όπου εύχεται να μπορούσαν να αλλάξουν οι συνθήκες που αναγκάζουν το παιδί της να εργαστεί σε τόσο μικρή ηλικία και το κάνουν να φαίνεται σαν άντρας τόσο πρόωρα.

Ο αφηγητής του πρώτου ποιήματος συγκινείται μπροστά στην εικόνα ενός παιδιού, που ενώ η εμφάνισή του μαρτυρά αθωότητα και αγνότητα, αναγκάζεται να προβάλλει αυτήν την εμφάνιση προκειμένου να αποκομίσει κέρδος. Η όψη του παιδιού του γεννά συναισθήματα τρυφερότητας και αγάπης. Ωστόσο στην τελευταία στροφή, ο αφηγητής μοιάζει να αισθάνεται υπεύθυνος και συμμέτοχος στο κοινωνικό πρόβλημα της παιδικής εργασίας. Εστιάζει την ευθύνη του στην αδιαφορία με την οποία αντιμετώπισε άλλες αρνητικές πτυχές της κοινωνίας στο παρελθόν. Αισθάνεται ότι αδιαφορώντας, συναίνεσε στην εξακολούθηση των προβλημάτων, μέρος των οποίων είναι και η εικόνα ενός παιδιού που αναγκάζεται να εργαστεί.

4. Το πρώτο ποίημα έχει παραδοσιακή μορφή και το δεύτερο νεωτερική. Σε ποια στοιχεία εστιάζεται η διαφορά τους;

Η οφθαλμοφανής διαφορά μεταξύ των δύο ποιημάτων αφορά στη μορφή τους, η οποία τα κατατάσσει σε δύο διαφορετικά λογοτεχνικά ρεύματα. Διαφέρουν ως προς το μέτρο, την ομοιοκαταληξία και τη μορφή των στροφών και των στίχων. Συγκεκριμένα:

1ο ποίημα: Αποτελείται από πέντε τετράστιχες στροφές. Ο πρώτος και ο τέταρτος στίχος κάθε στροφής είναι οχτασύλλαβοι και οι υπόλοιποι εννιασύλλαβοι. Η ομοιοκαταληξία υπάρχει και είναι πλεχτή, ενώ το μέτρο είναι ιαμβικό.

2ο ποίημα: Το δεύτερο ποίημα δεν υποβάλλεται σε κάποιο συγκεκριμένο μορφικό σχήμα. Υπάρχουν δύο στροφές, με διαφορετικό αριθμό στίχων η καθεμία και ανισοσύλλαβοι. Δεν υπάρχει μέτρο, ούτε ομοιοκαταληξία.

Z. Πρόσθετες ερωτήσεις για την καλύτερη κατανόηση του κειμένου

1. Μεταγράψτε το πρώτο ποίημα σε πεζό.
2. Αναλύστε νοηματικά τις παρομοιώσεις των δύο ποιημάτων.

Ο Βάνκας

Άντον Τσέχωφ

A. Ο δημιουργός

Ο Αντώνιος Παύλοβιτς Τσέχωφ γεννήθηκε στο Ταϊγάνι της Αζοφικής, όπου ο πατέρας του εργαζόταν σε ελληνικό εμπορικό οίκο. Ο παππούς του ήταν δουλοπάροικος.

Το γυμνάσιο το τελείωσε στην πατρίδα του και στη Μόσχα σπούδασε ιατρική, την οποία άσκησε πολύ λίγο, κυρίως ως έργο φιλανθρωπίας προς τους δυστυχισμένους χωρικούς και στην τελευταία δεκαετία του αιώνα σε επιδημία χολέρας.

Ο Τσέχωφ έζησε έντονα τη ζωή του καιρού του στη Ρωσία με όλη της την αθλιότητα. Ταξίδεψε στη Σαχαλίνη, για να γνωρίσει τις συνθήκες διαβίωσης των καταδίκων, και έφερε στη δημοσιότητα τις εντυπώσεις του καταγράφοντάς την σε ένα βιβλίο. Ταξίδεψε στο εξωτερικό και στη Γαλλία, όπου παρακολούθησε την εξέλιξη της υπόθεσης Ντρέυφους. Το 1892 εγκαταστάθηκε στο χωριό Μελίχοβο κοντά στη Μόσχα. Το 1900 κατέφυγε στη Γιάλτα, ελπίζοντας πως θα θεραπευτεί από τη φυματίωση που τον κατέτρωγε. Επέστρεψε στη Μόσχα το 1904, η υγεία του όμως τον υποχρέωσε να αναζητήσει καλύτερο κλίμα. Πήγε στο Μπάντεν Βάιλερ του Μέλανα Δρυμού, στη Γερμανία, όπου πέθανε το 1904.

Έγραψε διηγήματα και κωμωδίες και αφοσιώθηκε τελικά στο θέατρο, για να μας δώσει έργα αξιώσεων.

Παρουσιάζεται για πρώτη φορά το 1884 με μια συλλογή διηγημάτων με τίτλο *Παραμύθια της Μελπομένης*. Η λογοκρισία απαγορεύει την κυκλοφορία των βιβλίων *Στη δημοσιά* και *Na μιλήσεις να μη μιλήσεις*. Ακολουθούν οι συλλογές από διηγήματα *Ποικίλα διηγήματα*, *Στο σούρουπο*, καθώς και η νουβέλα *H στέπα*. Βασισμένος στις φρικτές εμπειρίες του στο νησί Σαχαλίνη γράφει το βιβλίο *To νησί Σαχαλίνη*. Ακολουθεί η νουβέλα *Θάλαμος 6*. Το 1896 γράφει το πρώτο θεατρικό έργο του *Γλάρος*, ενώ στη συνέχεια το *Θείος Βάνιας*. Το θεατρικό έργο *Μαξίμ Γκόρκι* ανεβαίνει το 1901. Το 1903 γράφει τον περίφημο *Βυσσινόκηπο*.

Β. Εισαγωγικό σημείωμα για το έργο

Στο αυτοτελές αυτό διήγημα ο Ρώσος συγγραφέας πραγματεύεται το ευαίσθητο θέμα της παιδικής βιοπάλης. Ο Βάνκας είναι ένα εννιάχρονο αγόρι, ορφανό, που οι συνθήκες της ζωής τον αναγκάζουν να στερηθεί το αγαπημένο πρόσωπο του παππού του και να βιώσει τη σκληρότητα των ανθρώπων. Ο μικρός ζει κάτω από άθλιες συνθήκες και υφίσταται κακοποίηση.

Γ. Δομή του κειμένου

Το διήγημα χωρίζεται σε τέσσερις ενότητες:

1η ενότητα: «Ο Βάνκας.... απόμεινες»: Ο Βάνκας απογοητευμένος γράφει γράμμα στον παππού του.

2η ενότητα: «Ο Βάνκας... γιορτές»: Η ανάμνηση του παππού και της ζωής στο χωριό.

3η ενότητα: «Ο Βάνκας ... έλα»: Οι ευτυχισμένες στιγμές κοντά στον παππού του.

4η ενότητα: «Ο Βάνκας ... ουρά του»: Ο Βάνκας στέλνει το γράμμα στον παππού του.

Δ. Ανάλυση περιεχομένου

i) Περιεχόμενο και νοηματικά κέντρα

Ο Βάνκας εργάζεται ως κάλφας σε ένα τσαγκαράδικο της Μόσχας. Ορφανός καθώς είναι, έχει μόνο έναν παππού, που εργάζεται κι εκείνος σε ένα υποστατικό στο χωριό. Ο Βάνκας θυμάται με νοσταλγία τις μέρες που ζούσε στην ύπαιθρο μαζί με τον παππού του. Απελπισμένος εξαιτίας των συνθηκών διαβίωσής του (πείνα, κακοποίηση) αποφασίζει να γράψει ένα γράμμα στον παππού του, παρακαλώντας τον να τον πάρει ξανά κοντά του. Το γράμμα όμως, παρόλο που το ταχυδρομεί, δε θα φτάσει ποτέ, καθώς ο Βάνκας ξεχνά να γράψει τη διεύθυνση του παππού. Θεματικά κέντρα του κειμένου είναι η ορφάνια και η φτώχεια ως παράγοντες που ωθούν στην παιδική βιοπάλη. Επίσης το κείμενο κάνει λόγο για την ανάγκη του παιδιού για αγάπη και φροντίδα.

ii) Νοηματική απόδοση

1η ενότητα: Ο αφηγητής από την πρώτη κιόλας γραμμή της πρώτης ενότητας μας πληροφορεί για το χρόνο, τον τόπο και για το κεντρικό πρόσωπο του κειμένου, που είναι ο μικρός Βάνκας. Ο Βάνκας εργάζεται ως κάλφας σε ένα τσαγκαράδικο της Μόσχας. Επίσης μας πληροφορεί για την ορφάνια του και για το μοναδικό συγγενικό πρόσωπο που του έχει απομείνει στον κόσμο από οικογένεια, και